

VILNIAUS UNIVERSITETAS
TEISĖS FAKULTETAS
PRIVATINĖS TEISĖS KATEDRA

Neakivaizdinio skyriaus (5 m.)

V kurso 3 grupės studento

Sauliaus Petronio

MAGISTRO BAIGIAMASIS DARBAS

SUTUOKTINIŲ CIVILINĖ ATSAKOMYBĖ PAGAL TURTINES PRIEVOLES

Vadovas: Lekt. dr. Saulius Aviža

Vilnius, 2011

TURINYS

IVADAS.....	3
1. Sutuoktinių asmeninės prievolės reguliavimo metodai.....	6
2. Sutuoktinių bendrų prievolių reguliavimo metodai.....	13
3. Iš bendro sutuoktinių turto vykdomos asmeninės prievolės	16
3.1. Sutuoktinio asmeninės prievolės samprata.....	16
3.2. Sutuoktinių asmeninės prievolės vykdymas iš bendro sutuoktinių turto	23
4. Iš bendro sutuoktinių turto vykdomos bendros sutuoktinių prievolės.....	24
4.1. Bendrų sutuoktinių prievolių samprata bei ypatumai.....	24
4.2. Sutuoktinių bendrų prievolių vykdymas iš bendro sutuoktinių turto	34
5. Civilinė sutuoktinių atsakomybė pagal sutuoktinių asmenines prievoles	35
6. Civilinė sutuoktinių atsakomybė pagal bendras prievoles	46
7. Nuostolių atsiradusių iš prievolių atlyginimas bendram sutuoktinių turtui.....	66
7.1 Nuostolių atsiradusių iš asmeninių prievolių atlyginimas bendram sutuoktinių turtui ...	66
7.2 Nuostolių atsiradusių iš bendrų prievolių atlyginimas bendram sutuoktinių turtui....	68
8. Išvados	70
9. Naudota literatūra	72

IVADAS

Temos aktualumas. 2009 m. Lietuvos Respublikoje buvo sudarytos 20 542 santuokos ir šis skaičius išlieka pastovus paskutinius keletą pastarųjų metų¹. LR Konstitucija Šeimą laiko visuomenės ir valstybės pagrindu. Taip pat valstybė saugos ir globoja šeimą (LR Konstitucija 38 str.). Civilinėje teisėje kiekvienas institutas yra svarbus ir nepakeičiamas, tačiau sutuoktinių civilinės atsakomybės institutas yra vienas iš svarbiausių šiuolaikinėje civilinėje teisėje, kadangi labai platus reguliuojamų santykių spektras, nes sutuoktiniai, dalyvauja civilinėje apyvartoje būdami įvairiapusių santykių dalyviais ir toks dalyvavimas įtakoja tiek jų tarpusavio, tiek jų ir jų vaikų, taip pat ir trečiųjų asmenų turtinius santykius. Alternatyvų santuokos institutui, išskyrus partnerystę, kurios institutas kol kas siaurai reguliuojamas, irgi nėra. Todėl įstatymų leidėjui privalu siekti sukurti pusiausvyrą bei proporcingumą. Asmenys sudarę santuoką papildomai įgyja teisių ir pareigų, kurios įpareigoja derinti savo asmeninius interesus su naujai sukurto civilinio subjekto, šeimos, todėl privalo įgyvendindamas teises ir pareigas veikti jau šio subjekto naudai. Visgi sutuoktinis nepraranda savo asmeninių tikslų ir gali juos įgyvendinti savo teises, tačiau tokia apimtimi, kad nenukentėtų kito sutuoktinio ar šeimos interesai. Todėl privalu išnagrinėti sutuoktinių civilinės atsakomybės sampratą, jos taikymo galimybes, ribas tarp asmeninių bei sutuoktinių prievolių, išieškojimo iš sutuoktinių turto specifika bei žalos atlyginimą mechanizmą.

Šiuolaikinėje visuomenėje spartėjanti civilinė apyvarta bei didėjantis sudaromų sandorių skaičius įpareigoja civilinius subjektus veikti taip, kaip jų santykius reguliuoja atitinkamos teisinės formos. Tačiau didėjantis civilinių veiksmų skaičius dažnai įtakoja jų subjektų neatidumą bei to veiksmo subtilybių neišsiaiškinimas. Taip pat didelę įtaką daro nesąžiningas kitų civilinės apyvartos dalyvių veikimas civilinėje apyvartoje, kada vienas subjektas tos srities profesionalas, o kitas ne. Todėl tokie veiksniai ir įtakoja civilinių santykių ypatumus, kurie pasireškia ne tik sandorių iš esmės vykdymą, bet ir kitu aspektus, kurie yra glaudžiai susiję su civilinėmis teisėmis. Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso normos būtent ir reglamentuoja įvairių formų susidarančius civilinius santykius siekdamas tinkamai sureguliuoti, išlaikyti šalių dalyvaujančių santykiuose pusiausvyrą bei tuo pačiu apsaugoti kiekvienos iš sandorio šalių interesus. Civilinio kodekso trečios knygos VII skyriuje įtvirtintos sutuoktinių civilinės atsakomybės normos turi didelę teorinę ir praktinę reikšmę. Sutuoktinių civilinės atsakomybės normos atlieka ne tik apsauginę šeimos interesų funkciją, kai kyla civilinės atsakomybės klausimas, tačiau taip pat šiomis normomis siekiama nepažeisti ir trečiųjų asmenų teisėtų

¹ Statistikos departamentas [žiūrėta 2011 m. sausio 12 d.] Prieiga per internetą: <http://www.stat.gov.lt/lt/news/view/?id=2306>

interesų. Reikia pripažinti, kad teorinės medžiagos nagrinėjančios sutuoktinių civilinės atsakomybės institutą beveik nėra. Teismų praktikos analizuojanti šį teisinį institutą yra gana daug, tuo pačiu labai įdomios ir prieštaringos. Tai pažymėtina analizuojant net Lietuvos Aukščiausiojo teismo praktiką. Tinkamam sutuoktinių prievolių vykdymui įtakos turi šiuo metu Lietuvoje esanti sunki ekonominė padėtis, kuri skatina priverstinai vykdomų prievolių skaičiaus augimą, tuo pačiu atsiranda būtinybė apsaugoti bei tinkamai įvertinti prievolių atsiradimo, vykdymo bei žalos atlyginimo klausimus. Skirtingi teismų sprendimai nagrinėjant šį institutą bei kitų institucijų, vienaip ar kitaip aptarnaujančių šias prievoles, priimtų sprendimų skundimas neįnešė aiškumo bei atskirumo tarp asmeninės ir bendros sutuoktinių civilinės atsakomybės, todėl šiuo darbu stengiamasi išaiškinti ir nubrėžti trūkstamas ribas.

Darbo tikslai ir tyrimo objektas. Darbo objektas – sutuoktinių civilinės atsakomybės taikymas turtinių prievolių kontekste. Darbo tikslas – išryškinti sutuoktinių civilinės atsakomybės ypatumus įstatymo numatytą režimu, išskiriant asmenines ir bendras prievoles, bei išnagrinėti jos atsiradimą ir vykdymą bei atsiradusių nuostolių atlyginimą.

Darbo uždaviniai.

Darbo tikslui pasiekti iškeliama tokie uždaviniai:

- Nustatyti kriterijus pagal kuriuos prievolės priskiriamos asmeninėms ir sutuoktinių bendroms, iš šių prievolių kylančios problemos bei iš šių prievolių atsiradusios civilinės atsakomybės ribos.
- Nustatyti sutuoktinių turto teisinio režimo įtaką sutuoktinių civilinės atsakomybės skirstymui.
- Palyginti sutuoktinių civilinę atsakomybę reglamentuojančias normas su užsienio teisės normomis.
- Nustatyti nuostolių bendram sutuoktinių turtui atlyginimo mechanizmą atsiradusį pagal iki santuokos atsiradusias ar santuokos metu sudarytas asmenines prievoles.

Darbo metodai. Sprendžiant darbe iškeltus uždavinius bus remiamasi įvairiais tyrimo metodais: sisteminiu, loginiu bei lyginamuoju teisės aiškinimo metodai. Vienas svarbiausių panaudotų tyrimo metodų – sisteminis, kuriuo buvo remiamasi vertinant Civiliniame kodekse įtvirtintos sutuoktinių civilinės atsakomybės normos, jų taikymas bei sąsajos su kitomis teisės normomis, kurios yra papildančios bei glaudžiai susijusios su nagrinėjama tema. Taip pat šis metodas padės tinkamai atskleisti bei išanalizuoti Lietuvos Aukščiausiojo teismo bei kitų teismų aktualią praktiką. Teologiniu tyrimo metodu siekiama atskleisti įstatymo leidėjo poziciją sutuoktinių civilinės atsakomybės klausimu, kadangi šeima yra ne tik sandorius sudarytas tarp dviejų asmenų, ji taip pat turi ir viešo pobūdžio tikslų. Loginis metodas padeda tyrime atskleisti ir analizuoti problemas susijusias su sutuoktinių civiline atsakomybe pagal turtines prievoles

atsirandančias iš asmeninių ir bendrų prievolių Lietuvos Respublikoje ir kitose valstybėse. Loginis metodas panaudotas analizuojant esamą teisinę sistemą bei teismų sprendimus priimtus reguliuojant sutuoktinių civilinę atsakomybę. Lyginamasis metodas yra naudojamas palyginti Lietuvos teisės normas su užsienio šalių, tai yra Vokietijos Federacijos, Rusijos Federacijos, teisės normomis. Šios šalys pasirinktos lyginamajai analizei, todėl kad jų teisės normos reguliuojančius minėtus santykius yra detalesnės ir labiau teisės teoretikų išanalizuotos, todėl laikytinos pranašesnėmis.

Darbo šaltiniai. Darbe analizuojami nacionaliniai teisės aktai, iš jų svarbiausias – Lietuvos Respublikos Civilinis kodeksas, kuriame įtvirtintos pagrindinės nuostatos reglamentuojančios civilinės atsakomybės sampratą, civilinės atsakomybės pagal bendras ir asmenines sutuoktinių prievoles bei jų atirbojimas. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas padėjo atlikti analizę, kaip reglamentuojamas išieškojimas iš bendro sutuoktinių turto. Taip pat svarbūs šiai temai teisės doktrinos autorių darbai, nagrinėjant šią temą. Tarp tokių reikėtų paminėti P. S. Vaitkevičiaus monografiją „Šeimos narių turtiniai teisiniai santykiai“, taip pat Profesoriaus V. Mikelėno vadovėlis „Šeimos teisė“, Lietuvos Respublikos civilinio kodekso trečios knygos komentaras, įvairūs moksliniai straipsniai bei Lietuvos Aukščiausiojo Teismo bei kitų teismų priimtomis nutartimis.

1. SUTUOKTINIŲ ASMENINIŲ TURTINIŲ PRIEVOLIŲ REGULIAVIMO METODAI.

Pagal 2006 m. duomenimis moterys pirmą kartą santuoką Lietuvoje sudarė 25 m. amžiaus, o vyrai – 27 m. amžiaus².

Fiziniai asmenys jau ankstyvoje jaunystėje dalyvauja civilinėje apyvartoje, kaip pilnaverčiai jos dalyviai, sudarinėdami įvairius sandorius, savo veiksmais ar neveikimu padarydami žalos, įgyja ar sutaupo turto be pagrindo. Prievolių prigimtis ir atsiradimo momentas yra pagrindiniai kriterijai pagal kuriuos skiriamos prievolės. Asmeninėmis prievolėmis pripažįstamos prievolės sudarytomis iki santuokos įregistravimo momento bei sudarytos išimtinai asmeniniais interesais. Prievolės yra reguliuojamos dviem būdais: įstatymu – tai imperatyvus reguliavimo būdas, nuo kurio nukrypti negalima, taip pat sutartimi – dispozityvus reguliavimo būdas leidžiantis laisviau reguliuoti asmeninių esamų ar būsimų prievolės įgyvendinimo sąlygas, žinoma jos negali prieštarauti imperatyvioms teisės normoms, viešajai tvarkai ir gerai moralei. Protingos imperatyvaus ir dispozityvaus teisinio reglamentavimo metodų pusiausvyros paieška yra teisinės politikos dalykas, neturintis įtakos santuokos sampratai.

Teisės literatūroje įsigalėjusi nuomonė, kad kiekviena teisės šaka turi tik jai būdingą reguliavimo dalyką bei savitus reguliavimo metodus, kurie priklauso nuo to, kokius visuomeninius santykius reguliuoja tos teisės normos. Tačiau teisinis reguliavimo metodas yra santykinai savarankiškas institutas, turintis savo specifinių ypatumų padedančių atskleisti, bet kurios teisės šakos turinį. Metodas yra tarsi pagalbinis kriterijus, kuriu remiantis viena teisės šaka atibojama nuo kitos³. Iš esmės civiliniu teisiniu reguliavimo metodu vadinama sistema teisinių priemonių, būdų, kurių pagalba civilinė teisė įtakoja reguliuojamus visuomeninius santykius ir nukreipia juos visuomenės pageidaujama kryptimi.

Teisės normos dažniausiai yra trijų rūšių: leidžiančios tam tikrą elgesį, draudžiančios tam tikrą elgesį arba įpareigojančios (įsakančios) atlikti tam tikrą veiksmą. Iš esmės teisinio reguliavimo metodą sudaro šie svarbiausi elementai – teisinio poveikio būdai: leidimo, įsakymo (liepimo) ir draudimo. Atsižvelgiant į tų poveikio būdų derinius bei proporcijas, susiformavo atskirų teisės šakų reguliavimo metodai, kurie dažnai iš esmės yra skirtingi⁴. Civilinėje teisėje dominuoja leidimo teisinis reguliavimo metodas, tačiau yra ir kitų reguliavimo metodų elementų. Teisės teorijoje civilinio teisinio reguliavimo metodams priskiriami tokie požymiai: a) teisinė civilinių teisnių santykių dalyvių lygybė; b) šių santykių dalyvių iniciatyva formuojant santykius;

² Statistikos departamentas [žiūrėta 2011 m. sausio 12 d.] Prieiga per internetą: <http://www.stat.gov.lt/lt/news/view/?id=2306>

³ Mikelėnas, V. *Civilinė teisė* Vilnius: Justitia, 1994, p. 19.

⁴ *Ibidem*.

c) dispozityviškumas įgyjant bei įgyvendinant civilinės teisės subjektams priklausančias teises; d) turtinė subjektinių civilinių teisių pažeidėjo atsakomybė, siekiant atstatyti pažeistas subjektines teises; e) ieškininė pažeistų teisių ar ginčijamų teisių gynimo tvarka⁵.

Asmens iki santuokos ir po santuokos asmeninės turtinės prievolės reguliavimo metodai ir ypatumai skiriasi todėl privalu nagrinėjant šią temą skirstyti į dvi dalis: 1) asmeninės turtinės prievolės iki santuokos sudarymo reguliavimo metodai; 2) asmeninės turtinės prievolės po santuokos sudarymo reguliavimo metodai.

Asmeninių turtinių prievolių iki santuokos sudarymo reguliavimo metodai. CK numato, kad civiliniai santykius reglamentuojami vadovaujantis jų subjektų lygiateisiškumo, nuosavybės neliečiamumo, sutarties laisvės, nesikišimo į privačius santykius, teisinio apibrėžtumo, proporcingumo ir teisėtų lūkesčių, neleistinumo piktnaudžiauti teise ir visokeriopos civilinių teisių teisminės gynybos principais (CK 1.2 str. 1d.). Civilines teises gali apriboti tik įstatymai ar įstatymu pagrindu – teismas, jeigu toks apribojimas būtinas viešajai tvarkai, geros moralės principams, žmonių sveikatai ir gyvybei, asmenų turtui, jų teisėms ir teisėtiems interesams apsaugoti (CK 1.2 str. 2 d.). Taigi, čia aptarti grindiniai civilinės teisės principai. Kiekviena civilinės teisės šaka privalo šių principų laikytis ir jų nepažeidinėti. Tačiau kiekviena šaka turi ir tik savo savitus civilinius reglamentavimo principus, kurie glaudžiai susiję su toje šakoje reguliuojamais teisiniais santykiais.

Fiziniai asmenys vadovaudamiesi įstatymais gali turėti turtą kaip privačios nuosavybės objektą, teisę verstis ūkine komercine veikla, steigti įmones ar kitokius juridinius asmenis, paveldėti turtą ir palikti jį testamentu, pasirinkti veiklos rūšį ir gyvenamąją vietą, turėti išradimo, pramoninio pavyzdžio autoriaus teises, taip pat turėti kitokias turtines ir civilinės teisės saugomas asmenines neturtines teises (CK 2.4 str. 1 d.). Įstatymas suteikia asmeniui teisę dalyvauti civilinėje apyvartoje tiek kiek jo veikimas neprieštarauja įstatymams, viešajai tvarkai bei atitinka geros moralės principus. Kiekvienas asmuo turi teisę sudaryti įvairiausio pobūdžio sandorius bei atlikti kitus civilinei teisei reikšmingus veiksmus, kuriais siekiama naudoti sau ar kitiems subjektams. Dalyvaujant tokiuose santykiuose subjektai sukuria vienas kitam tam tikrus įsipareigojimus, kuriuos privalės tinkamai įvykdyti kitai prievolės šaliai, kuri turi teisę reikalauti, kad tokie veiksmai būtų įvykdyti. Šiuose santykiuose dalyvaujančių dalyviai turi lygias teises ir pareigas. Jie yra nepriklausomi vienas nuo kito ir nepavaldūs vienas kitam. Taip pat jų teisiniui statusui šiuose santykiuose įtakos nedaro vieno iš jų turtinė padėtis ar kiti aspektai. Žinoma, toks santykių teisinis konstatavimas tėra tik tų teisinių santykių dalyvių bendra pradinė teisinė lygybė, kadangi susiklosčius tam tikriems civiliniams teisiniais santykiams padėtis gali kisti ir vienas iš jų gali turėti tik teisę, o kitas tik pareigą. Patys civilinio teisinio santykio dalyviai savo

⁵ Mikelėnas, V. *Civilinė teisė*. Vilnius: Justitia, 1994, p. 19.

susitarimu pakeičia lygią pradinę teisinę padėtį ir vėl ją atstato, įgyvendindami savo turimas teises ir pareigas, tačiau jie dėl to netampa pavaldūs vienas kitam. Taigi kiekvienas civilinis subjektas, pagal jam įstatymo suteiktas teises, gali sudaryti sandorius.

Tačiau įstatymas negali sureguliuoti asmeninių santykių vien leidimo metodu, todėl tam tikras atvejais civilinėje teisėje naudojamas ir kiti reguliavimo metodai. Įpareigojimo elementas, įstatyme išakmiai nurodyta, kokio elgesio įstatymo normos reikalauja iš civilinio subjekto. Jei subjektas nesilaiko tokio teisės normoje numatytų įpareigojimo, tai už tokį veikimą gali būti numatyta sankcija. Taip pat sankcija numatyta už veiksmus, kuriuos civilinė teisė draudžia.

Tačiau šiame darbe aptariame asmens teisinį subjektiškumą naudodamiesi CK Trečios knygos normomis, todėl privalu atsižvelgti, kaip šios normos įtakojo asmens turtinių teisių reguliavimą. Visgi, reikia pripažinti, kad CK įstatyminiam turto teisiniam režimui skiriama gana daug dėmesio. Ir tai suprantama – sutuoktinių vedybų sutarties teisinis režimas Lietuvoje dar nelabai išbandyta naujovė. Todėl toliau aptarsime, kaip įstatymas ir sutartinis režimas reglamentuoja asmenines turtines prievoles iki santuokos sudarymo.

Kaip jau buvo minėta anksčiau asmenines prievoles reguliuoja įstatymas numatydamas leidimo reguliavimo metodą, tačiau numatydamas ir tam tikrus elgesio apribojimus ar draudimus. Taigi, jei asmuo veikia tik savo interesais tai jo veiklą reguliuoja įstatymas. Sutartinis reguliavimas galimas tada, kai asmuo dalyvauja kokioje bendroje veikloje ir siekia susitarimu sukurti, pakeisti ar nutraukti civilinius santykius.

Tačiau reikia pažymėti, kad CK Trečios knygos komentaro autoriai, kad būsimų sutuoktinių prieš sudarant santuoką kartu įgytas turtas bus laikomas bendrąją daline nuosavybe⁶. Tokiu atveju turto reguliavimui bus taikomos ne šeimos, o daiktinės teisės normos, reguliuojančios bendrąją dalinę nuosavybę. Tačiau tokiu atveju registre privalo būti atliktos atitinkamos žymos, kurios tiksliai ir detalai nustatytų visų bendraturčių turto dalis.

Pirmas žingsnis CK reguliuojant asmeninius turtinius santykius iki santuokos sudarymo yra laikomas sukuriant naują partnerių institutą, kuris turėjo tapti alternatyva santuokai. Šiuo institutu įstatymo leidėjas siekė teisinio šių subjektų aiškumo bei tam tikrų tarpusavio teisių bei pareigų įvardijimo, kadangi iki tol galiojusiame Santuokos ir Šeimos kodekse (toliau – SŠK) tokio civilinio subjekto nebuvo ir jų tarpusavio santykiai nebuvo reglamentuojami. Asmenys norėdami įgyti partnerių (sugyventinių) statusą privalo įstatymų nustatyta tvarka jį įregistruoti, bendrai gyvena ne mažiau nei vienerius metus neįregistravę santuokos turėdami tikslą sukurti šeiminius santykius. Nei įstatymo leidėjas nei teisės doktrina nėra aiškiai pasisakę dėl veiksmų, kurie leistų daryti prielaidą, kokie tikslai gali būti laikomi, kad jais siekiam sukurti šeimyninius santykius. Tačiau Lietuvos Aukščiausiasis Teismas laikosi bendros praktikos, kad nesusituokusių

⁶ Lietuvos Respublikos civilinis kodekso komentaras. Trečioji knyga. Vilnius: Justitia, 2002, p. 231.

asmenų gyvenimas drauge, ūkio tvarkymas kartu, bendro turto kūrimas asmeninėmis lėšomis ir bendru jų pačių darbu teismui gali būti pakankamas pagrindas pripažinti buvus asmenų susitarimą sukurti bendrąją dalinę nuosavybę⁷. Įstatymas imperatyviai nustato, kad partneriai (sugyventiniai) bendrai naudoja turtą, kuris yra išvardintas CK 3.230 straipsnyje: 1) gyvenamasis namas ar butas, kurį partneriai įgijo bendrai ir naudoja bendram, gyvenimui; 2) nuomos, uzufrukto ar kitokia teisė naudotis gyvenamąja patalpa, kurią partneriai naudoja bendram gyvenimui; 3) bendrai įgytas nekilnojamas daiktas, susijęs su bendram gyvenimui naudojamu gyvenamuoju namu ar butu, jeigu šis nekilnojamas daiktas yra bendrai naudojamas. CK 3.230 straipsnio 4 dalis nustato, kad bendrai naudojamu turtu nėra pripažįstamas sodas, vasarnamis ir kiti daiktai. Tačiau ir šie daiktai gali būti pripažinti bendrai naudojamu turtu jei atitinka nors vieną iš bendram partnerių turtui keliamų reikalavimų. Bendrai naudojamo turto teisinis statusas yra garantija abiems partneriams ir reiškia, kad saugomi abiejų partnerių turtiniai interesai. Taigi partneriai turtą, įstatymo priskiriamą bendrai nuosavybei, valdo, naudoja ir juo disponuoja bendru sutarimu. Įstatymas imperatyviomis normomis nustato partnerių bendro turto tvarkymą, kuris įpareigoja rašytinį kito partnerio sutikimą, jei bendrai naudojamą turtą partneris nori perleisti ar suvaržyti. Taip įstatymas suteikia teisę partneriu reikalauti kompensacijos dėl bendro turto sumažėjimo bei ginčyti sandorų sudarytą be jo sutikimo.

Bendrai naudojamas turtas yra bendroji dalinė partnerių nuosavybė. Jeigu bendrosios dalinės nuosavybės tesės konkretus kiekvieno bendraturtčio dalių dydis nenustatytas, tai preziumuojama, kad jų dalys lygios (CK 4.73 str.3 d.). Remiantis šia prezumpcija galime daryti išvadą, kad dėl bendrai naudojamų daiktų sugyventinių atsakomybė taip pat yra bendra.

Taigi, toks imperatyvus partnerių (sugyventinių) instituto valdymas yra sveikintinas, tačiau detaliau ir išsamiau sureguliuoti tik turtiniai šio instituto aspektai, neaptariant sudarymo sąlygų bei kitų esminių institutų. Taip pat reikia pažymėti, kad šio instituto reguliuojami santykiai yra svarbus šiuolaikinėje visuomenėje, nes sudaromų santuokų skaičius mažėja, tačiau kyla pagrįstas klausimas ar toks institutas bus populiarus Lietuvoje. Kadangi daug teisės teoretikų nepritaria tokiam reguliavimui, teigdami, kad nėra teisinga primesti teisinį režimą porai, kuri sąmoningai atsisakė santuokinio teisinio režimo. Galima sutikti su šiuo argumentu, kadangi kitose valstybėse partnerių institutas reglamentuoja tokius asmenų santykius, kuriems dėl svarbių priežasčių neleidžiama sudaryti santuokos, pavyzdžiui tos paties lyties asmenims.

Aptarę įstatymo imperatyviai reglamentuojamus asmeninius turtinius santykius bei atsakomybę, reikėtų aptarti ir sutartinį metodą, kadangi civilinėje teisėje įstatymo leidėjas stengiasi santykius reguliuoti, kuo mažiau naudodamas draudžiantį ar įpareigojantį reguliavimo

⁷ Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyrius 2010 m. liepos 23 d. nutartis civilinėje byloje *A. V. v. A. T.*, Nr. 2A-659-623/2010, kat.30.9.1, 121 (S).

metodą, todėl siekia kad civilinių teisinių santykių dalyviai patys formuotų bei vystytų juos siejančius santykius, nes įstatymo normos negali reguliuoti visų teisių bei pareigų susiklostančių šiuolaikinėje visuomenėje. Dispozityviškumas, kaip civilinio reguliavimo požymis ir nulemia tai, kad civilinės teisės subjektui yra suteikiama galimybė savo nuožiūra įgyvendinti savo civilinį teisinį subjektiškumą – pasirinkti priimtinausią savo elgesio variantą, tačiau toks teisinis elgesio pasirinkimo variantas turi neperžengti tam tikrų įstatyme nustatytų ribų. Todėl esant poreikiui teisės subjektai gali tokius santykius reglamentuoti sutartimi, kurios sąlygos neprieštarautų įstatymams bei viešajai tvarkai.

Dispozityviškumo reguliavimo metodo požymių galima pastebėti ir reguliuojant sugyventinių (partnerių) santykius. Pavyzdžiui, CK 3.231 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad sugyventiniai gali notarine tvarka sudaryti sutartį, kurioje jie nustato bendrai įgyto ir naudojamo turto padalijimo klausimus pasibaigus jų bendram gyvenimui.

Sutartinis sutuoktinių turto teisinis režimo reguliavimas yra numatytas ir CK, pagal kurio 3.101 straipsnį vedybų sutartis yra sutuoktinių susitarimas, nustatantis jų turtines teises ir pareigas santuokos metu, taip pat po santuokos nutraukimo ar gyvenat skyrium (separacija). Vedybų sutartis yra priskiriama prie civilinių teisinių sutarčių, todėl turi atitikti tuos pagrindinius reikalavimus, kuriuos CK kelia ir kitoms civilinėms teisinėms sutartims, tačiau turi ir savo specifinių požymių. Vedybų sutartis gali būti sudaryta iki santuokos įregistravimo arba bet kuriuo metu po santuokos įregistravimo (poveidybinė sutartis). Nagrinėjant temą mes galime sąlyginai paminėti tik ikivedybinę sutartis, kadangi ji sudaroma prieš santuoką ir ji yra sąlyginė, įsigalios tik sudarius santuoką. Todėl toks sutartinis reguliavimo metodas nedaro įtakos asmeniniams prievolioms bei atsakomybei, kol asmuo nesudaro santuokos.

Asmeninių turtinių prievolių po santuokos sudarymo reguliavimo metodai. Šioje darbo dalyje aptarsime kokie metodai naudojami reguliuojant asmenines sutuoktinių prievoles jau sudarius santuoką bei kaip jie įtakoja iš tokios prievolės kylančios atsakomybės klausimą.

Įstatymas numato, kad jei sutuoktiniai nėra sudarę vedybų sutarties, jų turtui taikomas įstatymų nustatytas turto teisinis režimas (CK 3.82 str.). Taigi, vedybų sutarties sudarymas yra pagrindinis kriterijus nustatant, kokį turto teisinį režimą nustatytą įstatymų ar sutartyje būtina taikyti. Tokius pat padariniu sukels ir vedybų sutarties pripažinimas negaliojančia ar nutraukimas. Įstatymas, kaip pagrindinį, naudoja imperatyvių reguliavimo metodą reguliuojant asmenines prievoles po santuokos sudarymo. Tačiau tai daro detalčiau ir aiškiau, nei sudarytas iki santuokos. Toks reguliavimas aiškinamas tuo, kad sudarius santuoką įstatymo leidėjas prioritetiniu tikslu tampa ne asmeninių poreikių tenkinimas, o šeimos interesai. Todėl asmeniniai poreikiai gali būti ribojami teikiant pirmenybę šeimos interesams. Tokiais institutais, kurie saugoja šeimos interesus galime laikyti šeimos turto institutas, taip pat asmeninių turto

panaudojimas šeimos poreikiams ir k. t., todėl gali teigti, kad sutuoktinis už asmeninio pobūdžio prievolės atsakomybę bus asmeninio pobūdžio. Išsamesnė asmeninio turto prievolių analizė bus atlikta kituose šio darbo dalyse.

Kaip jau minėta, sudarius santuoką, jei asmenys buvo sudarę ikivedybinę sutartį, ji įsigalioja. Taip pat sutuoktiniai gali sudaryti ir povedybinę sutartį. Šios sutartys turi vienodą teisinę galią, tik skiriasi jų sudarymo momentas. Vedybų sutartimi sutuoktiniai savo nuožiūra gali pasirinkti savo turto teisinį režimą (CK 3.83 str.1d.). Tačiau vis dėlto visišką sutarties laisvės rinktis, bet kokį režimą sutuoktiniai neturi. Jų pasirinkimą riboją įstatymo nurodymas, kad vedybų sutarties sąlygos prieštaraujančios imperatyvioms įstatymų normoms, gerai moralei ar viešėjai tvarkai daro vedybų sutartį niekinę ir negaliojančią nuo jos sudarymo. Taip pat reikia pažymėti, kad vedybine sutartimi turtas gali būti reguliuojamas tik nuo 2002 m. liepos 1 dienos, kadangi ta diena yra laikoma Vedybų sutarčių registro veiklos pradžia. Taigi, vedybų sutartimi negalima sureguliuoti turtinių sutuoktinių santykių, kurie įvyko iki Vedybų sutarčių registro veiklos pradžios. Praktikoje, notarai formuluodami vedybų sutarties sąlygas taip ir nustato, kad sutuoktinių teisinis režimas galioja turtui, kuris buvo įgytas po Vedybų sutarčių registro veiklos pradžios, o iki to taikomas įstatymo nustatytas teisinis režimas.

Visgi, reikia pripažinti, kad absoliučiai dispozityvaus sutartinio reguliavimo metodo nėra. Įstatymo leidėjas leido sutuoktiniams vedybų sutartyje nustatyti nuosavybės teisinį režimą, tačiau iš įstatyme pateiktų pavyzdžių. Analizuojant CK 3.104 straipsnyje pateiktus sutuoktinių turto teisinius režimus, galime daryti išvadą, jei sutuoktiniai pasirinktų vieną iš pateiktų režimų, asmeninė sutuoktinio prievolė gali išlikti asmenine arba tapti bendraja. Žinoma, sutuoktiniai vedybų sutartyje gali nustatyti, kad pasirinktas turto teisinis režimas bus taikomas visam turtui, daliai ar konkretiems daiktams (CK 3.104 str. 2 d.). Jei vedybų sutartimi keičiasi asmeninės prievolės pobūdis, tai keičiasi ir iš tos prievolės atsiradusios atsakomybės pobūdis.

Reikia pažymėti, kad sutuoktiniai sutartimi gali pasirinkti visišką turto atskirumo režimą, t.y. iki santuokos įgytas turtas ir po santuokos įgytas turtas bus laikomas asmenine kiekvienos sutuoktinio nuosavybe, tačiau nors ir pasirinkus tokį turto teisinį režimą, sutuoktiniai negalės išvengti tų asmeninių turto ribojimų, kuriuos nustato imperatyvios CK normos. Visgi, teismai praplėtė šio sutartinio teisinio režimo negaliojimo ribas. Pavyzdžiui, 2008 m. kovo 14 d. Prienų rajono apylinkės teisme nagrinėta byla, kurioje sutuoktiniai buvo sudarę vedybinę sutartį ir pasirinkę asmeninį turto teisinį režimą, kuris taikomas tiek iki santuokos įgytam turtui, tiek įregistravus santuoką. Pagal byloje surinktus įrodymus, teismas nustatė, kad ieškovas, būdamas daug vyresnis už atsakovę, užėmė dominuojančią padėtį šeimoje, tuo privertė atsakovę pasirašyti jai nenaudingą vedybų sutartį, kuri nustatė sąlygą, kad visas santuokoje įgytas turtas yra kiekvieno iš sutuoktinių asmeninė nuosavybė, dėl to atsakovė atsidūrė nelygioje padėtyje su

ieškovu. Teismas remdamasis tokiomis nustatytomis aplinkybėmis pripažino vedybų sutartį negaliojančia. Tačiau apeliacinės instancijos teismas panaikino tokį Prienų rajono apylinkės teismo sprendimą, kadangi teismo motyvas, jog jis, būdamas vyresnis už atsakovę, užėmė dominuojančią padėtį šeimoje, padarė įtaką, o tiksliau, priverstė atsakovę pasirašyti jai nenaudingą vedybų sutartį, kur ji atsidūrė nelygioje padėtyje, yra atmestinas kaip nepagrįstas. Vien amžiaus skirtumas nesuponuoja dominuojančios padėties šeimoje, todėl teismas nepagrįstai jo amžių, t. y. tą aplinkybę, jog jis vyresnis už atsakovę, pripažino jo kaltės dėl santuokos iširimo įrodymą. Sudarant vedybų sutartį, sutarties turinys ir pasekmės šalims buvo išaiškintos. CK 3.101 straipsnis leidžia sudaryti sutuoktiniams vedybų sutartį, patvirtinus ją notariškai tarpusavio susitarimu, t. y. jei pati sutarties šalis pageidauja sudaryti konkretaus turinio vedybų sutartį bei sutarties sudarymas atitinka šalies valią. Tokiu atveju nėra pagrindo pripažinti, jog sutarties sudarymas pažeidžia sutarties šalių interesus, prieštarauja šalių lygiateisiškumo principui. Atsakovė nepateikė jokių įrodymų, jog ji dėl jo fizinio ar psichinio poveikio buvo priversta pasirašyti nurodytą sutartį, priešingai atsakovė į notaro kontorą vyko laisva valia, suprato, kokio turinio sandorį pasirašė. Vadovaujantis CK 3.26 straipsnio 3 dalimi, sutuoktiniai susitarimu negali atsisakyti teisių ar panaikinti pareigų, kurios pagal įstatymus atsiranda kaip santuokos pasekmė. Todėl vedybų sutartis neatėmė iš atsakovės jokių teisių ir nepanaikino jokių pareigų, kurios pagal įstatymus atsiranda kaip santuokos pasekmė. Vadinasi šiuo pagrindu teismas nepagrįstai pripažino, jog esant tokiai sutarčiai atsakovė atsidūrė nelygioje padėtyje. Šiuo atveju nebuvo pažeistas sutuoktinių lygiateisiškumo principas, pasirašant vedybų sutartį buvo vadovautasi sutarčių laisvės principu⁸. Reikia sutikti su tokia teismo nuomone, nes sutartis išreiškiama jos subjektų laisva valia ir jei subjektai neįrodo, kad sutartis sudaryt tos valio tinkamai neišreiškus ar ji išreikšta per prievartą bei grąsinimus, tokiu atveju galioja principas - *pacta sunt servanda*.

Taigi, asmenines prievoles tiek iki santuokos sudarymo, tiek ir po jos reguliuoja įstatymas bei sutartis. Įstatymas imperatyviai reguliuoja tuos asmeninių prievolių aspektus, kurie gali pažeisti kitų teisės subjektų teises, taip pat siekdamas ir apsaugoti nuo žalos. Sutartinis reguliavimo metodas leidžia pasirinkti ir kiek laisviau įgyvendinti teises civilinėje apyvartoje. Tačiau reikia pažymėti, kad dispozityvų reguliavimo metodą labai stipriai įtakoja imperatyvus metodas, todėl jei pagal sutartinį režimą nebus numatytas atsakomybės institutas, tai jis bus įgyvendinamas pagal bendruosius civilinės teisės principus.

⁸ Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyrius 2008 m. gruodžio 23 d. nutartis civilinėje byloje R. S. v. K. S., Nr. 2A-739-527/2008, kat.77.4.2, 75.4.3, 121.1.5, 121.21 (S).

2.SUTUOKTINIŲ BENDRŲ TURTINIŲ PRIEVOLIŲ REGULIAVIMO METODAI

Sutuoktiniais pagal CK 3.7 straipsnį laikomi vyras ir moteris įstatymų nustatyta tvarka įregistravę santuoką bei atitinkantys kitus įstatymo leidėjo keliamus reikalavimus. Santuoka pripažįstamas savanoriškas dviejų veiksnių asmenų, vyro ir moters, sulaukusių įstatymo nustatyto amžiaus ir nesudariusių kitos santuokos ar neįregistravusių partnerystės bei nesančių artimais giminaičiais, kuriems įstatymas draudžia tuoktis, susitarimas, kuriuo siekiama sukurti šeimos teisinius santykius ir šis susitarimas sudarytas civilinės metrikacijos įstaigoje arba bažnyčios (konfesijų) nustatyta tvarka laikantis įstatymų nustatytų reikalavimų. Taigi, vyras ir moteris, sudarę santuoką, įgyja naują teisinį statusą – jie tampa sutuoktiniais ir įgyja turtines ir asmenines neturtines teises bei pareigas, kurias gali įgyti tik šis civilinis subjektas.

Civiliniai santykiai reguliuojami daugiausiai leidimo metodu, todėl sutuoktiniais sudarę santuoką turi įstatymo normų leidimą pasirinkti turto teisinį režimą. Turto sąvoka šiuo atveju apima ne tik daiktus, bet ir turtines teises. Pagal CK 3.81 straipsnį sutuoktinių turtinį režimą reguliuoja įstatymas ir sutartis. Taigi, įstatymų leidėjas leido patiems sutuoktiniais pagal savo poreikius pasirinkti savo turto teisinį režimą.

Lietuvoje įstatymu nustatytas sutuoktinio turto teisinis režimas grindžiamas riboto sutuoktinių turto bendrumo principu, kuris reguliuoja turtą įgytą tik po santuokos sudarymo⁹. Įstatymo leidėjas įsakymo reguliavimo metodu nustatė, koks turtas priskirtinas sutuoktinių bendrajai jungtinei nuosavybei po santuokos sudarymo ir koks turto teisinis režimas išlieka iki santuokos pabaigos pagal įstatyme numatytus pagrindus arba sudarius vedybinę sutartį. Lietuvos Aukščiausiasis teismas taip pat laikosi tokios nuomonės, kad jei sutuoktiniai nėra sudarę vedybų sutarties, tokiu atveju teismai taiko CK normas, reglamentuojančias įstatymų nustatytą sutuoktinių turto teisinį režimą¹⁰. Toks imperatyvus reguliavimo metodas taikomas ir iš tokių prievolių atsiradusiai atsakomybei. Toks pat sutuoktinių turto teisinio režimo metodas įtvirtintinas ir Rusijos šeimos kodekse, kurio 33 straipsnyje įtvirtinta norma teigia, kad santuokos metu įgytas turtas yra sutuoktinių bendra nuosavybė. Vokietijos civiliniame kodekse įtvirtintas visiškas sutuoktinių turto atskirumo principas, tačiau santuokai pasibaigus įgytas turtas išlyginamas jį padalijus. Šios šalies teisės teoretikai tokį sutuoktinių turto teisinio režimo pasirinkimą motyvavo tuo, kad tokiu būdu yra geriau užtikrinamas sutuoktinių nepriklausomumas, nesudaroma papildomų kliūčių civilinei apyvartai.

Taigi, aptarus imperatyvų bendrų sutuoktinio prievolių reguliavimo metodą reikia aptarti, kaip tokias prievoles galima sureguliuoti dispozityviu metodu. Vedybų sutartis skirta sutuoktinių

⁹ Mikelėnas, V. *Šeimos teisė*. Vilnius: 2009, Justitia, p. 284.

¹⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinio bylų skyriaus 2011 m. vasario 15 d. nutartis civilinėje byloje K. P. v. E. Š., UAB „Septynios mylios“, Nr. 3K-3-50/2011, kat.22.5, 27.3.2.5, 75.7(S).

tarpusavio turtiniams santykiams reguliuoti, todėl sutuoktiniai turi sutartyje pasirinkti savo turto teisinį režimą, kurias tenkintų jų poreikius. Vedybų sutartis yra specifinė sutartis dėl sutarties subjektų bei reguliavimo dalykų ir metodų. Šios sutarties subjektai yra sutuoktiniai, kurių socialinė ir ekonominė padėtis nėra lygiavertė, todėl privalu šia sutartimi užtikrinti, kad vedybų sutartimi nebūtų pažeistas sutuoktinių lygiateisiškumo principas, jų teisės ir interesai. Taip pat būtina užtikrinti, kad vedybų sutartimi nebūtų pažeidžiami sutuoktinių nepilnamečių vaikų ir trečiųjų asmenų, pavyzdžiui, sutuoktinio ar sutuoktinių kreditorių, interesai.¹¹ Įstatymo leidėjas CK 3.104 straipsnyje pasiūlė keletą sutuoktinių turto teisinių režimų, kuriuos jie galėtų pasirinkti, kaip optimalų variantą reguliuoti jų tarpusavio turtinius santykius. Viena iš pasiūlytų variantų, kai sutuoktiniai pasirenka asmeninį turto teisinį režimą tiek iki santuokos, tiek po jos sudarymo, jau aptarėme šiame darbe. Kiti CK 3.104 straipsnio 1 dalies punkte numatyti turto teisiniai režimai: a) turtas, kiekvieno sutuoktinio įgytas iki santuokos ir esantis jų asmeninė nuosavybė, po santuokos sudarymo tampa jų bendrąja jungtine nuosavybe; b) turtas, įgytas susituokus, yra bendroji dalinė sutuoktinių nuosavybė. Analizuojant pateiktus pavyzdžius reikia pažymėti, kad turto bendrumo režimas, nors įstatyme nurodytas, kad toks turto teisinis režimas apimti asmeninį turtą įgytą iki santuokos sudarymo. Tačiau remiantis teisės doktrinos autorių bei sistemiškai analizuojant CK Trečios knygos normas galime daryti išvadą, kad po santuokos įgytam turtui taip pat galios toks turto teisinis režimas, nes natūralu, kad jei sutartyje nereglamentuojami turto teisinio režimo po santuokos sudarymo santykiai, tokiu atveju taikomas įstatymo nustatytos imperatyviai teisės normos. Kitas pasiūlytas turto teisinis režimas yra bendrosios dalinės sutuoktinių nuosavybės režimas, kuriuo nustatoma, kad visam turtui įgytam po santuokos sudarymo bus taikomas dalinės nuosavybės režimas. Tokiam turto režimui bus taikomos CK ketvirtosios knygos normos. Tačiau pasirinkę tokį nuosavybės teisinį režimą turi aiškiai nurodyti, kokiam turtui (visam ar tam tikrų rūšių) jis bus taikomas, ir numatyti aiškias dalis ar bent jų nustatymo taisyklės¹².

Taip pat sutuoktiniai sutartimi gali pasirinkti tiek esamam turtui, tiek būsimam turtui vieną iš siūlomų turto teisinių režimų, taip pat nustatyti režimą konkrečiam turtui ar susitarti dėl kitų tarpusavio teisių ir pareigų, tokiu atveju neaptartam turtui bus taikomas įstatymo nustatytas teisinis turto režimas. Tačiau toks susitarimas negali prieštarauti imperatyvioms CK normoms. Analizuojant teismų praktiką pastebėta, kad sutuoktiniai pasirinkdami turto režimą esamam turtui ne visada būna sąžiningi ir tokiais susitarimai tikėdavosi apsunkinti prievolių tenkinimą. Pavyzdžiui, 2008 vasario 15 d. Lietuvos aukščiausiasis teismas nagrinėjamoje byloje pasisakė,

¹¹ Mikelėnas, V. *Šeimos teisė*. Vilnius: 2009, Justitia, p. 292.

¹² Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso komentaras. Trečioji knyga. *Šeimos teisė*. Vilnius: Justitia, 2002, p. 220.

kad vien turto režimo (statuso) nustatymas po vedybinėje sutartyje savaime nepaneigia kreditoriaus išieškojimo teisės pagal sutuoktinių prievolę, atsiradusią iki po vedybinės sutarties sudarymo. Susitarimas dėl sutuoktinių gautinų pajamų teisinio režimo neapriboja sutuoktinių civilinės atsakomybės pagal iki tokio susitarimo santuokos metu atsiradusias priekoles, kurios vykdomos iš bendro sutuoktinių turto¹³.

Sutuoktiniai, sudarę vedybinę sutartį, negali nustatyti kitokio šeimos turto teisinio režimo ar solidarios sutuoktinių atsakomybės pagal priekoles, susijusias su šeimos ūkio išlaikymu, vaikų auklėjimu ir švietimo užtikrinimu. Vedybų sutartyje numatytas sutuoktinių teises ir pareigas gali riboti tam tikras terminas arba pareigų ir teisių atsiradimas ar pabaiga gali būti siejama su sutartyje nurodytos sąlygos įvykdymu ar neįvykdymu (CK 3.104 str. 4d.). Stengdamasis išvengti tokių situacijų įstatymo leidėjas uždraudė vedybų sutartyje spręsti dėl tarpusavio asmeninių neturtinių teisių ir pareigų, kurios reglamentuoja imperatyvios teisės normos, taip pat nustatyti vedybų sutartyje tokias sąlygas, kurios prieštarauja gerai moralei ir viešėjai tvarkai. Jei sutuoktiniai vedybų sutartyje pasirinko bendrosios jungtinės nuosavybės teisinį režimą, tai jų pasirinktos režimo taisyklės negali būti priešingos nei CK normos, kurios reglamentuoja šį teisinį turto režimą. Taip pat vedybų sutartyje draudžiama nustatyti sąlygas, kurios pažeistų CK 3.117 straipsnyje įtvirtintą bendrosios jungtinės sutuoktinių nuosavybės lygių dalių principą. Vedybų sutartimi negalima riboti asmens teisnumo bei veiksnumo, asmeninių neturtinių santykių ir riboti asmenines teises, kurios nepriklauso nuo šeimyninės padėties. Vedybų sutartyje negalima susitarti ir dėl teisių ir pareigų, susijusių su vaikais ir tarpusavio sutuoktinių išlaikymo. Vedybų sutartyje sutuoktiniai negalima nustatyti sąlygas, kurios prieštarautų imperatyvioms paveldėjimo teisės normoms. Taigi, įstatymo leidėjas vis dėl to nepaliko visiškos sutarties turinio laisvės siekdamas apsaugoti sutarties dalyvius bei trečiuosius asmenis nuo jų teisių suvaržymo.

Civilinės teisėje reguliavimo pagrindiniu metodu laikomas leidimo metodas, tačiau vien tokio metodo pagalba negalima sureguliuoti visų subjektų santykių, todėl naudojami ir kiti teisės teorijoje žinomi teisės normų reguliavimo metodai. Įstatymo leidėjas stengdamasis kuo mažiau civilinėje teisėje naudoti įpareigojimo ir draudimus, kurie gali trukdyti civilinių subjektų santykiams, todėl imperatyviusius metodus naudoja tik reglamentuoti opiausius civilinių santykių aspektus. Sutuoktinių turtiniai santykiai privalo būti reglamentuojami labai detalai dėl jų specifikos bei įtakos ne tik jų tarpusavio santykiams, bet ir dėl santykių su trečiaisiais asmenimis, todėl įstatymų leidėjas šiuos santykius reguliuodamas ir panaudojo įpareigojimo ir draudimo reguliavimo metodus. Vedybų sutartimi nustatytam režimui nesuteikiamas absoliuti sutarties laisvė būtent dėl tokių santykių svarbumo užtikrinant tinkamą civilinę apyvartą.

¹³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinio bylų skyriaus 2008 m. vasario 15 d. nutartis civilinėje byloje *V. Š. v. I. Š., antstolis M. Petrovskis*, Nr. 3K-7-149/2008, kat.75.7, 93.2.1, 95.4, 129.17(S).

3. IŠ BENDRO SUTUOKTINIO TURTO VYKDOMOS ASMENINĖS TURTINĖS PRIEVOLĖS.

3.1. Sutuoktinio asmeninės prievolės samprata bei jos ypatumai.

Asmeninė turtinė yra su konkrečiu daiktu nesusijusi prievolė, kurios šalių teisės ir pareigos yra susijusios atitinkamai su kreditoriumi ir skolininku. Asmeninės turtinės prievolės atsiranda pagal sutartį ar įstatymą ir skirtingai nei daiktinės turtinės prievolės, jos neseka paskui daiktą ar daiktinę teisę, išskyrus atvejus, kai tai numato šalių sutartis. Prie asmeninių turtinių prievolių priskiriamos ir prievolės, susijusios su žalos atlyginimu. Skiriamos dviejų rūšių asmeninės prievolės: paveldimos ir nepaveldimos (grynai asmeninės)¹⁴. Toks skirstymas priklauso nuo to ar teisės ir pareigos yra neatskiriama susijusios su kreditoriaus ar skolininko asmeniu. Tokį asmeninės prievolės apibūdinimą pateikia teisės doktrinos autoriai, tačiau nė jis neatspindi sutuoktinio asmeninės prievolės išskirtinumo, čia pateikta tik bendra asmeninės prievolės sąvoka. Teismai nagrinėdami ginčus suformavo nuomonę, kas yra laikoma sutuoktinio asmenine prievole. Remiantis teismų suformuota praktika, kurioje asmeninėmis sutuoktinio prievolėmis yra laikomos prievolės, kurios yra susijusios su jo asmeniu, asmeniniu turtu arba asmeninių poreikių tenkinimu¹⁵. Taigi, remiantis šia teismų suformuota praktika galime daryti išvadą, kad asmeninėmis sutuoktinio prievolėmis turi būti susijusius su juo asmeniškai, taip pat iš jo asmeninio turto kylančios prievolės arba su asmeninių poreikių tenkinimu susijusios prievolės. Taigi, šio darbo dalyje aptarsime asmeninės sutuoktinių prievolių ypatumus.

Prievolės laikomos asmeninėms dėl jų glaudžios ar net asmeniškos sąsajos su prievolės subjektu. Asmeniškai susijusiomis su subjektu galima laikyti prievolės, kurios yra išimtinai asmeninio pobūdžio ir tokiomis galime laikyti pareigą išlaikyti savo nepilnamečius vaikus arba nedarbingus ir paramos reikalingus tėvus. Šios prievolė ryšys su subjektu yra labai glaudus, todėl tokios prievolės negalima atsisakyti vykdyti ar ją pakeisti kitokio pobūdžio prievole, todėl kad ši prievolė yra laikoma viešosios tvarkos elementu ir jos atsiradimo pagrindas yra įstatymas.

Taip pat svarbu nustatyta, koks turtas yra laikomas asmenine sutuoktinio nuosavybe, kadangi iš tokio turto kylančios prievolės yra asmeninio pobūdžio. Turtas pripažįstamas asmenine sutuoktinio nuosavybe jei jis atitinka vieną iš dviejų kriterijų. Pirmas kriterijus yra turto įgijimo momentas: turtas, įgytas iki santuokos sudarymo, yra laikomas asmenine sutuoktinio nuosavybe. Toks pats kriterijus nustatant koks turtas yra laikomas asmenine sutuoktinio nuosavybe yra taikomas RŠK, kurio 36 straipsnyje įtvirtinta nuostata, kad turtas

¹⁴ Mikelėnas, V. *Prievolių teisė*. Vilnius: Justitia, 2002, p. 79.

¹⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2010 m. gegužės 20 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *A. A. v. A. J., AB „SEB bankas“, AB „Danske bankas“*, Nr. 3K-P-186/2010, kat.75.7, 75.8, 78.2.1 (S).

įgytas iki santuokos yra laikomas asmenine sutuoktinio nuosavybe. Vokietijos civiliniame kodekse vyrauja tik asmeninė nuosavybė su tam tikromis nedidelėmis išimtimis, todėl kriterijų skirstančių sutuoktinių asmeninę ir bendrąją jungtinę nuosavybę nėra. Visgi reikia pripažinti, kad Vokietijos Civiliniame kodekse numatyta, kad asmeninis turtas yra atskirtas nuo bendro turto (VCK 1417 str. 1 d)¹⁶. Antras kriterijus yra įgijimo pagrindas: nors turtas ir įgytas jau susituokus, tačiau turto įgijimo pagrindas patvirtina, kad jis įgytas kaip asmeninė nuosavybė. Taigi, jei sandoris kyla iš turto, kuris atitinka šiuos du kriterijus, tai ir prievolės kilusios iš tokio sandorio bus priskiriamos asmeninėms ir tenkinamos iš asmeninio sutuoktinio turto. Pagal CK 3.89 straipsnį sutuoktinio asmenine nuosavybe priskiriamas turtas:

- 1) abiejų sutuoktinių atskirai įgytas iki santuokos sudarymo;
- 2) sutuoktiniui dovanotas ar jo paveldėtas po santuokos sudarymo, jeigu dovanojimo sutartyje ar testamente nėra nurodyta, kad turtas perduodamas bendrojon jungtinėn sutuoktinių nuosavybėn;
- 3) sutuoktinių asmeninio naudojimo daiktai (profesinės veiklos įrankiai, avalynė, kompiuteris, drabužiai ir t.t.);
- 4) pramoninės ir intelektualinės nuosavybės teisės, išskyrus pajamas, gaunamas iš intelektualinės naudos
- 5) lėšos ir daiktai, reikalingi asmeniniam sutuoktinio verslui, išskyrus lėšas ir daiktus, skirtus verslui, kuriuo užsiima abu sutuoktiniai bendrai;
- 6) lėšos, vieno sutuoktinio gautos kaip žalos atlyginimas ar kitokia kompensacija už žalą, padarytą dėl sveikatos sužalojimo, ir neturtinę žalą, tikslinė materialinė parama ir kitokios išmokos, išimtinai susijusios tik su jas gavusio sutuoktinio asmeniu, teisės, kurių negalima perleisti kitiems asmenims;
- 7) sutuoktinių įgytas turtas už asmenines lėšas arba lėšas, gautas realizavus jo asmenine nuosavybe esantį turtą, jeigu to turto įgijimo metu buvo aiškiai išreikšta sutuoktinio valia įgyti turtą asmeninėn nuosavybėn.

Asmenine sutuoktinių nuosavybe taip pat gali būti pripažintas turtas, nors ir įgytas santuokos metu, tačiau jau sutuoktinių santykiams faktiškai esant nutrauktiems. Tokie santykiai tarp sutuoktinių gali susiklostyti tada, kai jie faktiškai gyvena atskirai ir neveda bendro šeimos ūkio. Remiantis CK 3.67 straipsnio 2 dalimi galime daryti tokią išvadą, nes ši norma numato, kad santuokos nutraukimo turiniai teisiniai padariniai gali būti taikomi nuo tos dienos, kai sutuoktiniai pradėjo faktiškai gyventi skyrium¹⁷. Prie bendro sutuoktinių turto, jei sutuoktiniai nesusitaria ar CK trečiosios knygos normos nenustato kitaip, priklauso ir iš bendrų sutuoktinių

¹⁶ Vokietijos civilinis kodeksas. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-03-22]. Prieiga per internetą:http://www.gesetze-im-internet.de/englisch_bgb/englisch_bgb.html

¹⁷ Mikelėnas, V. *Šeimos teisė*. Vilnius: Justitia, 2009, p. 275.

lėšų įgyti ūkininko ūkio daiktai (CK 4.92 str. 2 d.). Čia patektas asmeninio turto sąrašas yra galutinis ir teismų neplečiamas, todėl galima daryti išvadą, kad kitokiu būdu įgytas turtas bus laikomas bendrąja jungtine nuosavybe.

Taip pat privalu detaliau aptarti sutuoktinio asmenine nuosavybe laikomo turto ypatumus, kadangi jie gali įtakoti prievolės pobūdį.

Asmeniniu sutuoktinio turtu yra laikomas turtas įgytas iki santuokos sudarymo ir jei sutuoktiniai nepasirinko vedybų sutarties režimo, tai toks turtas ir po santuokos sudarymo lieka asmenine sutuoktinio nuosavybe, išskyrus įstatyme numatytus atveju, kurie bus aptarti šioje dalyje.

Vienam sutuoktiniui asmeninės nuosavybės teise gali priklausyti ir turtas, susituokus gautas kaip dovana ar paveldėtas. Šiuo atveju turtą teisinę priklausomybę lems ne jo įgijimo laikas, o gavimo pagrindas. Taigi, jei dovanojimo sutartyje ar testamente įvardyta, kad turtas perduodamas asmeninei sutuoktinio nuosavybei, tokiu atveju tas turtas ir bus asmeninė sutuoktinio nuosavybė. Teismai nagrinėdami ginčus tokios nuomonės ir laikosi. Pavyzdžiui, Klaipėdos apygardos teismas nagrinėdamas ginčą, nustatė, kad dovanotos vieno sutuoktinio tėvų statybinės medžiagos buvo gautos, kaip bendroji jungtinė nuosavybė, nes dovanotojas neišreiškia savo valios turtą perduoti asmeninei vieno sutuoktinio nuosavybei¹⁸. Teisės teoretikai teigia, kad vartojamas šioje normoje terminas „dovanotas“ turi platesnę reikšmę negu „įgytas pagal dovanojimo sutartį“. Be pastarosios reikšmės, terminas „dovanotas“ apima ir turtą, kurį sutuoktinis gavo kaip apdovanojimą, premiją, paskatinimą už gerą darbą ar kitokią veiklą ir panašiai¹⁹.

Taip pat sutuoktinio asmeninio naudojimo daiktai bus laikomi asmenine jo nuosavybe, nesvarbu, kada ir už kieno lėšas jie įgyti. Tuo pačiu įstatymo leidėjas pateikė ir pavyzdinį sąrašą į kurį įtraukė avalynę, drabužius, profesinės veiklos įrankius. Lietuvos Aukščiausiasis teismas nagrinėjamoje byloje šio pateikto pavyzdinio sąrašo nepraplėtė ir medžioklinį šautuvą, nors tik vienas iš sutuoktinių turėjo teisę naudotis ginklu priskyrė prie bendrosios jungtinės nuosavybės, kadangi turtas neatitinka asmeninio naudojimo daiktų išimtinio pobūdžio ir nesuderintas su asmeniniais, profesiniais, asmeninio verslo, tik su vieno sutuoktinio asmeniu susijusiais poreikiais, tačiau teisėjų kolegija nusprendė, kad ši sąlyga gali būti svarbi svarstant dėl nuosavybės objekto padalijimo natūra (CK 3.127 straipsnio 3 dalis)²⁰. Taigi, remiantis išdėstyta teismo pozicija galime daryti išvadą, kad pateiktas sutuoktinio asmeninio naudojimo daiktų

¹⁸ Klaipėdos apygardos Teismo civilinių bylų skyriaus 2011 m. vasario 24 d. nutartis civilinėje byloje *M. K. v. J. K.*, Nr. 2A-88-125/2011, kat.75.6.1, 75.8 (S).

¹⁹ Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso komentaras. Trečioji knyga. Šeimos teisė. Vilnius: Justitia, 2002, p. 188.

²⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinio bylų skyriaus 2008 m. sausio 28 d. nutartis civilinėje byloje *A. B. v. J. B., P. J.*, Nr. 3K-3-14/2008, kat.75.4.3, 75.8, 78. 2.1 (S).

sąrašas yra galutinis ir neplečiamas, todėl turtas nepatenkantis į šį sąrašą yra laikomas bendrąja jungtine sutuoktinių nuosavybe. Tačiau teisės teoretikai prie šios kategorijos taip pat priskiria asmens higienos priemonės, papuošalus ir kitus daiktus, kurie tenkina individualius vieno sutuoktinio poreikius.

Asmenine sutuoktinio nuosavybe laikoma intelektinės bei pramoninės nuosavybės teisės, kurios gali būti tiek turtinės, tiek neturtinės, išskyrus sutuoktinio pajamas, gaunamas iš intelektinės veiklos, kadangi jos bus jau laikomos bendrąja jungtine sutuoktinių nuosavybe. Juk intelektinė ir pramoninė nuosavybė labai glaudžiai yra susijusi su sutuoktinio asmeniu, todėl tik pajamos gautos iš veiklos bus laikoma bendrąja jungtine sutuoktinių nuosavybe. Pagal RŠK 36 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad intelektinės teisės priklauso to rezultato autoriui. Taigi, jei rezultato autorius asmuo, tai teisės priklauso asmenine nuosavybe.

Asmenine nuosavybe laikomi lėšos ir daiktai reikalingi asmeniniam sutuoktinio verslui. Tačiau jei lėšos ir daiktai skirti bendram sutuoktinių verslui, tokiu atveju toks turtas bus pripažįstamas bendrąja jungtine sutuoktinių nuosavybe. Reikia pažymėti, kad asmenine nuosavybe priklausančios įmonės pajamos bus laikomos bendrąja jungtine sutuoktinių nuosavybe nuo to momento, kai tos lėšos nebebus naudojamos verslui. Teismai nagrinėdami tokio pobūdžio ginčus pirmiausia sprendžia, kuris iš sutuoktinių vykdė verslą ir nustatė kad verslu užsiėmė vienas iš sutuoktinių įmonę pripažįsta asmenine nuosavybe²¹. Todėl prievolės kylančios iš tokio turto, pirmiausiai yra asmeninio pobūdžio.

Taip pat reikia pabrėžti, kad asmenine sutuoktinio nuosavybe pripažįstamas turtas, kurį jis įgijo už asmenines lėšas, jeigu jį įgyjant buvo aiškiai išreikšta sutuoktinio valia įgyti turtą asmeninę nuosavybę. Šioje teisės normoje reikalaujama, kad sutuoktinis įgydamas turtą aiškiai išreikštų ketinimą turtą įgyti asmenine nuosavybe. Tokia valios išraiška yra laikoma rašytinėje prikimo – pardavimo sutartyje numatyta sąlyga, kad turtas įgyjamas asmeninę nuosavybę. Teismų praktikoje buvo pripažįstama, kad turto įgijimo iš asmeninių vieno sutuoktinio lėšų ir jo vardu pakankamas pagrindas konstatuoti, kad toks turtas yra asmeninė, o ne bendroji jungtinė nuosavybė; turto perleidimo sandoryje specialios nuorodos, kad turtas įgyjamas asmeninę nuosavybę, nebuvo reikalaujama²². Šioje nutartyje teismas praplėtė aiškinimą ir nurodė, kad turtas (daiktas), įgytas santuokos metu už vieno iš sutuoktinių lėšas, turėtas iki santuokos sudarymo, išlieka asmenine to sutuoktinio nuosavybe, jei sutuoktiniai nesusitarė kitaip, nepriklausomai nuo to, ar tas turtas naudojamas vieno iš sutuoktinių, ar bendroms sutuoktinių reikmėms. Tačiau, kai turtas viešame registre įregistruotas tik vieno sutuoktinio vardu ir nėra

²¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. gruodžio 27 d. nutartis civilinėje byloje *V. V. v. I. V., UAB „Snoro lizingas“, AB „Sampo bankas“*, Nr. 3K-3-561/2010, kat.75.6.2, 21.4.2.6, 21.4.2.7, 114.9.3.2 (S).

²² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. spalio 15 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *I. Š. v. R. Š.*, bylos Nr. 3K-3-424/2009 kat.76.2.3 (S).

nurodytas kaip bendroji jungtinė nuosavybė, nustatant jo teisinį režimą būtina vertinti ne tik objektyviuosius (turto įsigijimo momentą ir įsigijimo pagrindą), bet ir kitus kriterijus (konkreto turto paskirtį, šio turto pobūdį, tikruosius šalių ketinimus įsigyjamo turto atžvilgiu)²³. Taigi, teismai vis dėlto nagrinėdami tokio pobūdžio ginčus neapsiribojo tik valinio elemento vertinimu, tačiau priimdami sprendimą nuodugniau išnagrinėja susiklosčiusius santykius.

Taigi, įstatymas pateikė galutinį sutuoktinio asmeninio turto sąrašą, kurį įstatymo leidėjas sudarė remdamasis turto įgijimo momento bei įgijimo pagrindo kriterijus, kurie padeda nustatyti turto priklausomybę, išskyrus įstatyme numatytas išimtis.

Įstatymas nepateikia prezumpcijos, kad tam tikras turtas yra kiekvieno sutuoktinio asmeninė nuosavybė, kadangi esant abejonei dėl nuosavybės teisinio režimo, subjektas privalo įrodyti, kad konkretus daiktas tikrai yra sutuoktinio asmeninė nuosavybė. Todėl CK 3.89 straipsnio 2 dalis nustato reikalavimą, kad asmeninės nuosavybės į daiktą faktai būtų įrodinėjami rašytiniais įrodymais, išskyrus atvejus, kai įstatymas leidžia panaudoti kitas leistinas įrodinėjimo priemones arba daikto prigimtis ir pobūdis patys savaime įrodo jį esant asmeninę sutuoktinio nuosavybę. Tokia norma stengiamasi apsaugoti sutuoktinių bendrąją nuosavybę.

Įstatymas numatė sąlygas, kurioms esant asmenine sutuoktinio nuosavybe esantis turtas gali tapti bendrąja jungtine nuosavybe, nors turtas ir buvo įgytas iki santuokos sudarymo ar įgijimo pagrindu yra laikoma asmeninė nuosavybė, tačiau toks turtas gali pakeisti savo teisinį nuosavybės režimą dėl CK numatytų išimčių. Viena iš jų yra numatyta CK 3.90 straipsnio 1 d., kurioje numatyta, kad turtas esantis asmenine sutuoktinio nuosavybe gali teismo sprendimu tapti bendrąja jungtine sutuoktinių nuosavybe, jei nustatoma, kad santuokos metu šis turtas buvo iš esmės pagerintas sutuoktinių bendromis lėšomis arba kito sutuoktinio lėšomis ar darbu. Taigi sutuoktinis, siekiantis pripažinti asmeninį kito sutuoktinio turtą bendrąja jungtine nuosavybe, turės įrodyti tam tikras aplinkybes. Pirmiausia įstatymas reikalauja, kad sutuoktinio asmeninis turtas buvo pagerintas iš esmės. Šis kriterijus nėra plačiau detalizuojamas ir jo vertinimas paliekamas teismo nuožiūrai, tačiau teisės doktrinos autoriai vis dėl to rekomenduoja atsižvelgti į asmenine nuosavybe esančio turto vertės pokytį prieš pagerinimą ir po jo. Įstatymas prie esminių pagerinimų priskiria kapitalinį remontą, rekonstrukciją, pertvarkymą ir panašiai. Žinoma, teismas turi atsižvelgti tik į tą pokytį, kuris atsirado dėl pagerinimo, o ne dėl kitų vertei įtaką darančių veiksnių. Antra, svarbu turto iš esmės pagerinimo momentas, kadangi tik santuokos metu padarytas esminis turto pagerinimas atitiks šios normos keliamus reikalavimus. Trečia, sutuoktinis, reikalaujantis pripažinti asmeninį kito sutuoktinio turtą bendrąja jungtine sutuoktinių nuosavybe, turi įrodyti, kad esminis turtas pagerintas jo arba bendromis sutuoktinių lėšomis arba

²³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. rugsėjo 29 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *D. R. B. v. S. B. ir kt.*, bylos Nr. 3K-3-422/2008, kat.75.6.2, 21.4.2.6, 21.4.2.7 (S).

jo darbu. Tik nustačius įstatyme įtvirtintų teisiškai reikšmingų faktų visumą sutuoktinis gali tikėtis, kad kito sutuoktinio asmenine nuosavybe esantis turtas teismo gali būti pripažintas bendrąja jungtine sutuoktinių nuosavybe. Toks teisinis situacijos reguliavimas nėra vienintelis, kai dėl tam tikrų aplinkybių keičiasi turto teisinis režimas.

Antra išimtis numatyta CK 3.90 straipsnio 2 dalyje, kurioje aptariama situacija, kai sutuoktinis, įsigydamas turtą savo asmeniniams poreikiams tenkinti, naudoja ir lėšas, kurios yra bendroji jungtinė sutuoktinių nuosavybė. Teismas tokį turtą gali pripažinti bendrąja jungtine sutuoktinių nuosavybe tik tokiu atveju, jei įrodoma, kad jam įsigyti buvo panaudotos bendrąja jungtine sutuoktinių nuosavybe esančios lėšos ir šių lėšų buvo panaudota daugiau nei tų, kurios yra asmeninė sutuoktinio nuosavybė. Sutuoktiniui santuokos metu įgijus turto iš asmeninių lėšų ir išreiškus, kad daiktas yra įgyjamas asmenine nuosavybe, toks turto teisinis režimas ir būtų, tačiau jei įgydamas turtą panaudojo lėšas esančias bendrąja jungtine sutuoktinių nuosavybe ir tų lėšų buvo panaudota daugiau, tada teismo sprendimu turtas bus priskiriamas bendrajai jungtinei sutuoktinių nuosavybei ir atsiradusios prievolės jau būtų pripažįstamos bendromis sutuoktinių. Tačiau pasikeitus nuosavybės teismui kyla pagrįstas klausimas ar tokiu būdu nenukentės kreditorių interesai, kurių prievolės objektas yra turtas, buvęs asmenine sutuoktinio nuosavybe, bet dėl įstatyme numatytų sąlygų tapęs bendrąja jungtine sutuoktinių nuosavybe. Ar tokiu būdu nebus apsunkintas prievolės priverstinis įvykdymas

Taigi, nustatę koks turtas ir pagal kokius kriterijus yra priskiriamas sutuoktinio asmeninei nuosavybei, taip pat ir kokiomis aplinkybėmis asmenine nuosavybe esantis turtas gali pakeisti teisinį savo režimą, reikėtų pažymėti ir tai, kad sutuoktinis savo asmeninės nuosavybės teise turimą turtą naudoja, valdo ir juo disponuoja savo nuožiūra (CK 3. 97 str. 1 d.). Šią teisės normą privaloma aiškintis kartu su CK 4.37 straipsniu, kuriame įtvirtinta nuosavybės teisės sąvoka, tačiau nuosavybės teisė nėra absoliuti ir gali būti ribojama, paties savininko valia, įstatymu arba teismo sprendimu (CK 4.39 str. 1 d.). Tačiau sutuoktinio asmeniniam turtui taikoma ne tik bendrieji nuosavybės ribojimai, bet ir specialieji numatyti CK Trečios knygos normose. Vienas iš apribojimų yra susijęs su šeimos turto institutu, kuris yra įstatymo leidėjo nustatytas, kaip prioritetinis ir saugotinas, todėl kaip jau minėta jo negalima pažeisti nei vedybų sutarties sąlygomis, o šiuo atveju riboja ir savininko teises įgyvendinimą. Kitas nuosavybės tvarkymo ribojimas yra susijęs su administratoriaus paskirimu turtu tvarkyti. Administruojamo turto savininkas automatiškai laikomas nušalintu nuo savo turto ir netenka teisės savarankiškai atlikti juridinius ir faktinius veiksmus, susijusius su turto tvarkymu. Administravimas gali būti paskirtas jeigu jei vienas sutuoktinis turtą, kuris yra jo asmeninė nuosavybė, tvarko aplaidžiai ar taip neprotingai ir nerūpestingai, jo kyla grėsmė šeimos interesams dėl to, kad tas turtas bus prarastas ar iš esmės sumažėti. Tokiu atveju kitas sutuoktinis gali kreiptis į su prašymu skirti kito

sutuoktinio asmeninio turtui administratorių (CK 3.97 str. 2 d.). Žinoma, kad tokio turto administravimui bus taikomos CK ketvirtos knygos XIV skyriaus normos, tačiau išnykus aplinkybėms, dėl kurių turtui buvo paskirtas administratorius, bet kuris sutuoktinis gali kreiptis į teismą dėl turto administravimo panaikinimo. Kai turtą tvarko administratorius su tokiu valdymu susijusi civilinė atsakomybė administratoriui (CK 4.242 str. 5 d.). Tačiau įstatymas suteikė teisę sutuoktinį įgalinti tvarkyti kito sutuoktinio asmeninį turtą (CK 3.97 str. 4 d.). Tokiems sutuoktinių tarpusavio turtiniams santykiams taikomos CK antrosios knygos normos, reglamentuojančios atstovavimo teisinius santykius²⁴. Tokiu atveju sutuoktiniui, kuris įgaliojo kitą sutuoktinį jį atstovauti, iš tokių santykių kylanti atsakomybė bus asmeninio pobūdžio, jei atstovas nepažeidė reikalavimų numatytų CK 2.133 straipsnyje. Kiek painesnė atsakomybės atžvilgiu situacija susiklosto, kai sutuoktinis dėl ligos ar kitų objektyvių priežasčių negali savarankiškai tvarkyti savo turto ir tokiu būdu prisidėti prie šeimos namų ūkio išlaikymo, tada kitam sutuoktiniui yra įstatymo suteikta teisė naudoti šeimos namų ūkiui išlaikyti, negalinčio savarankiškai tvarkyti savo turto sutuoktinio, asmenines lėšas ir turtą. Ši taisyklė netaikoma, jeigu sutuoktiniai gyvena skyrium ar sutuoktinio, kuris negali savarankiškai tvarkyti savo turto ir prisidėti prie šeimos namų ūkio, turtui yra paskirtas administravimas (CK 3.97 str. 5 d.). Šiuo klausimu nei teisės doktrinos atstovai, nei teismai nėra išsakę savo nuomonės. Todėl susiklosčius tokiai situacijai, kai sutuoktinis atlikdamas veiksmus, su kito sutuoktinio asmenine nuosavybe esančiu turtu, šeimos ūkio poreikiams tenkinti ir toks jo veikimas sudarytų prielaidas prievoliniams santykiams atsirasti, kiltų pagrįstas klausimas koks subjektas būtų atsakingas už tai bei iš kokio turto būtų išieškomas. Tokiu atveju, atsakomybė bus taikoma pagal bendrąsias taisykles – jeigu bus iš sandorio, tai bus vertinamas sandorio pobūdis, jeigu kaip daikto savininkui – priklausomai nuo atsakomybės atvejo, savininkas ar teisėtas valdytojas. Tokiu atveju spręstųsi jų tarpusavio atsakomybės klausimas. Šiuo atveju, konkuruoja kito asmens tvarkymas be įgaliojimo ar deliktinė atsakomybė.

Taip pat asmeninėmis laikomos prievolės, kurių atsiradimo pagrindas yra asmeninis sutuoktinio tikslas ir šiuo atveju nėra svarbu kokios nuosavybės turtas buvo panaudotas prievolei įgyti. Tačiau plačiau šis institutas bus analizuojamas kituose šio darbo skyriuose.

Asmeniniu sutuoktinių turtu yra laikomas turtas įgytas iki santuokos įregistravimo arba įgytas kitais įstatyme numatytais būdais. Visgi, laikomasi prezumpcijos, kad turtas įgytas santuokos metu laikomas bendrąja jungtine nuosavybe, o jei sutuoktinis nori šią prezumpciją paneigti tai privalo daryti įstatymo numatytais būdais. Reikia pripažinti, kad asmeninis turtas bei jo tvarkymas yra ribojamas teisės normų siekiančių apsaugoti šeimos interesus.

²⁴Mikelėnas, V. *Šeimos teisė*. Vilnius: Justitia, 2009, p. 277.

3.2. Sutuoktinių asmeninės prievolės vykdymas iš bendro sutuoktinių turto.

Taigi, aptarus kokios prievolės yra laikomos asmeninio pobūdžio bei jų ypatumus, taip pat turime aptarti ir sąlygas, kurioms esant asmeninės prievolės bus vykdomos ne iš asmeninio sutuoktinio turto, bet iš bendro. CK yra nustatytas riboto bendro sutuoktinių turto teisinis režimas, kurio esmė, kad po santuokos sudarymo visas įgytas turtas yra laikomas bendrąja jungtine sutuoktinių nuosavybe, išskyrus darbe aptartas išimtis. Tokiu atveju, kai turtas dėl jo panaudojimo pobūdžio yra laikomas asmeniniu, tai ir prievolė tada yra esanti asmeninė. Tačiau sutuoktinių instituto individualumas suteikia teisę prievolę vykdyti ne tik iš asmeninio sutuoktinio turto, bet ir iš jo dalies bendrojoje jungtinėje sutuoktinių nuosavybėje. Reikia pažymėti, kad sutuoktiniai savo bendru susitarimu asmeninę prievolę gali įvykdyti iš bendro turto ir tokiu atveju nereikėtų nustatinėti sutuoktinio bendros dalies asmeninėje nuosavybėje, tačiau sutuoktinis gali reikalauti kompensacijos dėl bendrosios jungtinės nuosavybės sumažėjimo. Tačiau toks prievolės įvykdymo būdas galimas tik tada, kai prievolė yra grynai turtinė ir nėra išimtinai susijus asmeniškai su viena prievolės šalimi. Tokiu atveju susiklostytų įdomi situacija, kadangi kreditorius sutaręs su subjektu dėl tam tikro veiksmo atlikimo, kurį gali atlikti tik išimtinai šis civilinis subjektas, tačiau jis jo neatliko dėl objektyvių priežasčių, tokiu atveju kreditorius negalėtų reikalauti, kad prievolę natūra įvykdytų kitas sutuoktinis. Tačiau kreditorius gali reikalauti atlyginti su sutarties pažeidimu atsiradusius nuostolius ar netesybas ir šiuo atveju bus išieškoma iš asmeninio vieno sutuoktinio turto, o jo nepakankant prievolei įvykdyti bus išieškojimas nukreipiamas į sutuoktinio dalį bendrojoje nuosavybėje.

Taigi, apibendrinant galime daryti išvadą, kad sutuoktinio asmeninė prievolė pirmiausia vykdoma iš asmeninio jo turto, o jo nepakankant išieškojimas nukreipiamas į dalį bendrojoje jungtinėje nuosavybėje. Šio instituto platesnė analizė atliksime kitose šio darbo dalyse.

4. IŠ BENDRO SUTUOKTINIŲ TURTO VYKDOMOS BENDROS SUTUOKTINIŲ PRIEVOLĖS.

4.1. Bendrų sutuoktinių prievolių samprata bei ypatumai.

Bendromis laikomos sutuoktinių prievolės, kurios yra susijusios su bendrąja jungtine sutuoktinių nuosavybe, kylančios iš vieno iš sutuoktinių vardu sudarytų sandorių, tačiau esant kito sutuoktinio sutikimui arba vėliau šio sutuoktinio patvirtintų, taip pat kitos šeimos interesais priimtoms prievolės, bei solidariosios sutuoktinių prievolės. Taigi čia išvardintos prievolės yra laikomos bendromis. Toliau detaliau aptarsime bendrųjų sutuoktinių prievolių atsiradimo pagrindus.

CK 3. 87 straipsnio 1 dalyje įtvirtina taisyklė, kad visas turtas, sutuoktinių įgytas sudarius santuoką, yra jų bendroji jungtinė nuosavybė ir toks nuosavybės režimas išlieka kol turtas nėra padalytas arba kol bendrosios jungtinės nuosavybės teisė nėra pasibaigusi kitokiu būdu (CK 3. 87 str. 2 d.). Turtas laikomas bendrąja jungtine sutuoktinių nuosavybe, jei jo įgijimo ar gavimo momentas yra jau po santuokos sudarymo. Lietuvoje ir Rusijoje sutuoktinių turtui yra taikomas ribotas turto bendrumo principas, kadangi taikomas tik turtui įgytam po santuokos sudarymo. Vokietijos civilinė teisė pripažįsta tik sutuoktinių turto atskirumo principą, pagal kurį sutuoktiniai neįgyja bendro turto, kiekvieno susituokus įgyjamas turtas yra jų individuali, asmeninė nuosavybė ir tik santuokos nutraukimo atveju taikomos specialiosios taisyklės, leidžiančios užtikrinti buvusių sutuoktinių turtinių interesų pusiausvyrą. Taip pat reikėtų pažymėti, kad Vokietijos civiliniame kodekse nustatytas mechanizmas, kuriuo pasibaigus santuokai, padidėjęs asmeninis turtas išlyginamas jį perdalijant. Teisės doktrinos atstovai šio valdymo privalumu įvardija tai, kad sutuoktiniai yra nepriklausomi ir tokiu būdu nesudaromos papildomos kliūtys civilinei apyvartai.

Lietuvoje įstatymu nustatytas sutuoktinių turto teisinis režimas grindžiamas riboto sutuoktinių turto bendrumo principu, t.y. „bendro katilo“ taisyklė taikoma tik turtui, kurį sutuoktiniai įgyja sudarę santuoką²⁵. Reikia pažymėti, kad įstatymų nustatytas sutuoktinių teisinis režimas taikomas, jeigu sutuoktiniai nėra sudarę vedybų sutarties. Be to, toks sutuoktinių turto teisinis režimas taikomas jų įgytam prieš įsigaliojant CK turtui ir jie negali jo keisti vedybų sutartyje²⁶. Bendroji jungtinė sutuoktinių nuosavybei priskiriami ne tik daiktai, bet ir turtinės teisės. Pagal CK 3.88 straipsnio 1 dalį bendrąją jungtinę sutuoktinių nuosavybę pripažįstamas:

- 1) turtas, įgytas po santuokos sudarymo abiejų sutuoktinių ar vieno jų vardu;
- 2) pajamos ir vaisiai, gauti iš sutuoktinio asmenine nuosavybe esančio turto;

²⁵ Mikelėnas, V. *Šeimos teisė*. Vilnius: Justitia, 2009, p. 268.

²⁶ Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso komentaras. Trečioji knyga. Šeimos teisė. Vilnius: Justitia, 2002, p. 181.

- 3) pajamos, gautos iš abiejų sutuoktinių bendros veiklos, išskyrus lėšas, būtinas sutuoktinio profesinei veiklai;
- 4) įmonė ir iš jos veiklos arba kitokio verslo gaunamos pajamos, jeigu verslu abu sutuoktiniai pradėjo verstis po santuokos sudarymo. Jeigu iki santuokos sudarymo įmonė nuosavybės teise priklausė vienam sutuoktiniui, tai bendroji jungtinė sutuoktinių nuosavybė po santuokos sudarymo yra iš įmonės veiklos ar kitokio verslo gautos pajamos ir įmonės (verslo) vertės padidėjimas;
- 5) pajamos, gautos po santuokos sudarymo iš sutuoktinių ar vieno jų darbinės ar intelektualinės veiklos, dividendai, taip pat pensijos, pašalpos bei kitokios išmokos, išskyrus tikslinės paskirties išmokas (žalos, padarytos dėl sveikatos sužalojimo, taip pat neturtinės žalos atlyginimas, gauta tikslinė materialinė parama, skirta tik vienam sutuoktiniui, ir kita).

CK 3.88 straipsnio 1 dalyje nustatyti bendrosios jungtinės sutuoktinių nuosavybės įgijimo pagrindai. CK 3.88 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta prezumpcija, kad turtas, įgytas po santuokos sudarymo dviejų ar vieno sutuoktinio vardu, yra sutuoktinių bendroji jungtinė nuosavybė, kol neįrodyta, kad jis yra asmeninė vieno sutuoktinio nuosavybė. Turto įgijimo momentas – po santuokos sudarymo – yra svarbiausias požymis nustatant bendrosios jungtinės sutuoktinių nuosavybės atsiradimą. Santuokinis turtas gali būti įgyjamas visais nuosavybės įgijimo būdais, tarp jų – ir pagaminant naują daiktą (CK 4.47 straipsnio 4 punktą), išskyrus būdą, nurodytą CK 3.89 straipsnio 1 dalies 2 punkte, kai sutuoktiniui turtas dovanojamas ar jis jį paveldi, o dovanojimo sutartyje ar testamente nenurodyta, kad turtas perduodamas bendrojon jungtinę sutuoktinių nuosavybę.

Turto įgijimo ar gavimo momentas – prieš sudarant santuoką ar ją sudarius - yra svarbiausias veiksnys nustatant bendrosios jungtinės nuosavybės atsiradimą²⁷. CK 3.88 straipsnio 1 dalyje pateiktas sutuoktinių bendros nuosavybės sąrašas yra pavyzdinis, kadangi įstatymo leidėjas nesiekė numatyti visų galimų bendrosios nuosavybės teise priklausančio turto rūšių ir bendrąją jungtinę sutuoktinių nuosavybę gali tapti, bet koks sudarius santuoką įgytas turtas. Turto rūšys įvardytos šiame straipsnyje atlieka pagalbinę funkciją, kurios pagrindinis uždavinys padėti geriau suvokti galimą bendrosios jungtinės nuosavybės sudėtį ir palengvinti sprendžiant sutuoktinių ginčus. Šią normą detalizuoti ir konkretinti buvo palikta teismų praktikai. Pavyzdžiui, 2006 vasario 15 d. Lietuvos aukščiausiasis teismas pagal byloje surinktus įrodymus bendrąją jungtinę sutuoktinių nuosavybę pripažino namų apyvokos daiktus ir įrangą, nors ir nupirktą už individualios įmonės lėšas, o įmonė priklausė vienam sutuoktiniui asmeninės

²⁷ Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso komentaras. Trečioji knyga. Šeimos teisė. Vilnius: Justitia, 2002, p. 181.

nuosavybės teise. Pagrindinis teismo motyvas priskiriant daiktus bendrajai jungtinei sutuoktinių nuosavybei buvo tas, kad tų daiktų panaudojimo paskirtis yra grynai namų ūkio poreikiams tenkinti²⁸. Taip pat teismas savo praktikoje bendrąja jungtine sutuoktinių nuosavybe priskyrė pinigų ar kitokių turtą, kuris buvo laimėtas vieno iš sutuoktinių loterijoje ar kitokiame žaidime²⁹.

Pagal Rusijos šeimos kodekso 34 straipsnį sutuoktinių bendrąja jungtine nuosavybe yra priskiriamas turtas įgytas po santuokos sudarymo. Ši norma apima nekilnojamą turtą, taip pat po santuokos sudarymo gaunamas pajamas (darbo, verslo, intelektinės nuosavybės, pensijos, pašalpos, išskyrus tikslines išmokas susijusias dėl traumų ar invalidumo) bei įgytus vertybinius popierius, akcijas, indėlius ir kita, nesvarbu vieno ar abiejų sutuoktinių vardu jie įgyti. Laimėjimai, tekę pagal bilietus įgytus po santuokos sudarymo taip pat pripažįstami bendru turtu. Reikia pažymėti, kad sutuoktinių bendroji sutuoktinių nuosavybė plačiau atskleista bei daugiau pavyzdžių pateikta CK, tačiau Rusijos šeimos kodekse įtraukta norma, kurioje teigiama, kad teisę į bendrą sutuoktinių turą lygiomis dalimis turi ir sutuoktinis, kuris neprisidėjo pajamomis prie šeimos ūkui gerinimo, tačiau tai atsitiko dėl to, kad prižiūrėjo buitį, vaikus ar dėl kitų svarbių priežasčių. CK nėra įtrauktos tokios teisės normos, tačiau analizuojant teisės doktrinos autorių darbus galime teigti, kad tokiu principu vadovaujasi teismai nagrinėdami ginčus kylančius dėl bendrosios jungtinės sutuoktinių nuosavybės.

Visgi, įstatyme pateiktas pavyzdinis sutuoktinių bendrosios jungtinės nuosavybės sąrašas iškėlė keletą probleminių klausimų. Vienas iš jų yra - nuo kurio momento darbo užmokestis ir kitos išmokos tampa bendrąja jungtine nuosavybe. Teisės teorijoje nėra vieningos nuomonės šiuo klausimu. Vieni, laikosi nuomonės, kad pajamos ir kitos išmokos tampa bendrąja jungtine nuosavybe nuo apskaičiavimo momento, tačiau tokios sumos yra apskaičiuojamos pagal asmeninio pobūdžio prievoles ir į šiuos santykius tretiesiems asmenims neleidžiama kištis, todėl ši teorija nėra tinkama. Pagal antrą teigiama, kad minėtos išmokos tampa bendrąja jungtine sutuoktinių nuosavybe nuo jų perdavimo šeimos poreikiams, tačiau tokiu atveju sutuoktinis gali jų neperduoti tokiems poreikiams tenkinti, iš šių lėšų tenkinti savo asmeninius poreikius. Trečia teorija turbūt yra teisingiausia, kadangi bendrąją jungtine sutuoktinių nuosavybe šios sumos tampa nuo jų gavimo (išmokėjimo) momento³⁰.

Taip pat analizuojant šį teisinį institutą kilo problema dėl lėšų reikalingų profesinei veiklai vystyti. Teisės doktrina suformavo nuomonę, kad nesvarbu vienas ar abu sutuoktiniai užsiėmė veikla ar verslu, jų gautos pajamos bus laikomos bendrąja jungtine sutuoktinių nuosavybe, išskyrus lėšas reikalingas profesinei veiklai vykdyti. Iš pateiktos teisės doktrinos

²⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinio bylų skyriaus 2006 m. vasario 15 d. nutartis civilinėje byloje *V. S. v. A. S.*, Nr. 3K-3-126/2006, kat.75.6.2, 75.8 (S).

²⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinio bylų skyriaus 2005 m. balandžio 15 d. nutartis civilinėje byloje *Ž. K. v. J. V.*, Nr. 3K-3-193/2005, kat.75.8 (S).

³⁰ V. Mikelėnas. *Šeimos teisė*. Vilnius: Justitia, 2009, p. 272.

autorių nuomonės galime daryti išvadą, kad iš veiklos gaunamos pajamos nėra laikomos bendrąja jungtine nuosavybe, kol neįvykdomas reikalingų asmeninei veiklai lėšų atskaitymas. Visiškai suprantama tokia pozicija, nes jei laikant visas iš veiklos gautas lėšas bendromis, tokiu atveju gali kilti grėsmė dėl tokios veiklos tęsimo, nes atsiranda galimybė pritrūkti lėšų. Žinoma, sutuoktinis neturėtų piktnaudžiauti šia įstatymo išlyga ir lėšas panaudoti pagal tikslą.

Taip pat reikia pabrėžti, kad išmokos susijusios su žalos, padarytos dėl sveikatos sužalojimo, neturtinės žalos atlyginimas, tik vienam sutuoktiniui asmeniškai skirta materialinė parama nėra priskiriamas bendrajai jungtinei sutuoktinių nuosavybei. Bendrąja jungtine sutuoktinių nuosavybe yra laikoma įmokos į privatų pensijų fondą ar kitokią savanorišką įmokų mokėjimą, su tikslu vėliau tuos pinigus atgauti ir tokie mokėjimai buvo vykdomas iš bendrų sutuoktinių lėšų (CK 3. 88 str. 4d.).

Bendrąja jungtine sutuoktinių nuosavybe laikomi indėliai, banko sąskaitose esančios piniginės lėšos, sukauptos iš sutuoktinių bendrųjų lėšų, išskyrus indėlius bei kitas įmokas, nors ir sumokėtas abiejų sutuoktinių bendromis lėšomis ar vieno sutuoktinio asmeninėmis lėšomis, tačiau įmokos yra sutuoktinių vaikų vardu, tokios lėšos bus priskiriamos vaikų nuosavybei. Taip pat prie vaikų nuosavybės bus priskiriamos dovanos ar kitaip perleistas turtas.

Reikia pažymėti, kad CK imperatyviai reikalauja, kad jei turtas yra laikomas bendrąja jungtine nuosavybe, tai savininkais registre turi būti nurodyti abu sutuoktiniai, tačiau jei turtas įregistruotas tik vieno sutuoktinio vardu, tai registre toks turtas privalo būti nurodytas, kaip bendroji jungtinė nuosavybė (CK 3.88 str. 3 d.). Šio teisinio reglamentavimo ypatumas yra tas, kad tam, jog viešame registre registruotinam turtui būtų galima taikyti sutuoktinių turto bendrumo prezumpciją, būtinas bent vienas iš įrašų: 1) turto įregistravimas abiejų sutuoktinių vardu; 2) kai turtas įregistruotas vieno sutuoktinio vardu, registre turi būti nurodyta, kad tai yra bendroji jungtinė nuosavybė. Vieno sutuoktinio vardu viešame registre įregistruotas turtas, jame nenurodžius, kad turtas yra bendroji jungtinė sutuoktinių nuosavybė, bus laikomas asmenine to sutuoktinio nuosavybe, kol neįrodyta kitaip. Ši teisės taikymo taisyklė reiškia, kad įrašai nekilnojamojo turto registre preziumuoja nuosavybės teisinių santykių pobūdį taip, kaip jie išviešinami, tačiau tokia prezumpcija yra ginčijamoji. Įrašus nekilnojamojo turto registre vertinant įrodinėjimo aspektu, pažymėtina, kad tai yra *prima facie* įrodymas, todėl įregistruotas juridinis faktas gali būti nuginčijamas pagal CPK 197 straipsnio 2 dalyje nustatytas įrodymų leistinumą taisyklės³¹.

CK įsigaliojo naujas šeimos turto institutas. Šio imperatyvaus instituto tikslas apsaugoti gyvybiškai svarbius sutuoktinių ir jų nepilnamečių vaikų interesus, kadangi šiam institutui nėra

³¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. sausio 30 d. nutartis, priimta nutartis civilinėje byloje M. Š. v. K. Š., bylos Nr. 3K-3-25/2007, kat.75.8 (S).

svarbu ar sutuoktiniai yra sudarę vedybų sutartį ar ne, dalis jų turto sudarius santuoką automatiškai įgyja šeimos turto teisinį statusą ir tokia nuostata negali būti keičiama nei vedybų, nei kokia kita sutartimi. Tokia instituto įkūrimas sietinas su socialiniais ir ekonominiais pokyčiais visuomenėje, tačiau šeimos turto institutas nereiškia specialios nuosavybės rūšies sukūrimo, tuo pačiu ir neteigiantis, kad šeima tampa tokio turto savininku. Šis institutas nekeičia turto nuosavybės teisės, o tik riboja tos nuosavybės disponavimo teisę. Pagal CK 3.84 straipsnio 2-3 dalis šeimos turtu laikoma:

- 1) šeimos gyvenamoji patalpa, t. y. butas, namas ar kita gyvenamoji patalpa, kurioje šeima faktiškai gyvena. Šeimai turint kelias alternatyvias gyvenamąsias patalpas šeimos turtu laikoma ta, kurią jie viešėjame registre deklaruoja, kaip tokią laiko arba kai yra fakto klausimas, kurį nusprendžia teismas;
- 2) kilnojamieji daiktai, skirti šeimos namų ūkio poreikiams tenkinti, įskaitant baldus
- 3) teisė naudotis šeimos gyvenamąja patalpa. Tokia sąlyga apima atvejus, kai gyvenamoji patalpa, kurioje gyvena sutuoktiniai, nepriklauso nė vienam iš jų nuosavybės teise, o priklauso kitiems asmenims.

Išvardintas turtas šeimos teisinį režimą automatiškai įgyja nuo santuokos sudarymo ir visai nėra svarbu, koks teisinis šio turto režimas buvo iki santuokos, išskyrus atvejus, kai sutuoktinei turi tik teisę naudotis gyvenamąja patalpa. Įstatymo leidėjas imperatyviai nurodė, kad šeimos turtas privalo būti naudojamas tik bendriems šeimos poreikiams tenkinti (CK 3.84 str. 1 d.). Tokios pačios nuostatos laikosi ir teismas, kurie savo praktikoje pripažįstama, kad šeimos gyvenamąja patalpa reikėtų laikyti tokią patalpą, kurioje šeima iš tikrųjų gyvena, faktiškai naudojasi kaip savo būstu³². Šeimos turto instituto esmė apriboti įstatyme nustatytais priemonėmis tokio turto disponavimą ir toks apribojimas pasireiškia tuo, kad sutuoktinis, kurio asmenine nuosavybe priklausančias turtas įstatymo priskiriamas šeimos turtui, norėdamas disponuoti šia savo nuosavybe privalo gauti kito sutuoktinio raštišką leidimą (CK 3.85 str. 2 d.). Visgi ir šiai imperatyviai normai įstatymų leidėjas numatė išimtinį reguliavimą, kuris reikalauja fakto, kad butas, namas ar kitas nekilnojamas turtas yra laikomas šeimos turtui prieš sąžiningus trečiuosius asmenis gali būti panaudotas tik jeigu viešėjame registre yra toks įrašas.

Taip pat reikia aptarti atvejus, kai sutuoktinis asmenine nuosavybe esantį turtą panaudoja bendrajai jungtinei sutuoktinių nuosavybei įsigyti ar jo vertei padidinti. Tokiu atveju dalijant bendrąją sutuoktinių turtą sutuoktinis turi teisę gauti kompensaciją. Panašus atvejis yra ir tada,

³²Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. kovo 29 d. nutartis civilinėje byloje *A. M. v. S. M.*, Nr. 3K-3-232/2006 kat.75,7; 75.8 (S).

kai sutuoktinis bendrą turtą naudoja savo asmeniniams, o ne šeimos poreikiams tenkinti. Esant tokiai situacijai dalinant turtą sutuoktinis netinkamai naudojęs bendrą turtą privalo kompensuoti bendrosios jungtinės sutuoktinių nuosavybės sumažėjimą savo asmeninio turto sąskaita (CK 3.98 str. 3 d.).

Sutuoktiniai, kaip ir kiti civiliniai subjektai, turi teisę dovanoti turtą ir tokiu būdu dalyvauti civilinėje apyvartoje, tačiau šio civilinio subjekto specifiskumas privertė įstatymų leidėją atskira teisės normomis sureguliuoti sutuoktinių dovanojimo institutą. Privalome aptarti ir sutuoktinių dovanojimo instituto aktualumą. Problemų neiškyla, kai sutuoktiniai abiejų sutarimu dovanoją turtą esantį bendrąja nuosavybe ar vienas sutuoktinis dovanoją savo asmenine nuosavybe esantį turtą tretiesiems asmenims, tačiau ir santuokos metu sutuoktiniai dovanoją vienas kitam dovanas. Sutauktinis gali dovanoti turtą, kuris yra asmeninė jo nuosavybė arba priklauso jam ir kitam sutuoktiniui bendrosios jungtinės nuosavybės teise. Vieno sutuoktinio dovanotas kitam sutuoktiniui asmeninis turtas, remiantis CK 3.89 straipsnio 1 dalies 2 punktu, taps asmenine apdovanotojo nuosavybe, nebent dovanojimo sutartyje būtų nurodyta, kad turtas perduodamas bendrojon jungtinėn nuosavybėn. Vienas sutuoktinis taip pat gali dovanoti kitam sutuoktiniui turtą, priklausančią jiems abiem bendrosios jungtinės nuosavybės teise. Tokio dovanojimo atveju turtas gali pereiti tik asmeninėn apdovanotojo nuosavybėn, nes jeigu jis liktų bendroji jungtinė nuosavybė, pats dovanojimas netektų prasmės. Tik išskiriant dovanojamą turtą iš bendrosios jungtinės nuosavybės gali būti įvykdyta dovanotojo valia³³.

Aptarę kaip įstatymas reguliuoja sutuoktinių dovanojimo institutą, privalu nustatyti ir kokios teisės bei pareigos pereina apdovanotam sutuoktiniui. Įstatymo leidėjas imperatyviai nurodė, kad apdovanotasis sutuoktinis atsako dovanotojo kreditoriams už dovanotojo prievolės, egzistavusias dovanojimo sutarties sudarymo momentu, tačiau tik dovanoto turto verte. Jeigu dovanotas turtas žuvo ne dėl apdovanotojo sutuoktinio kaltės, jo pareiga įvykdyti dovanotojo prievolės pasibaigia (CK 3.99 str. 3 d.). CK 3.99 straipsnio 2 dalies norma reguliuoja atvejus, kai sutuoktinis kitam sutuoktiniui dovanoja nekilnojamą daiktą. Toks sandoris sukelia kreditoriui teises pasekmes tik jei sutartis buvo įregistruota viešajame registre.

Taigi nustačius koks ir pagal kokius kriterijus turtas priskiriamas bendrajai jungtinei sutuoktinių nuosavybei reikėtų išanalizuoti ir tokiam teisiniam režimui priklausančio turto valdymo, naudojimo bei disponavimu juo ypatumus. CK 3.92 straipsnio 1 dalis įtvirtina bendrąją taisyklę, kad turtas, kuris yra bendroji jungtinė sutuoktinių nuosavybė, sutuoktiniai naudoja, valdo ir juo disponuoja bendru susitarimu. Ši taisyklė atitinka bendraturčių tarpusavio santykių principą, kuris įtvirtintas CK 4.75 straipsnyje. Toks išsakmus šio santykio reguliavimas kyla iš

³³ Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso komentaras. Trečioji knyga. Šeimos teisė. Vilnius: Justitia, 2002, p. 210.

pačios bendrosios nuosavybės esmės ir sutuoktinių lygiateisiškumo principo, kuris nesuteikia nė vienam sutuoktiniui daugiau teisių į bendrą, negu jų turi kitas. Žinoma, įstatymo leidėjo numatytas bendro sutuoktinių sutarimo reikalavimas, gali sukelti keblumų civilinėje apyvartoje tiek patiems sutuoktiniams, tiek tretiesiems asmenims, todėl įstatymo leidėjas numatė ir specialią normą, kuri išskiria penkis atvejus, kai kito sutuoktinio sutikimo nereikia: pirma, kai priimamas palikimas ar atsisakoma jį priimti; antra, kai atsisakoma sudaryti sutartį; trečia, kai imamasi neatidėliotinių priemonių, kad būtų apsaugotas bendras turtas; ketvirta, kai pareiškiamas ieškinys dėl bendrosios jungtinės sutuoktinių nuosavybės gynimo, ir penkta, kai pareiškiamas ieškinys dėl savo teisių, nesusijusių su šeimos interesais, gynimo. Prie šių išvardytų išimčių reiktų ir CK 3.92 straipsnio 5 dalį, kurioje nurodyta, kad sutuoktinio sutikimas nėra reikalingas banko depozitinei sąskaitai atidaryti ir disponuoti joje esančiomis lėšomis, jeigu tos piniginės lėšos nebuvo perduotos kaip bendroji jungtinė nuosavybė, tačiau ši teisės norma turi tam tikrų trūkumų, kadangi bankas neturi galimybės patikrinti piniginių disponuojamų tokioje sąskaitoje kilmės. Pinigų kilmės klausimas šiuo aspektu svarbus tuo, kad savo asmenines lėšas sutuoktinis valdo, naudoja ir disponuoja savo nuožiūra, o bendrąsias tik abiejų sutuoktinių sutikimo, ir toks sutikimas yra preziumuojamas pagal įstatymą, o tai reiškias, kad kitam sutuoktiniui nereikia niekaip išreikšti savo valios šiuo klausimu. Tokiu atveju bankas galės pasikliauti prielaida, kad kito sutuoktinio sutikimas gautas, o sutikimo nedavęs sutuoktinis galės nuginčyti sandorius, susijusius su sąskaitoje esančių lėšų disponavimu, tik įrodęs banko nesąžiningumą pagal civilinės teisės normas. Šis sąrašas yra išsamus ir galutinis, todėl visais kitais atvejais sandorius su bendrąja jungtine sutuoktinių nuosavybe, sutuoktiniai privalo sudaryti bendru sutarimu.

Taigi, bendras sutuoktinių turtas valdomas jų bendru sutarimu, išskyrus įvardintas išimtis, tačiau kai kuriems sandoriams sudaryti neužtenka bendro sutuoktinių sutarimo, toks susitarimas privalo būti raštiškas, išskyrus atvejus, kai delsimas padarytų esminės žalos šeimos interesams, o kito sutuoktinis negali išreikšti savo sutikimo dėl ligos ar kitų objektyvių priežasčių, tokiu atveju sandorį galima sudaryti be kito sutuoktinio sutikimo (CK 3.92 str. 3 d.). Kai kuriems sandoriams sudaryti įstatymas nepreziუმuoja kito sutuoktinio sutikimo. Tokiems sandoriams sudaryti neužtenka žodinio ar paprastos rašytinės formos kito sutuoktinio sutikimo. Sandoriams susijusiems su disponavimu bendrąja jungtine sutuoktinių nuosavybe esančiu nekilnojamuoju daiktu ar daiktinėmis teisėmis į jį arba jų varžymu, taip pat bendros įmonės perleidimo ar teisių į ją suvaržymo ir vertybinių popierių, kurie yra bendroji jungtinė sutuoktinių nuosavybė, perleidimo ar teisių į juos varžymo sandoriai. Išvardinti sandorių pasekmės gali stipriai įtakoti šeimos turtinę padėtį, todėl įstatymų leidėjas laikosi nuomonės, kad juos gali sudaryti tik abu sutuoktiniai. Vienintelė šio reikalavimo nesilaikymo išimtis yra tuo atveju, kai vienas sutuoktinis turi kito sutuoktinio išduotą įgaliojimą sudaryti sandorį arba abu sutuoktiniai turi kito sutuoktinio

veikia per atstovą ar atstovus. Įgaliojimas turi būti sudaromas raštu, o tam tikrais atvejais jį privaloma tvirtinti notarine tvarka³⁴. Notarinė įgaliojimo forma privaloma sandoriams susijusiems su nekilnojamo daikto perleidimu, taip pat atlikti veiksams susijusiems su juridiniu asmeniu, išskyrus atvejus, kai užtenka ir kitokios formos įgaliojimo, todėl sutuoktinių įgaliojimas sudaryti vertybinių popierių, kurie įtraukti į vertybinių popierių biržos prekybos sąrašus ir yra bendroji jungtinė sutuoktinių nuosavybė, perleidimo ar teisių į juos varžymo sandorius gali būti išduodamas rašytine forma, nes tokia išimtis numatyta vertybinių popierių rinkos įstatymo 25 straipsnio 5 dalyje. Visai kitokie reikalavimai įgaliojimui yra jei sandoris sudaromas dėl analogiškų vertybinių popierių, kurie nėra įtraukti į vertybinių popierių biržos prekybos sąrašus, tokiems sandoriams sudaryti yra reikalingas notaro patvirtinimas.

Apžvelgus teisės normas reguliuojančias sutuoktinių bendrosios jungtinės nuosavybės turto valdymą, naudojimą bei disponavimą juo, reikėtų aptarti ir specialias normas, kurios reguliuoja santykių variantus, kurie užtikrintų tinkamą civilinę apyvartą bei apsaugotų opiausius tos apyvartos aspektus. Viena iš specialiųjų normų yra įtvirtinta CK 3.93 1-2 dalyse, kuriose nurodoma, kad jeigu vienas sutuoktinis kitam neduoda sutikimo sudaryti sandorį, kuriam reikalingas sutuoktinio sutikimas, suinteresuotas sutuoktinis gali kreiptis į teismą ir prašyti leidimo tokį sandorį sudaryti. Tokiam prašymui taikomos CPK 579 - 582 straipsnių normos. Tokį leidimą teismas suteikia jei sutuoktinis įrodo, kad sandoris yra būtinas šeimos ar bendro sutuoktinių verslo poreikiams tenkinti, tačiau negalima sandorio sudarymą motyvuoti vien tuo, kad tok sandoris atneš ekonominę naudą. Antra speciali norma numatyta CK 3.94 straipsnio 1 dalyje, kuri suteikė teisę sutuoktiniams palengvinti bendro turto tvarkymą ir sandorių sudarymą pasinaudojant atstovavimo institutu. Pagal šią normą vienas sutuoktinis gali įgalioti kitą sutuoktinį savo nuožiūra valdyti, naudoti turtą, kuris yra jų bendroji jungtinė nuosavybė, ar disponuoti tokiu turtu. Visgi ne visada sutuoktinis suteikia tokį leidimą tvarkyti bendrąja jungtine nuosavybe esantį turtą ir tokio leidimo negali suteikti dėl to, kad yra išvykęs ar dėl kitų svarbių priežasčių negali kartu tvarkyti bendro turto, tokiu atveju kitas sutuoktinis gali kreiptis į teismą su prašymu leisti vienam tvarkyti tokį turtą (CK 3.94 str. 2 d.). Vienas sutuoktinis tvarkydamas turtą, esantį bendrąja jungtine sutuoktinių nuosavybe, jį privalo tvarkyti apdairiai, protingai ir rūpestingai. Jei sutuoktinis taip netvarko turto, tai jis privalo kompensuoti iš savo asmeninio turto nuostolius, kurie atsirado dėl jo kaltės (CK 3.94 str. 3 d.). Tokiems santykiams sureguliuoti naudojamos atstovavimą reguliuojančios normos. Trečioji išimtis numatyta CK 3.95 straipsnio 1 dalyje, kurioje sutuoktiniui suteikta teisė kreiptis į teismą ir nušalinti kitą sutuoktinį nuo bendro sutuoktinių turto tvarkymo, kai sutuoktinis negali tvarkyti bendro turto ar jį tvarko nuostolingai. Taip pat kaip ir ankstesnėse specialiose normose, toks nušalinimas turi būti pagrįstas šeimos ar

³⁴ Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso komentaras. Trečioji knyga. Šeimos teisė. Vilnius: Justitia, 2002, p. 199.

bendro sutuoktinių verslo poreikių užtikrinimu. Išnykus nušalinimo pagrindams sutuoktinis gali kreiptis į teismą ir reikalauti, kad jam vėl būtų leista tvarkyti bendrą sutuoktinių turtą (CK 3.95 str. 2 d.).

Aptarus bendrosios jungtinės sutuoktinių nuosavybės turto tvarkymo specialiąsias normas, kurios papildo bei išgrynina bendrosiomis normomis reguliuojamus santykius, taip pat privalu aptarti ir teisės normas, kurios nustato tam tikras sutuoktinio teisių apsaugą, kai vienas sutuoktinis netinkamai tvarko bendrą sutuoktinių nuosavybe esantį turtą. Netinkamais laikomi tokie veiksmai, kai vienas sutuoktinis sudaro sandorius be kito sutuoktinio sutikimo, švaisto bendrą turtą ar kitaip kenkia šeimos turtiniams interesams. Pirma, nuginkijamą sandorį, sudarytą be kito sutuoktinio sutikimo ir vėliau jo nepatvirtintą, sutikimo nedavęs sutuoktinis turi teisę ginčyti (CK 3.96 str. 1 d.). Tačiau siekiant užtikrinti civilinės apyvartos stabilumą ir sąžiningumą trečiųjų asmenų interesus yra nustatyti du tokių sandorių ginčijimo ribojimai. Pirmasis ribojimas, kad reikalavimas dėl tokių sandorių pripažinimo negaliojančiais yra nustatyta sutrumpinta vienu metų ieškinio senatis. Šis terminas skaičiuojamas nuo tos dienos, kai sutikimo nedavęs sutuoktinis sužinojo ar turėjo sužinoti apie tokį sandorį (CK 1.127 str.). Antrasis ribojimas, kad sutuoktinis, ginčijantis tokį sandorį, t. y. ieškovas, turi įrodyti, jog kita sandorio šalis buvo nesąžininga (CK 3.96 str. 1 d.), t. y. sudarydama sandorį žinojo ar turėjo žinoti kitą sutuoktinį nedavus sutikimo jį sudaryti³⁵. Antra, sutikimo nedavusio sutuoktinio turtinės teisės labiau ginamos, kai sandoriui sudaryti buvo būtinas jo rašytinis sutikimas ir kai yra pažeistos imperatyvios normos. Pagal CK 3.96 straipsnio 2 dalį sandoriai, kuriems sudaryti buvo būtinas rašytinis kito sutuoktinio sutikimas arba kurie galėjo būti sudaryti tik abiejų sutuoktinių, gali būti pripažinti negaliojančiais, nesvarbu, kita sandorio šalis yra sąžininga ar panaudojo apgaulę arba kai jie valstybės registrus tvarkančioms ar kitoms institucijoms ar pareigūnams pateikė neteisingų duomenų³⁶. Tokiais atvejais sandoris gali būti pripažintas negaliojančiu tik jeigu kita sandorio šalis yra nesąžininga.

Reikia pažymėti, kad įstatyme yra daugiau prievolių atsiradimo pagrindų, nei vien tik iš bendro sutuoktinių turto kildinamos prievolės. Bendromis sutuoktinių laikomos prievolės kylančios iš šeimos interesų tenkinimo bei solidarios sutuoktinių prievolės, kurios gali kilti tik iš susitarimo bei įstatymo pagrindų. Tačiau reikia pažymėti, kad bendrose sutuoktinių prievolėse yra skolininkų (abiejų sutuoktinių) daugetas. Tokios prievolės gali būti solidariosios arba dalinės. Solidarioji skolininkų prievolė geriau užtikrina kreditorių teisių įgyvendinimą, nes, esant solidariajai prievolei, kreditorius turi teisę reikalauti, kad prievolę įvykdytų tiek visi skolininkai

³⁵ Mikelėnas, V. *Šeimos teisė*. Vilnius: Justitia, 2009, p. 280.

³⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinio bylų skyriaus 2007 m. lapkričio 26 d. nutartis civilinėje byloje A. B. v. Z. B., Nr. 3K-3-509/2007, kat. 75.8 (S).

bendrai, tiek bet kuris iš jų skyrium, be to, tiek ją visą, tiek jos dalį (CK 6.6 straipsnio 4 dalis). Solidarioji skolininkų prievolė nepreziumuojama, išskyrus įstatymų nustatytas išimtis. Ji atsiranda tik įstatymų ar šalių susitarimu nustatytais atvejais, taip pat kai prievolės dalykas yra nedalus (CK 6.6 straipsnio 1 dalis). Šios klasifikacijos teisinė reikšmė reiškiasi per prievolių vykdymo bei jų apimties ypatumus. Pažymėtina, kad prievolės kvalifikavimas kaip bendros prievolės pagal CK 3.109 straipsnio 1 dalies 1-5 punktus savaime nereiškia, jog prievolė yra solidari, kol nėra nustatytas įstatymu ar sutartimi įtvirtintas pagrindas. Plenarinė sesija pažymi, kad, sprendžiant ar sutuoktinių priimta prievolė yra solidari, be CK 6.6 straipsnio, kaip bendrosios solidarios prievolės reglamentuojančios normos, kaip *lex specialis* taikytinos CK 3.109 straipsnio 2 ir 3 dalys. Jeigu sutuoktinių prievolė nėra solidari pagal įstatymą ar sutartį, tokia bendroji sutuoktinių prievolė yra dalinė. Esant dalinei prievolei kiekvienas skolininkas (sutuoktinis) privalo vykdyti tik savo dalį. Skolininkai privalo prievolę įvykdyti lygiomis dalimis, išskyrus įstatymų ar šalių susitarimu nustatytus atvejus (CK 6.5 straipsnis), todėl esant bendrajai dalinei sutuoktinių prievolei teismas kiekvieną sutuoktinį įpareigoja įvykdyti tik jam tenkančią prievolės dalį. Tačiau šie institutai plačiau bus analizuojami kitose šio darbo dalyse.

Taigi, CK labai plačiai bei detalai reguliuoja sutuoktinių bendrąją nuosavybę bei jos tvarkymą. Tokiu imperatyviu ir detaliu santykių reglamentavimu įstatymo leidėjas parodė, kokie svarbūs šie santykiai civilinės teisės sistemoje. Bendrąją jungtinę sutuoktinių nuosavybę laikomas turtas įgytas po santuokos sudarymo, tačiau įstatyme yra numatyta ir atvejų, kai turtas bus laikomas bendru, nors ir buvo įgytas iki santuokos. Taip pat reikia pažymėti, kad sutuoktinių bendro turo tvarkymo klausimai reglamentuoti labai detalai ir aiškiai, todėl sutuoktiniams neturėtų kilti problemų juos įgyvendinant.

4.2. Sutuoktinių bendrų prievolių vykdymas iš bendro sutuoktinių turto.

Šiame darbe jau nustatėme, kokios prievolės yra laikomos bendromis sutuoktinių prievolėmis bei tokių prievolių kilmės pagrindus. Dabar privalu nustatyti šių prievolių vykdymą. Jei prievolė pripažįstama bendra, tai ir išieškojimas yra vykdomas iš bendro sutuoktinių turto. Tačiau reikia nustatyti, kokia yra prievolė, solidari ar dalinė, nes nuo to priklausys išieškojimo vykdymo ypatumai. Esant dalinei prievolei kiekvienas skolininkas (sutuoktinis) privalo vykdyti tik savo dalį. Skolininkai privalo prievolę įvykdyti lygiomis dalimis, išskyrus įstatymų ar šalių susitarimu nustatytus atvejus (CK 6.5 straipsnis), todėl esant bendrajai dalinei sutuoktinių prievolei teismas kiekvieną sutuoktinį įpareigoja įvykdyti tik jam tenkančią prievolės dalį. Tokia teisės normų taikymo sistema yra numatyta prievoliniuose santykiuose, tačiau ar ji tinkamai reguliuoja ir sutuoktinių dalinės prievolės santykius. Juk sutuoktinius sieji glaudesni ryšiai nei tarp skolininkų daugeto. Dalinės prievolės institutas sutuoktinių bendroms prievolėms negali būti taikomas, nes sutuoktiniai civilinėje apyvartoje dalyvauja veikdami šeimos interesais, kaip vienas subjektas, išskyrus atvejus, kai sutuoktiniai pasirenka vedybą sutartimi tokį teisinį režimą. Taigi jei sandoris atsiranda ne dėl šeimos poreikių tenkinimo, išnyksta prievolės bendrumas, tai iš tokio sandorio kylanti prievolė yra laikoma asmenine ir turi būti vykdoma iš asmeninio sutuoktinio turto, su šia institutui numatytais vykdymo ypatumais, kuriuos jau aptarėme šiame darbe. Teismai nagrinėdami ginčus susijusius su šiuo institutu neišreiškęs savo nuomonės, kaip turėtų būti vykdoma bendra dalinė sutuoktinių prievolė, kai sutuoktiniai yra susituokę. Paprasčiau yra tais atvejais, kai turtas jau padalintas, kadangi tokiu atveju sutuoktiniai atsako už tą dalį prievolės kuri yra nustatyta. Taip pat teismai laikosi nuomonės, kad turto dalijimo byloje, esant pareikštiems reikalavimams, turi būti padalijamos visos bendros dalinės sutuoktinių prievolės, nepriklausomai nuo to, suėjęs šių prievolių vykdymo terminas ar ne. Kiek kitokia situacija susiklosto, kai prievolė yra solidari, kadangi kreditorius turi teisę reikalauti, kad prievolę įvykdytų tiek visi skolininkai bendrai, tiek bet kuris iš jų skyrium, be to, tiek ją visą, tiek jos dalį (CK 6.6 straipsnio 4 dalis). Taigi kreditorius turi teisę pasirinkti prievolės įgyvendinimo būdą, kuris yra labiausiai priimtinas kreditoriui. Tačiau CK 3.113 straipsnyje numatyta imperatyvi teisės norma apriboja tokį kreditoriaus laisvės pasirinkimą ir nurodo išieškojimo nuoseklumą. Iš asmeninio sutuoktinio turto galima vykdyti reikalavimą, tik tada, kai sutuoktinių prievolė yra solidari ir reikalavimams visiškai patenkinti bendro sutuoktinių turto nepakanka. Šia norma įstatymo leidėjas siekia apsaugoti asmeninę sutuoktinių nuosavybę esančius turtus nuo kreditoriaus išieškojimo pagal bendrąsias solidariąsias prievoles.

5. CIVILINĖ SUTUOKTINIŲ ATSAKOMYBĖ PAGAL SUTUOKTINIŲ ASMENINES PRIEVOLES.

Analizuojant šią temą labai svarbu apibrėžti kas laikoma civiline atsakomybe, kokios jos rūšys, taikymo ypatumai. Pagal CK 6.245 straipsnio 1 dalį civilinė atsakomybe laikoma turtinė prievolė, kurios viena šalis turi teisę reikalauti atlyginti nuostolius (žalą) ar sumokėti netesybas (baudą, delspinigius), o kita šalis privalo atlyginti padarytus nuostolius (žalą) ar sumokėti netesybas (baudą, delspinigius). Teisės teorijoje civilinė atsakomybė suprantama kaip turtinė prievolė, kurios turinys yra specifinis – šios prievolės kreditorius turi teisę reikalauti atlyginti nuostolius arba sumokėti netesybas, o skolininkas privalo atlyginti kreditoriui padarytus nuostolius arba sumokėti netesybas. Ši prievolė atsiranda esant specifiniams pagrindams – civilinės teisės pažeidimui³⁷. Pagal pateiktą apibrėžimą galime daryti išvadą, kad yra dvi civilinės atsakomybės formos – nuostolių atlyginimas ir netesybos. Civilinė atsakomybė yra vienas iš pažeistų teisių gynimo būdų. Esminis požymis skiriantis ją nuo kito teisės gynimo būdų yra jos turtinis pobūdis. Civilinė atsakomybė, kaip teisių gynimo būdas gali būti naudojamas ir su kitais gynimo metodais, išskyrus įstatymų numatytas išimtis. Civilinė atsakomybė yra dviejų rūšių: sutartinė ir deliktinė (CK 6.245 str. 2 d.). Sutartinei civilinei atsakomybei būdinga, kad šalis dar iki civilinės teisės pažeidimo sieja civiliniai teisiniai santykiai. Civilinės teisės pažeidimas tokiais atvejais pasireiškia sutarties pažeidimu (CK 6.256 str.). Ši civilinės atsakomybės rūšis pasireiškia tiek nuostolių atlyginimu, tiek netesybomis. Deliktinė civilinė atsakomybė pasireiškia tik nuostolių atlyginimu ir jos šalių iki teisės pažeidimo nesiejo jokie sutartiniai santykiai, išskyrus įstatyme numatytas išimtis. Civilinė atsakomybės atsiranda neįvykdžius įstatymuose ar sutartyje nustatytos pareigos (neteisėtas neveikimas) arba atlikus veiksmus, kuriuos įstatymai ar sutartis draudžia atlikti (neteisėtas veikimas), arba pažeidus bendro pobūdžio pareigą elgtis atidžiai ir rūpestingai (CK 6.246 str. 1 d.). Taip pat reikia pažymėti, kad atlyginami tik tie nuostoliai, kurie susiję su veiksmis (veikimu, neveikimu), nulėmusiais skolininko civilinę atsakomybę tokiu būdu, kad nuostoliai pagal jų ir civilinės atsakomybės prigimtį gali būti laikomi skolininko veiksmų (veikimo, neveikimo) rezultatu (CK 6.247 str.). Civilinė atsakomybė atsiranda tik tais atvejais, jeigu įpareigotas asmuo kaltas (tyčia arba neatsargumas), išskyrus įstatymu arba sutarties numatytus atvejus, kuriais civilinė atsakomybė atsiranda be kaltės. Skolininko kaltė preziumuojama, išskyrus įstatymo numatytus atvejus (CK 6.248 str. 1 d.).

³⁷ Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė. Vilnius: Justitia, 2003, p. 334.

c) dispozityviškumas įgyjant bei įgyvendinant civilinės teisės subjektams priklausančias teises; d) turtinė subjektinių civilinių teisių pažeidėjo atsakomybė, siekiant atstatyti pažeistas subjektines teises; e) ieškininė pažeistų teisių ar ginčijamų teisių gynimo tvarka³⁸.

Asmens iki santuokos ir po santuokos asmeninės turtinės prievolės reguliavimo metodai ir ypatumai skiriasi todėl privalu nagrinėjant šią temą skirstyti į dvi dalis: 1) asmeninės turtinės prievolės iki santuokos sudarymo reguliavimo metodai; 2) asmeninės turtinės prievolės po santuokos sudarymo reguliavimo metodai.

Asmeninių turtinių prievolių iki santuokos sudarymo reguliavimo metodai. CK numato, kad civiliniai santykius reglamentuojami vadovaujantis jų subjektų lygiateisiškumo, nuosavybės neliečiamumo, sutarties laisvės, nesikišimo į privačius santykius, teisinio apibrėžtumo, proporcingumo ir teisėtų lūkesčių, neleistinumo piktnaudžiauti teise ir visokeriopos civilinių teisių teisminės gynybos principais (CK 1.2 str. 1d.). Civilines teises gali apriboti tik įstatymai ar įstatymu pagrindu – teismas, jeigu toks apribojimas būtinas viešajai tvarkai, geros moralės principams, žmonių sveikatai ir gyvybei, asmenų turtui, jų teisėms ir teisėtiems interesams apsaugoti (CK 1.2 str. 2 d.). Taigi, čia aptarti grindiniai civilinės teisės principai. Kiekviena civilinės teisės šaka privalo šių principų laikytis ir jų nepažeidinėti. Tačiau kiekviena šaka turi ir tik savo savitus civilinius reglamentavimo principus, kurie glaudžiai susiję su toje šakoje reguliuojamais teisiniais santykiais.

Fiziniai asmenys vadovaudamiesi įstatymais gali turėti turtą kaip privačios nuosavybės objektą, teisę verstis ūkine komercine veikla, steigti įmones ar kitokius juridinius asmenis, paveldėti turtą ir palikti jį testamentu, pasirinkti veiklos rūšį ir gyvenamąją vietą, turėti išradimo, pramoninio pavyzdžio autoriaus teises, taip pat turėti kitokias turtines ir civilinės teisės saugomas asmenines neturtines teises (CK 2.4 str. 1 d.). Įstatymas suteikia asmeniui teisę dalyvauti civilinėje apyvartoje tiek kiek jo veikimas neprieštarauja įstatymams, viešajai tvarkai bei atitinka geros moralės principus. Kiekvienas asmuo turi teisę sudaryti įvairiausio pobūdžio sandorius bei atlikti kitus civilinei teisei reikšmingus veiksmus, kuriais siekiama naudos sau ar kitiems subjektams. Dalyvaudami tokiuose santykiuose subjektai sukuria vienas kitam tam tikrus įsipareigojimus, kuriuos privalės tinkamai įvykdyti kitai prievolės šaliai, kuri turi teisę reikalauti, kad tokie veiksmai būtų įvykdyti. Šiuose santykiuose dalyvaujančių dalyviai turi lygias teises ir pareigas. Jie yra nepriklausomi vienas nuo kito ir nepavaldūs vienas kitam. Taip pat jų teisiniam statusui šiuose santykiuose įtakos nedaro vieno iš jų turtinė padėtis ar kiti aspektai. Žinoma, toks santykių teisinis konstatavimas tėra tik tų teisinių santykių dalyvių bendra pradinė teisinė lygybė, kadangi susiklosčius tam tikriems civiliniams teisinims santykiams padėtis gali kisti ir vienas iš jų gali turėti tik teisę, o kitas tik pareigą. Patys civilinio teisinio santykio dalyviai savo Aptarę,

³⁸ Mikelėnas, V. *Civilinė teisė*. Vilnius: Justitia, 1994, p. 19.

koku būdu civilinę sutartinę asmeninę atsakomybę reguliuoja įstatymo normos, privalu atlikti išsamesnę šio instituto analizę. Reikia pažymėti, kad Lietuva paskutinius kelerius metus išgyveno ekonominį pakilimą šalyje, kuris įtakojo civilinių santykių kiekybinį bei rūšinį didėjimą. Subjektai sudarinėjo sutartis, pirkė išsimokėtinai, ėmė vartojamas paskolas, draudėsi gyvybės draudimu ir atliko kitus panašius civilinius veiksmus. Tokiu būdu dalyvaudami civilinėje apyvartoje asmenys sudarydami sutartis įsipareigojo atlikti tam tikrus veiksmus kitai sutarties šaliai, o ši šalis turėjo reikalavimo teisę. Tačiau kartais sudarydamas sutartį subjektas veikė savo asmeniniais interesais, tačiau vėliau jo civilinis subjektiškumas pasikeitė. Geriausias šios situacijos pavyzdys yra Kauno miesto apylinkės teismo 2010 m. lapkričio 26 d. išnagrinėta byla, kurios esmė – 2008 m. kovo 13 d. V. P. sudarė prekių pirkimo išsimokėtinai sutartį (pirkta vaizdo kamera JVC, mobilusis telefonas nokia 6500 slide) su UAB „Ūkio banko lizingas“. Sutarties laikotarpis dveji metai. 2009 vasario 27 V. P. įregistravo santuoką su B. P. 2009 balandžio 10 d. V. P. buvo atleistas iš darbo ir todėl nebevykdė savo sutartinių įsipareigojimų UAB „Ūkio banko lizingas“ įmonei. 2010 sausio mėnesį Kauno miesto apylinkės teismas pagal UAB „Ūkio banko lizingas“ įmonės prašymą priėmė sprendimą pradėti vykdyti priverstinius prievolės įvykdymo veiksmus pagal V. P. sutartinę prievolę. Antstolis S. U. vykdė išieškojimą pagal minėtą skolą ir apribojo B. P. lėšas, esančias banko sąskaitoje. Vėliau antstolis įvykdė skolos išieškojimo, t.y. priverstinį lėšų nuskaičiavimą, iš B. P. sąskaitos. B. P. kreipėsi į teismą dėl tokių antstolio veiksmų. Kauno miesto apylinkės teismas pripažino antstolio veiksmus neteisėtais³⁹. Labai keista, kad prieš pradedėdamas vykdyti išieškojimą pagal vykdomąjį dokumentą, kuriame kaip skolininkas nurodytas vienas iš sutuoktinių, antstolis neatsižvelgė į prievolės teisinę prigimtį neišsiaiškino, ar išieškojimas turi būti vykdomas iš bendro sutuoktinių turto, ar iš skolininko asmeninio turto. Nesant galimybės išieškoti iš asmeninio sutuoktinio turto, galimybę ieškoti pagal asmeninę prievolę iš bendro sutuoktinių turto turi nustatyti teismas, bet ne antstolis. Vadinasi, šiuo atveju dėl priimto antstolio patvarkymo teisėtumo turi būti sprendžiama antstoliui įstatymo nustatytų procesinių teisių ir pareigų laikymosi aspektu, t. y. svarstoma, ar jis pagal vykdymo proceso normas, reglamentuojančias išieškojimą, galėjo nustatyti prievolės pobūdį, ar išnaudojo procesines galimybes klausimams dėl skolos išieškojimo iš ieškovės turto vykdymo proceso metu išaiškinti. Šis privalo veikti pagal CPK 667 straipsnyje nustatytus reikalavimus; to nepadarius, konstatuotinas antstolio veiksmų neteisėtumas. Taigi, antstolis neišsiaiškinęs prievolės prigimties bei iš kokio turto turi būti vykdoma prievolė pažeidė sutartinės civilinės atsakomybės normas.

³⁹ Kauno miesto eismo Civilinio bylų skyriaus 2010 m. lapkričio 26 d. nutartis civilinėje byloje *B. P. V. P. v. Kauno miesto antstolis Saulius Užkuraitis*, Nr. 3K-3-352/2010, kat.75,7, 75.8 (S).

autorių nuomonės galime daryti išvadą, kad iš veiklos gaunamos pajamos nėra laikomos bendrąja jungtine nuosavybe, kol neįvykdomas reikalingų asmeninei veiklai lėšų atskaitymas. Visiškai suprantama tokia pozicija, nes jei laikant visas iš veiklos gautas lėšas bendromis, tokiu atveju gali kilti grėsmė dėl tokios veiklos tęsimo, nes atsiranda galimybė pritrūkti lėšų. Žinoma, sutuoktinis neturėtų piktnaudžiauti šia įstatymo išlyga ir lėšas panaudoti pagal tikslą.

Taip pat reikia pabrėžti, kad išmokos susijusios su žalos, padarytos dėl sveikatos sužalojimo, neturtinės žalos atlyginimas, tik vienam sutuoktiniui asmeniškai skirta materialinė parama nėra priskiriamas bendrajai jungtinei sutuoktinių nuosavybei. Bendrąja jungtine sutuoktinių nuosavybe yra laikoma įmokos į privatų pensijų fondą ar kitokią savanorišką įmokų mokėjimą, su tikslu vėliau tuos pinigus atgauti ir tokie mokėjimai buvo vykdomas iš bendrų sutuoktinių lėšų (CK 3. 88 str. 4d.).

Bendrąja jungtine sutuoktinių nuosavybe laikomi indėliai, banko sąskaitose esančios piniginės lėšos, sukauptos iš sutuoktinių bendrųjų lėšų, išskyrus indėlius bei kitas įmokas, nors ir sumokėtas abiejų sutuoktinių bendromis lėšomis ar vieno sutuoktinio asmeninėmis lėšomis, tačiau įmokos yra sutuoktinių vaikų vardu, tokios lėšos bus priskiriamos vaikų nuosavybei. Taip pat prie vaikų nuosavybės bus priskiriamos dovanos ar kitaip perleistas turtas.

Reikia pažymėti, kad CK imperatyviai reikalauja, kad jei turtas yra laikomas bendrąja jungtine nuosavybe, tai savininkais registre turi būti nurodyti abu sutuoktiniai, tačiau jei turtas įregistruotas tik vieno sutuoktinio vardu, tai registre toks turtas privalo būti nurodytas, kaip bendroji jungtinė nuosavybė (CK 3.88 str. 3 d.). Šio teisinio reglamentavimo ypatumas yra tas, kad tam, jog viešame registre registruotinam turtui būtų galima taikyti sutuoktinių turto bendrumo prezumpciją, būtinas bent vienas iš įrašų: 1) turto įregistravimas abiejų sutuoktinių vardu; 2) kai turtas įregistruotas vieno sutuoktinio vardu, registre turi būti nurodyta, kad tai yra bendroji jungtinė nuosavybė. Vieno sutuoktinio vardu viešame registre įregistruotas turtas, jame nenurodžius, kad turtas yra bendroji jungtinė sutuoktinių nuosavybė, bus laikomas asmenine to sutuoktinio nuosavybe, kol neįrodyta kitaip. Ši teisės taikymo taisyklė reiškia, kad įrašai nekilnojamojo turto registre preziumuoja nuosavybės teisinių santykių pobūdį taip, kaip jie išviešinami, tačiau tokia prezumpcija yra ginčijamoji. Įrašus nekilnojamojo turto registre vertinant įrodinėjimo aspektu, pažymėtina, kad tai yra *prima facie* įrodymas, todėl įregistruotas juridinis faktas gali būti nuginčijamas pagal CPK 197 straipsnio 2 dalyje nustatytas įrodymų leistinumą taisyklės⁴⁰.

CK įsigaliojo naujas šeimos turto institutas. Šio imperatyvaus instituto tikslas apsaugoti gyvybiškai svarbius sutuoktinių ir jų nepilnamečių vaikų interesus, kadangi šiam institutui nėra

⁴⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. sausio 30 d. nutartis, priimta nutartis civilinėje byloje M. Š. v. K. Š., bylos Nr. 3K-3-25/2007, kat.75.8 (S).

Bendromis prievolės bei vykdymo ypatumai jau aptarti šiame darbe. Tačiau kyla pagrįstas klausimas, kada iš bendrų prievolių yra kompensuojama bendram turtui padaryta žala. Juk sutuoktiniai bendru susitarimu tvarko savo turtą, todėl ir gautas pelnas bei nuostoliai yra laikomi bendrais. CK 3.109 straipsnio 4 dalis įpareigoja sutuoktinį, priimančią ir vykdant prievolę, susijusią su šeimos poreikių tenkinimu, elgtis lygiai taip pat apdariai ir rūpestingai, kaip ir priimančią ir vykdant savo asmenines prievolės. Tačiau jei sutuoktinis bendrąją jungtinę nuosavybę esantį turtą naudojo tikslams nesusijusiems su CK 3.109 straipsnyje numatytu prievolių vykdymu, išskyrus atvejus, kai jis įrodo, kad turtas buvo panaudotas šeimos poreikiams tenkinti, tada sutuoktinis privalo kompensuoti bendrosios jungtinės sutuoktinių nuosavybės sumažėjimą (CK 3.98 str. 3 d.). Tokiu atveju, kai bendrąją jungtinę nuosavybę esantis turtas buvo panaudotas ne šeimos poreikiams ar bendroms prievolėms tenkinti, tada tokios prievolės bus priskirtos asmeninėms ir sutuoktinis tokiu būdu panaudojęs bendrą nuosavybę turės kompensuoti bendrosios jungtinės nuosavybės sumažėjimą (CK 3.115 str. 2 d.). Pagrindinis kriterijus taikant kompensacijos institutą yra tas, kad turtas panaudotas ne šeimos interesais. Tokią išvadą galime pagrįsti 2010 m. gegužės 27 dienos Kauno apygardos teisme nagrinėtu ginču bei teismo pateikta argumentacija, kad jei vienas sutuoktinis be kito sutikimo perdavė bendrąją jungtinę sutuoktinių nuosavybę esantį turtą, tačiau gautas lėšas panaudojo šeimos poreikiams tenkinti, tada apie bendrosios jungtinės nuosavybės sumažėjimą dėl sutuoktinio veiklos negalima teigti, nes įgyta nauda už turtą buvo panaudota ne asmeninims poreikiams tenkinti⁴¹. Visgi, aptarus vykdymo sąlygas reikia aptarti ir kaip vykdomas toks kompensacinis institutas praktikoje. 2010 m. kovo 29 d. Šiaulių apygardos teismas nagrinėjamoje byloje, pagal byloje nustatytus faktus, pateikė sutuoktinių kompensacijos detalizuotą taisyklę pagal, kurią lėšos gautas už automobilį Audi A6 kolegija taiko CK 3.115 straipsnio 2 dalies nuostatas, kai kitas sutuoktinis sudaro sandorį tik asmeniniais interesais naudodamasis bendru turtu, jis privalo kompensuoti bendrosios jungtinės nuosavybės sumažėjimą. Pirmosios instancijos teismas konstatavo, kad automobilis įgytas iš bendrų šeimos lėšų už 30 000 Lt 2008 m. balandžio mėnesį, šią aplinkybę šalys pripažino ir patvirtino liudytojas E. R. Preliminari automobilio vertė 2009 m. vasario 9 diena yra 18 000 Lt, nors atsakovas G. R. ir nesutinka su šia verte. Kolegija taikydama CK 1.5 str. reglamentuojamus protingumo ir teisingumo kriterijus mažina pusiau automobilio įvertinimą iki 9000 Lt ir nustato, kad atsakovas parduodamas automobilį tik už 5000 Lt sumažino bendrąją jungtinę nuosavybę 4000 litų, todėl ieškovei 2500 Lt turėtų būti gražinti. Tačiau analizuojant teismų praktiką, kai kurie teismai aiškiai išsakė savo nuomonę dėl sutuoktiniui dovanoto turto nuosavybės teisinio režimo. Lietuvos apeliacinis teismas byloje

⁴¹ Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyrius. 2010 m. gegužės 27 d. nutartis, priimta civilinėje byloje R. A. v. antstolė V. A., bylos Nr. 2A-255-109/2010, kat 75.4.3. 12.18 (S).

konstatavo, kad pareiškėjui žemės sklypas bei gyvenamasis namas priklauso asmeninės nuosavybės teise, nes žemės sklypo bei gyvenamojo namo dovanojimo sutartyje nėra duomenų, kad žemės sklypas ir gyvenamasis namas būtų buvę perduoti bendrojon jungtinėn sutuoktinių nuosavybėn. Remiantis išvardytais argumentais darytina pagrįsta išvada, kad nekilnojamas turtas pareiškėjui priklauso asmenine nuosavybe⁴²

Asmeninėmis sutuoktinių prievolėmis laikomos su sutuoktinių asmeninio naudojimo daiktais bei su tų daiktų tvakymu susijusios prievolės. Asmeniais daiktais laikomi avalynė, drabužiai, profesinės veiklos įrankiai bei kiti individualūs sutuoktinio poreikius tenkinantys daiktai. Asmeninė daikto priklausomybė vienam sutuoktiniui šiuo atveju priklauso ne nuo įsigijimo momento ar panaudotų lėšų kilmės, bet nuo naudojimo paskirties bei pačio naudotojo. Visgi, CPK 668 straipsnio normos numato turtą, iš kurio negalima vykdyti išieškojimo. Šio straipsnio 1 dalyje nurodyta, kad vykdant išieškojimą iš fizinių asmenų, išieškojimas negali būti nukreipiamas į būtinus drabužius, namų apstatymo ir namų apyvokos reikmenis. Taip pat išieškojimas negali būti vykdomas iš asmeninių nebrangių darbo įrankių reikalingų skolininko profesiniam darbui, kuriais laikomi muzikos instrumentai, medicinos įranga, speciali biblioteka ir kita. Įstatymas leidėjas įtraukdamas į šią normą asmeninius nebrangius darbo įrankius ir neapibrėždamas šio vertinamojo kriterijaus paliko šokią tokią teisinę spragą, kadangi neaišku į ką reikia atsižvelgti vertinant ne brangumo požymį. Ar į daikto pakaitalų kainą, ar kainos ir kokybės santykį, ar kainos ir teikiamos naudos santykį, ar naudotojo finansines galimybes. Iki CK galiojusiame SŠK profesinių įrankių sąvokos nebuvo ir dėl jų priskyrimo prie asmeninių ar bendrosios jungtinės nuosavybės spręsta pagal bendrąsias taisykles (t.y. atsižvelgiant į turto įgijimo laiką ir pagrindą). Dalijant turtą profesinės veiklos įrankiai paprastai atitekdavo tam sutuoktiniui, kuris jais naudojosi, o kitam sutuoktiniui būdavo išmokama kompensacija, jeigu neišeidavo jam paskirti atitinkamai daugiau kito turto⁴³. Racionaliau ši problema išspręsta Rusijos Federacijos civilinio proceso kodekse, kurio 446 straipsnyje numatyta, kad išieškojimas negalimas tik į profesinius įrankius, kurie neviršija šimto minimalių mėnesinių algų dydžio⁴⁴. Įrankiams priklausantiems asmenine vieno sutuoktinio nuosavybe įsigijimui gali būti panaudotos ir bendros sutuoktinių lėšos. Jeigu bendrų sutuoktinių lėšų įrankio įsigijimui būtų panaudota daugiau, tai remiantis CK 3.90 straipsnio 2 dalimi, toks turtas gali būti laikomas bendrąja jungtine sutuoktinių nuosavybe ir išieškojimo vykdymui nebūtų taikomos CPK 668 straipsnio išimtis, o tai reikštų kad išieškojimas vykdymas būtų nukreiptas į bendrąją jungtinę

⁴² Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. gruodžio 1 d. nutartis civilinėje byloje V. Š. v. K. K., UAB „Stiklas“, Nr. 2-621/2008, kat.75.5 (S).

⁴³ Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso komentaras. Trečioji knyga. Šeimos teisė. Vilnius: Justitia, 2002, p. 189.

⁴⁴ Rusijos Federacijos civilinio proceso kodeksas. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-03-22]. Prieiga per internetą: <http://www.garweb.ru/project/law/doc/10064072/>

patenkinti nepakanka turto, kuris yra asmeninė sutuoktinio nuosavybė⁴⁵. Toks teismo sprendimas yra absurdiškas, kadangi visiškai nėra įvertinta aplinkybė, kad sutuoktiniai turi teisę iš bendro turto apmokėti tokias asmenines prievoles, o poto reikalauti kompensacijos dėl bendro turto sumažėjimo. Kitas kelias yra kreditoriui ar antstoliui kreiptis į teismą dėl turto dalies bendrojoje jungtinėje nuosavybėje nustatymo. Taigi, galime teigti, kad teismas netinkamai aiškino materialinės teisės normas tuo sukurdami atvejus, kai asmeninių lėšų neturintis asmuo, bet susituokęs ir jų santykius reguliuoja įstatymo numatytas teisinis režimas, gali išvengti prievolių vykdymo. Žinoma, toks teismo sprendimas buvo panaikintas aukštesnės instancijos teismo.

Kiek kitokia nuomonę pateikė Klaipėdos apygardos teismas 2009 m. balandžio 8 d. nagrinėtoje byloje, kur teigė, kad nors CK 3.115 straipsnio 1 dalis nustato, kad jeigu iš bendro sutuoktinių turto buvo sumokėtos baudos už vieno sutuoktinio padarytus teisės pažeidimus, taip pat atlyginta žala, padaryta vieno sutuoktinio veiksmais, tai kaltas sutuoktinis privalo kompensuoti bendrosios jungtinės nuosavybės sumažėjimą. Tačiau šioje byloje nustatyta, kad A. D. jokio kito turto neturi, todėl akivaizdu, kad L. D. nebūtų kompensuotas atitinkamas jos turto sumažėjimas, o tai pažeistų jos ir nepilnamečio vaiko interesus, todėl konstatuotina, kad pirmosios instancijos teismas pagrįstai netenkino pareiškėjos pareiškimo dėl skolininko A. D. turto dalies nustatymo bendrojoje jungtinėje sutuoktinių nuosavybėje⁴⁶. Toks teismo sprendimas apsaugo šeimos interesus, tačiau ar teismas nusprendęs, kad sutuoktinei įvykdžiusi iš bendro turto asmeninę sutuoktinio prievolę neturės galimybės gauti bendrosios jungtinės nuosavybės sumažėjimo kompensacijos? Juk teisę į turtą, esantį bendrąja jungtine sutuoktinių nuosavybe, turi abu sutuoktiniai, nesvarbu koks yra jų asmeninis indėlis sukuriant bendrą turtą. Todėl, teismui teigti, kad vienas sutuoktinis įvykdęs kito sutuoktinio prievolę iš bendro sutuoktinio turto negaus kompensacijos, negalima. Nes sutuoktinis prie bendro ūkio gali prisidėti augindamas vaikus, prižiūrėdamas šeimos ūkį ar prie bendro turto neprisidėjo dėl objektyvių priežasčių. Tačiau neatsižvelgiant į šias aplinkybes, tokio sutuoktinio teisės į turtą, kuris yra bendroji jungtinė sutuoktinių nuosavybė, yra lygios⁴⁷.

Reikia pažymėti, kad sutrumpintas trejų metų ieškinio senaties terminas taikomas reikalavimams dėl padarytos žalos atlyginimo (CK 1.125 str. 8 d.).

Taigi, apibendrinant reikėtų pažymėti, kad įstatymo leidėjas pakankamai nustatė, kompensacijos mechanizmo veikimą, tačiau teismai nagrinėjantys tokius ginčus remiasi vidiniu savo įsitikimu, o ne teisės doktrinos autorių išdėstytomis mintimis. Šio instituto tinkamą reglamentavimą padėtų išspręsti Lietuvos Aukščiausiojo teismo išaiškinimas.

⁴⁵ Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyrius. 2008 m. vasario 21 d. nutartis priimta civilinėje byloje *I. S. v. antstolis R. V.*, bylos Nr. 2S-315-153/2008, kat. 122.1, 122.3, 122.5, 128.11, 113.8, 113.9 (S).

⁴⁶ Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyrius. 2009 m. balandžio 8 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *A. D. v. antstolė A. T.*, Klaipėdos apsk. VMI, bylos Nr. 2A-217-538/2009, kat 30.9.2. 122.1.2. (S).

⁴⁷ Mikelėnas, V. *Šeimos teisė*. Vilnius: Justitia, 2009, p. 273.

sutuoktinio asmeninio turto administratorių (CK 3.97 str. 2 d.). Žinoma, kad tokio turto administravimui bus taikomos CK ketvirtos knygos XIV skyriaus normos, tačiau išnykus aplinkybėms, dėl kurių turtui buvo paskirtas administratorius, bet kuris sutuoktinis gali kreiptis į teismą dėl turto administravimo panaikinimo. Kai turtą tvarko administratorius su tokiu valdymu susijusi civilinė atsakomybė administratoriui (CK 4.242 str. 5 d.). Tačiau įstatymas suteikė teisę sutuoktinį įgalioti tvarkyti kito sutuoktinio asmeninį turtą (CK 3.97 str. 4 d.). Tokiems sutuoktinių tarpusavio turtiniams santykiams taikomos CK antrosios knygos normos, reglamentuojančios atstovavimo teisinius santykius⁴⁸. Tokiu atveju sutuoktiniui, kuris įgaliojo kitą sutuoktinį jį atstovauti, iš tokių santykių kylanti atsakomybė bus asmeninio pobūdžio, jei atstovas nepažeidė reikalavimų numatytų CK 2.133 straipsnyje. Kiek painesnė atsakomybės atžvilgiu situacija susiklosto, kai sutuoktinis dėl ligos ar kitų objektyvių priežasčių negali savarankiškai tvarkyti savo turto ir tokiu būdu prisidėti prie šeimos namų ūkio išlaikymo, tada kitam sutuoktiniui yra įstatymo suteikta teisė naudoti šeimos namų ūkiui išlaikyti, negalinčio savarankiškai tvarkyti savo turto sutuoktinio, asmenines lėšas ir turtą. Ši taisyklė netaikoma, jeigu sutuoktiniai gyvena skyrium ar sutuoktinio, kuris negali savarankiškai tvarkyti savo turto ir prisidėti prie šeimos namų ūkio, turtui yra paskirtas administravimas (CK 3.97 str. 5 d.). Šiuo klausimu nei teisės doktrinos atstovai, nei teismai nėra išsakę savo nuomonės. Todėl susiklosčius tokiai situacijai, kai sutuoktinis atlikdamas veiksmus, su kito sutuoktinio asmenine nuosavybe esančiu turtu, šeimos ūkio poreikiams tenkinti ir toks jo veikimas sudarytų prielaidas prievoliniams santykiams atsirasti, kiltų pagrįstas klausimas koks subjektas būtų atsakingas už tai bei iš kokio turto būtų išieškomas. Tokiu atveju, atsakomybė bus taikoma pagal bendrąsias taisykles – jeigu bus iš sandorio, tai bus vertinamas sandorio pobūdis, jeigu kaip daikto savininkui – priklausomai nuo atsakomybės atvejo, savininkas ar teisėtas valdytojas. Tokiu atveju spręstųsi jų tarpusavio atsakomybės klausimas. Šiuo atveju, konkuruoja kito asmens tvarkymas be įgaliojimo ar deliktinė atsakomybė.

Taip pat asmeninėmis laikomos prievolės, kurių atsiradimo pagrindas yra asmeninis sutuoktinio tikslas ir šiuo atveju nėra svarbu kokios nuosavybės turtas buvo panaudotas prievolei įgyti. Tačiau plačiau šis institutas bus analizuojamas kituose šio darbo skyriuose.

Asmeniniu sutuoktinių turtu yra laikomas turtas įgytas iki santuokos įregistravimo arba įgytas kitais įstatyme numatytais būdais. Visgi, laikomasi prezumpcijos, kad turtas įgytas santuokos metu laikomas bendrąja jungtine nuosavybe, o jei sutuoktinis nori šią prezumpciją paneigti tai privalo daryti įstatymo numatytais būdais. Reikia pripažinti, kad asmeninis turtas bei jo tvarkymas yra ribojamas teisės normų siekiančių apsaugoti šeimos interesus.

⁴⁸Mikelėnas, V. *Šeimos teisė*. Vilnius: Justitia, 2009, p. 277.

jo darbu. Tik nustačius įstatyme įtvirtintų teisiškai reikšmingų faktų visumą sutuoktinis gali tikėtis, kad kito sutuoktinio asmenine nuosavybe esantis turtas teismo gali būti pripažintas bendrąja jungtine sutuoktinių nuosavybe. Toks teisinis situacijos reguliavimas nėra vienintelis, kai dėl tam tikrų aplinkybių keičiasi turto teisinis režimas.

Antra išimtis numatyta CK 3.90 straipsnio 2 dalyje, kurioje aptariama situacija, kai sutuoktinis, įsigydamas turtą savo asmeniniams poreikiams tenkinti, naudoja ir lėšas, kurios yra bendroji jungtinė sutuoktinių nuosavybė. Teismas tokį turtą gali pripažinti bendrąja jungtine sutuoktinių nuosavybe tik tokiu atveju, jei įrodoma, kad jam įsigyti buvo panaudotos bendrąja jungtine sutuoktinių nuosavybe esančios lėšos ir šių lėšų buvo panaudota daugiau nei tų, kurios yra asmeninė sutuoktinio nuosavybė. Sutuoktiniui santuokos metu įgijus turto iš asmeninių lėšų ir išreiškus, kad daiktas yra įgyjamas asmenine nuosavybe, toks turto teisinis režimas ir būtų, tačiau jei įgydamas turtą panaudojo lėšas esančias bendrąja jungtine sutuoktinių nuosavybe ir tų lėšų buvo panaudota daugiau, tada teismo sprendimu turtas bus priskiriamas bendrajai jungtinei sutuoktinių nuosavybei ir atsiradusios prievolės jau būtų pripažįstamos bendromis sutuoktinių. Tačiau pasikeitus nuosavybės teisiniui režimui kyla pagrįstas klausimas ar tokiu būdu nenukentės kreditorių interesai, kurių prievolės objektas yra turtas, buvęs asmenine sutuoktinio nuosavybe, bet dėl įstatyme numatytų sąlygų tapęs bendrąja jungtine sutuoktinių nuosavybe. Ar tokiu būdu nebus apsunkintas prievolės priverstinis įvykdymas

Taigi, nustatę koks turtas ir pagal kokius kriterijus yra priskiriamas sutuoktinio asmeninei nuosavybei, taip pat ir kokiomis aplinkybėmis asmenine nuosavybe esantis turtas gali pakeisti teisinį savo režimą, reikėtų pažymėti ir tai, kad sutuoktinis savo asmeninės nuosavybės teise turimą turtą naudoja, valdo ir juo disponuoja savo nuožiūra (CK 3. 97 str. 1 d.). Šią teisės normą privaloma aiškintis kartu su CK 4.37 straipsniu, kuriame įtvirtinta nuosavybės teisės sąvoka, tačiau nuosavybės teisė nėra absoliuti ir gali būti ribojama, paties savininko valia, įstatymu arba teismo sprendimu (CK 4.39 str. 1 d.). Tačiau sutuoktinio asmeniniam turtui taikoma ne tik bendrieji nuosavybės ribojimai, bet ir specialieji numatyti CK Trečios knygos normose. Vienas iš apribojimų yra susijęs su šeimos turto institutu, kuris yra įstatymo leidėjo nustatytas, kaip prioritetinis ir saugotinas, todėl kaip jau minėta jo negalima pažeisti nei vedybų sutarties sąlygomis, o šiuo atveju riboja ir savininko teises įgyvendinimą. Kitas nuosavybės tvarkymo ribojimas yra susijęs su administratoriaus paskirimu turtu tvarkyti. Administruojamo turto savininkas automatiškai laikomas nušalintu nuo savo turto ir netenka teisės savarankiškai atlikti juridinius ir faktinius veiksmus, susijusius su turto tvarkymu. Administravimas gali būti paskirtas jeigu jei vienas sutuoktinis turtą, kuris yra jo asmeninė nuosavybė, tvarko aplaidžiai ar taip neprotingai ir nerūpestingai, jo kyla grėsmė šeimos interesams dėl to, kad tas turtas bus prarastas ar iš esmės sumažėti. Tokiu atveju kitas sutuoktinis gali kreiptis į su prašymu skirti kito

prievolę išieškoma iš bendro turto sutuoktinio dalies (CK 3.112 str. 1 d.). Tokiu atveju, kaip ir aptarta anksčiau darbe, reikia vadovautis CPK 667 straipsnio nuostatomis, kuriose įtvirtinta sąlyga, kad jei skolininkui priklausanti turto, kuris yra bendras su kitais asmenimis, dalis nėra nustatyta, antstolis aprašo ir areštuoja bendrąjį turtą ir pasiūlo išieškotojui, o reikiamais atvejais ir bendrosios nuosavybės dalyviams, kreiptis su prašymu į teismą dėl skolininko turto dalies, esančios bendra su kitais asmenimis nuosavybe, nustatymo. Antstoliui įvykužius jam pavestų veiksmus ir areštavus turtą esantį bendrąja jungtinę nuosavybę, kiti bendrasavininkai skundžia tokį antstolio veiksmą, kaip neteisėtą, tačiau teismai tokiu atveju laikosi nuomonės, kad turtas areštas - tai tik teisinė procedūra, siekiant efektyviau apginti kreditoriaus interesus, kuria siekiam tik nustatyti skolininko dalį bendrojoje nuosavybėje. Kartais bendrąją nuosavybę esantis turtas areštuojamas ne todėl, kad neužtenka turto prievolei užtikrinti, bet tiesiog asmeninio turto piniginis vertinimas užtrunka ir esant galimybei, kad to turto gali neužtekti teismas, siekdamas apsaugoti kreditoriaus interesus, areštuoja bendrąją nuosavybe esantį turtą. Teismas nagrinėdamas bylą nurodė, kad vykdomojoje byloje įvertintos tik akcijos ir nėra galimybės nustatyti ar skolininkui priklausančios asmenine nuosavybe turtas yra pakankamas skolos sumokėjimui, todėl nustatyta ir jo asmeninės nuosavybės dalis jungtinėje nuosavybėje⁴⁹. Analizuojant teismų praktiką pastebėta, kad antstolis areštuodamas turtą ne visada išsiaiškina prievolės prigimtį ar areštuotų lėšų priklausomybę, todėl susidaro situaciją, kai už vieno sutuoktinio asmeninės prievolės areštuojamas kito sutuoktinio asmenine nuosavybe esantis turtas. Teismas byloje pasisakė, kad pareiškėja nepateikė antstolei įrodymų, jog lėšos jos vardu atidarytose sąskaitose yra jos asmeninė nuosavybė, kaip pvz. paveldėtos ar gaunamos kaip darbo užmokestis, todėl antstolė, areštuodama bendrą sutuoktinių turtą, ir pasiūlydama asmenims kreiptis į teismą dėl skolininko dalies nustatymo, nepažeidė pareiškėjos interesų bei įstatymo nuostatų⁵⁰. Tokia teismo pozicija yra sveikintina, kadangi antstolis areštuodamas banko sąskaitoje esančias lėšas negali išsiaiškinti jų kilmės, tačiau sutuoktiniui yra suteikiama teisė įrodyti, kad lėšos areštuotoje sąskaitoje priklauso sutuoktiniui asmenine nuosavybe.

Sutuoktinis, kaip ir kiti asmenys, turi pareigą laikytis tokio elgesio taisyklių, kad savo veiksmais (veikimu ar neveikimu) nepadarytų kitam asmeniui žalos. Deliktinė civilinė atsakomybė atlieka kompensavimo funkciją, todėl, kad ja siekiama ne nubausti žalą padariusį asmenį, o kompensuoti nukentėjusio turtinius praradimus. Taigi, prievolė atsiradusi dėl veiksmų, kurie sukėlė žalą bus laikoma sutuoktinio asmenine prievole jei žalą buvo padaryta jo paties. RŠK 45 straipsnio 1 dalies norma, žalą padaryta vieno sutuoktinio yra laikoma asmenine jo

⁴⁹ Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyrius 2011 m. vasario 10 d. nutartis civilinėje byloje *V. S. , J. S. v. Ž. K.*, Nr. 2S-473-622/2011, kat.122.4; 129.17 (S).

⁵⁰ Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyrius 2011 m. vasario 8 d. nutartis civilinėje byloje *V. M. v. antstolis M. K.*, Nr. 2SA-16-340/11, kat.122.4; 128.11 (S).

prievole ir jos vykdymas yra nukreipiamas į asmeninį sutuoktinio turtą, o jo nepakankant yra nustatoma sutuoktinio dalis bendrojoje nuosavybėje.

Taip pat reikia pažymėti, kad asmeninės prievolės, kylančios iš išlaikymo pareigos yra asmeninio pobūdžio, todėl remdamesi bendromis taisyklėmis, kurios reguliuoja iš tokių santykių atsiradusių prievolių vykdomas bus nukreiptas į asmeninę nuosavybę esantį turtą, o jo nepakankant į sutuoktinio turto dalį esančią bendrojoje nuosavybėje.

Asmeninėmis prievolėmis laikomos prievolės kilusios iš asmeninio sutuoktinio turto bei jo tvarkymo, išlaikymo prievolės bei veiksmai, kurie sukelia žalą. Asmeniniu turtu laikomas turtas įgytas iki santuokos bei po santuokos, jei atitinka įstatyme numatytus kriterijus. Įstatymas preziumuoja, kad po santuokos sudarymo įgytas turtas priklauso bendrajai jungtinei nuosavybei (žinoma jei vedybų sutartimi nėra nustatyta kitaip) ir sutuoktinis norintis įrodyti, kad turtas yra jo asmeninė nuosavybė tai privalo įrodinėti įstatyme leistinomis priemonėmis. Asmuo savo turtą gali valdyti, naudoti ir disponuoti juo savo nuožiūra, tačiau įstatymas numato apribojimus, kuriais siekiama apsaugoti šeimos interesus. Sutuoktinių atsakomybė pagal asmenines vieno sutuoktinio prievolės atsiranda tik tada, kai asmeninių sutuoktinio turto nepakanka asmeninei prievolei tenkinti. Tokiu atveju prievolės išieškojimas nukreipiamas į sutuoktinio dalį bendrojoje nuosavybėje. Reikia pažymėti, kad įstatymo normose nėra imperatyviai nurodyta, kad sutuoktinis gali reikalauti kompensacijos už bendros nuosavybės sumažėjimą dėl kaltų kito sutuoktinio veiksmų. Šios normos yra labiau leidžiančio pobūdžio, nes siekiama, kad sutuoktiniai konstruktyviai spręstų šeimos santykiuose pasitaikančias kliūtis, o ne kiekvieną situaciją vertintų iš civilinės teisės pusės.

6. CIVILINĖ SUTUOKTINIŲ ATSAKOMYBĖ PAGAL BENDRAS PRIEVOLĖS

Civilinės atsakomybės sąvoką, jos rūšis bei atsiradimo sąlygas aptarėme praeitoje darbo dalyje. Taip pat išnagrinėjome prievoles, kurios vykdomas iš bendro turto. Šioje darbo dalyje analizuosime iš bendro sutuoktinių turto bei bendrų prievolių kylančią civilinę atsakomybę. Bendromis prievolėmis yra tokios, kurias įgyja abu sutuoktiniai dažniausiai šeimos interesais. Iš bendro sutuoktinių turto vykdomos šios prievolės:

- 1) prievolės, susijusios su turto, įsigyto sutuoktinių bendrojon nuosavybėn, suvaržymais, buvusiais iki šio turto įsigijimo momento arba atsiradusiais po jo įsigijimo;
- 2) prievolės, susijusios su bendro turto tvarkymo išlaidomis;
- 3) prievolės, susijusios su šeimos ūkio tvarkymu;
- 4) prievolės, susijusios su teismo išlaidų atlyginimu, jeigu byla buvo susijusi su sutuoktinių bendru turtu ar šeimos interesais;
- 5) prievolės, atsiradusios iš sandorių, sudarytų vieno sutuoktinio, kai yra kito sutuoktinio sutikimas, arba kito sutuoktinio vėliau patvirtintų, taip pat prievolės, atsiradusios iš sandorių, kuriems sudaryti kito sutuoktinio sutikimo nereikėjo, jeigu jie buvo sudaryti šeimos interesais;
- 6) solidariosios sutuoktinių prievolės.

Šeimos interesai labai plati sąvoka, todėl CK nei kitos teisės normos neatskleidžia šios sąvokos turinio. Galime teigti, kad šeimos interesai apima labai daug santykių todėl juos įrėminti į teisės normą yra beprasmiška. Visgi remdamasis įstatymų normomis, kurios reglamentuoja šeimos narių pareigas galime pabandyti apibrėžti šeimos interesus. Pagal CK 3.109 str.1 dalies 1-3 punktus bendromis prievolėmis yra laikomos prievolės susijusios su bendru sutuoktinių turtu, o būtent: su jo varžymais, atsiradusiais prieš įsigyjant turtą ar jį įsigijus, su bendro turto tvarkymo išlaidomis, šeimos namų ūkio išlaikymu⁵¹. Čia pateiktas abstraktus prievolių įvardijimas, kurį detalizuoti paliekama teismui. Visgi galime daryti išvadą, kad bendromis prievolėmis, o kartu ir civilinės atsakomybės priežastimi, yra laikomas sutuoktinių turtas bei to turto tvarkymo išlaidos, kurio pavyzdinis sąrašas yra pateiktas CK 3.88 straipsnio 1 dalies 1 - 5 punktuose. Prievolės kylančios iš šeimos ūkio poreikių tenkinimu galima būtų laikyti: komunalinių mokesčių mokėjimas, maisto pirkimas, namų apyvokos daiktų pirkimas bei kitų šeimos narių poreikių tenkinimas. Prie šių turtinių prievolių galime priskirti ir įstatyme numatytą šeimos turtą, kadangi ir šis turtas yra skirtas šeimos poreikiams tenkinti, todėl natūralu, kad iš tokio turto kylančios prievolės turėtų būti laikomos bendromis. Tačiau, kaip jau minėta anksčiau, šeimos turtas nuosavybės teise gali ir nepriklausyti bendrajai nuosavybei ir šią jo

⁵¹Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso komentaras. Trečioji knyga. Šeimos teisė. Vilnius: Justitia, 2002, p. 230.

darbu. Tik nustačius įstatyme įtvirtintų teisiškai reikšmingų faktų visumą sutuoktinis gali tikėtis, kad kito sutuoktinio asmenine nuosavybe esantis turtas teismo gali būti pripažintas bendrąja jungtine sutuoktinių nuosavybe. Toks teisinis situacijos reguliavimas nėra vienintelis, kai dėl tam tikrų aplinkybių keičiasi turto teisinis režimas.

Antra išimtis numatyta CK 3.90 straipsnio 2 dalyje, kurioje aptariama situacija, kai sutuoktinis, įsigydamas turtą savo asmeniniams poreikiams tenkinti, naudoja ir lėšas, kurios yra bendroji jungtinė sutuoktinių nuosavybė. Teismas tokį turtą gali pripažinti bendrąja jungtine sutuoktinių nuosavybe tik tokiu atveju, jei įrodoma, kad jam įsigyti buvo panaudotos bendrąja jungtine sutuoktinių nuosavybe esančios lėšos ir šių lėšų buvo panaudota daugiau nei tų, kurios yra asmeninė sutuoktinio nuosavybė. Sutuoktiniui santuokos metu įgijus turto iš asmeninių lėšų ir išreiškus, kad daiktas yra įgyjamas asmenine nuosavybe, toks turto teisinis režimas ir būtų, tačiau jei įgydamas turtą panaudojo lėšas esančias bendrąja jungtine sutuoktinių nuosavybe ir tų lėšų buvo panaudota daugiau, tada teismo sprendimu turtas bus priskiriamas bendrajai jungtinei sutuoktinių nuosavybei ir atsiradusios prievolės jau būtų pripažįstamos bendromis sutuoktinių. Tačiau pasikeitus nuosavybės teismui kyla pagrįstas klausimas ar tokiu būdu nenukentės kreditorių interesai, kurių prievolės objektas yra turtas, buvęs asmenine sutuoktinio nuosavybe, bet dėl įstatyme numatytų sąlygų tapęs bendrąja jungtine sutuoktinių nuosavybe. Ar tokiu būdu nebus apsunkintas prievolės priverstinis įvykdymas

Taigi, nustatę koks turtas ir pagal kokius kriterijus yra priskiriamas sutuoktinio asmeninei nuosavybei, taip pat ir kokiomis aplinkybėmis asmenine nuosavybe esantis turtas gali pakeisti teisinį savo režimą, reikėtų pažymėti ir tai, kad sutuoktinis savo asmeninės nuosavybės teise turimą turtą naudoja, valdo ir juo disponuoja savo nuožiūra (CK 3. 97 str. 1 d.). Šią teisės normą privaloma aiškintis kartu su CK 4.37 straipsniu, kuriame įtvirtinta nuosavybės teisės sąvoka, tačiau nuosavybės teisė nėra absoliuti ir gali būti ribojama, paties savininko valia, įstatymu arba teismo sprendimu (CK 4.39 str. 1 d.). Tačiau sutuoktinio asmeniniam turtui taikoma ne tik bendrieji nuosavybės ribojimai, bet ir specialieji numatyti CK Trečios knygos normose. Vienas iš apribojimų yra susijęs su šeimos turto institutu, kuris yra įstatymo leidėjo nustatytas, kaip prioritetinis ir saugotinas, todėl kaip jau minėta jo negalima pažeisti nei vedybų sutarties sąlygomis, o šiuo atveju riboja ir savininko teises įgyvendinimą. Kitas nuosavybės tvarkymo ribojimas yra susijęs su administratoriaus paskirimu turtu tvarkyti. Administruojamo turto savininkas automatiškai laikomas nušalintu nuo savo turto ir netenka teisės savarankiškai atlikti juridinius ir faktinius veiksmus, susijusius su turto tvarkymu. Administravimas gali būti paskirtas jeigu jei vienas sutuoktinis turtą, kuris yra jo asmeninė nuosavybė, tvarko aplaidžiai ar taip neprotingai ir nerūpestingai, jo kyla grėsmė šeimos interesams dėl to, kad tas turtas bus prarastas ar iš esmės sumažėti. Tokiu atveju kitas sutuoktinis gali kreiptis į su prašymu skirti kito

tokiam sandoriui sąlyga, kad jis būtinas šeimos poreikiams tenkinti, yra vertinamojo pobūdžio ir priklauso nuo daugelio aplinkybių: šeimos gaunamų pajamų, turinės bei socialinės padėties ir kitų veiksnių, lemiančių kiekvienos šeimos poreikius bei jų tenkinimo galimybes. Tai reiškia, kad, kilus ginčui, tik teismas pagal savo kompetenciją gali vertinti ir išspręsti, ar vieno sutuoktinio vardu sudarytas sandoris buvo būtinas šeimos poreikiams ir tik nuo vertinimo išvados priklausys, kas bus atsakingas už prievolės, kilusias iš tokio sandorio – jį sudaręs sutuoktinis ar sutuoktiniai solidariai⁵². Tokia teismo poziciją reikia palaikyti, kadangi Lietuvoje teisingumą vykdo teismas todėl ir jis turėtų įvertinęs bylos aplinkybes nuspręsti ar prievolė sudaryti be kito sutuoktinio sutikimo yra asmeninio pobūdžio ar bendro. Tačiau labai gaila, kad įstatymo leidėjas nepateikė pavyzdinio sąrašo sandorių, kuriems reikalingas rašytinis kito sutuoktinio sutikimas, kaip tai yra padaryta CK 3.92 straipsnio 4 dalį, kurioje išvardinti sandorių požymiai, kuriuos sudaryti gali tik abu sutuoktiniai ar vienas sutuoktinis turintis kito sutuoktinio išduotą įgaliojimą tokiam sandoriui sudaryti. Analizuojant teismų praktiką galima pastebėti, kad teismai nereikalauja kito sutuoktinio rašytinio sutikimo sudaryti paskolos sutarčiai, vekseliui, vartojimo kreditui. Teismai nagrinėdami iš tokių prievolių kilusius ginčus taiko nuostata, kad CK nenurodyta, kad sudaryti paskolos sutarčiai reikalingas rašytinis kito sutuoktinio sutikimas⁵³. Negalima visiškai sutikti su tokia teismų nuomone, kadangi analizuojant teismų praktiką galime pastebėti paradoksalių sprendimų, kai sandoriui dėl bendrąja sutuoktinių nuosavybe esančio nekilnojamo turto reikia abiejų sutuoktinių sutikimo, o paskolos sutarčiai galioja kito sutuoktinio sutikimo prezumpcija. Susiklosto keista situacijai, kai nekilnojamam turtui parduoti už 1000 Lt. reikalingas abiejų sutuoktinių sutikimas ar rašytinis įgaliojimas tokiam sandoriui sudaryti, o paskolai, nors jos suma gali būti ir 100 000 Lt., kito sutuoktinio sutikimas yra nereikalingas ir preziumuojamas pagal įstatymą. Visgi, Lietuvos Aukščiausiojo teismo plenarinė sesija 2010 gegužės 20 d. nutartyje bandė išaiškinti, kokiais kriterijais remiantis reikia laikyti prievolę atsiradusią dėl vieno sutuoktinio veikimo bendra ir nurodė, kad kito sutuoktinio sutikimo prezumpcija nustatyta kreditoriaus interesais, kad šis, sudarydamas sandorius su sutuoktiniu, neturėtų tikrinti, ar kitas sutuoktinis sutinka su sandorio sudarymu. Pažymėtina, kad ši prezumpcija taikoma tik kito sutuoktinio sutikimui ir nereiškia prezumpcijos, kad toks sandoris sudaromas šeimos interesais, t. y. kad iš tokio sandorio kylančios prievolės yra bendros sutuoktinių prievolės CK 3.109 straipsnio prasme. Be to, sutikimo prezumpcija netaikoma sandoriams, kuriems sudaryti reikalingas rašytinis sutuoktinio sutikimas (CK 3.92 straipsnio 3 dalis), taip pat sandoriams dėl bendrosios jungtinės nuosavybės, kuriems sudaryti būtinas

⁵² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinio bylų skyriaus 2009 m. gruodžio 23 d. nutartis civilinėje byloje *I. B. H., N. M. H v antstolis Dainius Šidlauskas*, Nr. 3K-3-567/2009, kat.75.7,129.17 (S).

⁵³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinio bylų skyriaus 2009 m. liepos 3 d. nutartis civilinėje byloje *O. T. v. K. R.*, Nr. 3K-7-242/2009, kat.75.7, 116.10.3,128.17 (S).

ieškovu. Teismas remdamasis tokiomis nustatytomis aplinkybėmis pripažino vedybų sutartį negaliojančia. Tačiau apeliacinės instancijos teismas panaikino tokį Prienų rajono apylinkės teismo sprendimą, kadangi teismo motyvas, jog jis, būdamas vyresnis už atsakovę, užėmė dominuojančią padėtį šeimoje, padarė įtaką, o tiksliau, priverstė atsakovę pasirašyti jai nenaudingą vedybų sutartį, kur ji atsidūrė nelygioje padėtyje, yra atmestinas kaip nepagrįstas. Vien amžiaus skirtumas nesuponuoja dominuojančios padėties šeimoje, todėl teismas nepagrįstai jo amžių, t. y. tą aplinkybę, jog jis vyresnis už atsakovę, pripažino jo kaltės dėl santuokos iširimo įrodymą. Sudarant vedybų sutartį, sutarties turinys ir pasekmės šalims buvo išaiškintos. CK 3.101 straipsnis leidžia sudaryti sutuoktiniams vedybų sutartį, patvirtinus ją notariškai tarpusavio susitarimu, t. y. jei pati sutarties šalis pageidauja sudaryti konkretaus turinio vedybų sutartį bei sutarties sudarymas atitinka šalies valią. Tokiu atveju nėra pagrindo pripažinti, jog sutarties sudarymas pažeidžia sutarties šalių interesus, prieštarauja šalių lygiateisiškumo principui. Atsakovė nepateikė jokių įrodymų, jog ji dėl jo fizinio ar psichinio poveikio buvo priversta pasirašyti nurodytą sutartį, priešingai atsakovė į notaro kontorą vyko laisva valia, suprato, kokio turinio sandorį pasirašė. Vadovaujantis CK 3.26 straipsnio 3 dalimi, sutuoktiniai susitarimu negali atsisakyti teisių ar panaikinti pareigų, kurios pagal įstatymus atsiranda kaip santuokos pasekmė. Todėl vedybų sutartis neatėmė iš atsakovės jokių teisių ir nepanaikino jokių pareigų, kurios pagal įstatymus atsiranda kaip santuokos pasekmė. Vadinasi šiuo pagrindu teismas nepagrįstai pripažino, jog esant tokiai sutarčiai atsakovė atsidūrė nelygioje padėtyje. Šiuo atveju nebuvo pažeistas sutuoktinių lygiateisiškumo principas, pasirašant vedybų sutartį buvo vadovautasi sutarčių laisvės principu⁵⁴. Reikia sutikti su tokia teismo nuomone, nes sutartis išreiškiama jos subjektų laisva valia ir jei subjektai neįrodo, kad sutartis sudaryt tos valio tinkamai neišreiškus ar ji išreikšta per prievartą bei grąsinimus, tokiu atveju galioja principas - *pacta sunt servanda*.

Taigi, asmenines prievoles tiek iki santuokos sudarymo, tiek ir po jos reguliuoja įstatymas bei sutartis. Įstatymas imperatyviai reguliuoja tuos asmeninių prievolių aspektus, kurie gali pažeisti kitų teisės subjektų teises, taip pat siekdamas ir apsaugoti nuo žalos. Sutartinis reguliavimo metodas leidžia pasirinkti ir kiek laisviau įgyvendinti teises civilinėje apyvartoje. Tačiau reikia pažymėti, kad dispozityvų reguliavimo metodą labai stipriai įtakoja imperatyvus metodas, todėl jei pagal sutartinį režimą nebus numatytas atsakomybės institutas, tai jis bus įgyvendinamas pagal bendruosius civilinės teisės principus. Taigi, bendrąją prievole laikoma tik tokia prievolė, atsirandanti iš sandorio, kuriam sudaryti kito sutuoktinio sutikimo nereikia ir kuris buvo sudarytas šeimos interesais.

⁵⁴ Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyrius 2008 m. gruodžio 23 d. nutartis civilinėje byloje R. S. v. K. S., Nr. 2A-739-527/2008, kat.77.4.2, 75.4.3, 121.1.5, 121.21 (S).

asmenų gyvenimas drauge, ūkio tvarkymas kartu, bendro turto kūrimas asmeninėmis lėšomis ir bendru jų pačių darbu teismui gali būti pakankamas pagrindas pripažinti buvus asmenų susitarimą sukurti bendrąją dalinę nuosavybę⁵⁵. Įstatymas imperatyviai nustato, kad partneriai (sugyventiniai) bendrai naudoja turtą, kuris yra išvardintas CK 3.230 straipsnyje: 1) gyvenamasis namas ar butas, kurį partneriai įgijo bendrai ir naudoja bendram, gyvenimui; 2) nuomos, uzufrukto ar kitokia teisė naudotis gyvenamąja patalpa, kurią partneriai naudoja bendram gyvenimui; 3) bendrai įgytas nekilnojamas daiktas, susijęs su bendram gyvenimui naudojamu gyvenamuoju namu ar butu, jeigu šis nekilnojamas daiktas yra bendrai naudojamas. CK 3.230 straipsnio 4 dalis nustato, kad bendrai naudojamu turtu nėra pripažįstamas sodas, vasarnamis ir kiti daiktai. Tačiau ir šie daiktai gali būti pripažinti bendrai naudojamu turtu jei atitinka nors vieną iš bendram partnerių turtui keliamų reikalavimų. Bendrai naudojamo turto teisinis statusas yra garantija abiem partneriams ir reiškia, kad saugomi abiejų partnerių turtiniai interesai. Taigi partneriai turtą, įstatymo priskiriamą bendrai nuosavybei, valdo, naudoja ir juo disponuoja bendru sutarimu. Įstatymas imperatyviomis normomis nustato partnerių bendro turto tvarkymą, kuris įpareigoja rašytinį kito partnerio sutikimą, jei bendrai naudojamą turtą partneris nori perleisti ar suvaržyti. Taip įstatymas suteikia teisę partneriu reikalauti kompensacijos dėl bendro turto sumažėjimo bei ginčyti sandorų sudarytą be jo sutikimo.

Bendrai naudojamas turtas yra bendroji dalinė partnerių nuosavybė. Jeigu bendrosios dalinės nuosavybės teisės konkretus kiekvieno bendraturtčio dalių dydis nenustatytas, tai preziumuojama, kad jų dalys lygios (CK 4.73 str.3 d.). Remiantis šia prezumpcija galime daryti išvadą, kad dėl bendrai naudojamų daiktų sugyventinių atsakomybė taip pat yra bendra.

Taigi, toks imperatyvus partnerių (sugyventinių) instituto valdymas yra sveikintinas, tačiau detaliau ir išsamiau sureguliuoti tik turtiniai šio instituto aspektai, neaptariant sudarymo sąlygų bei kitų esminių institutų. Taip pat reikia pažymėti, kad šio instituto reguliuojami santykiai yra svarbus šiuolaikinėje visuomenėje, nes sudaromų santuokų skaičius mažėja, tačiau kyla pagrįstas klausimas ar toks institutas bus populiarus Lietuvoje. Kadangi daug teisės teoretikų nepritaria tokiam reguliavimui, teigdami, kad nėra teisinga primesti teisinį režimą porai, kuri sąmoningai atsisakė santuokinio teisinio režimo. Galima sutikti su šiuo argumentu, kadangi kitose valstybėse partnerių institutas reglamentuoja tokius asmenų santykius, kuriems dėl svarbių priežasčių neleidžiama sudaryti santuokos, pavyzdžiui tos paties lyties asmenims. Aptarę įstatymo imperatyviai reglamentuojamus asmeninius turtinius santykius bei atsakomybę, reikėtų aptarti ir sutartinį metodą, kadangi civilinėje teisėje įstatymo leidėjas stengiasi santykius reguliuoti, kuo mažiau naudodamas draudžiantį ar įpareigojantį reguliavimo, būtinus išlaikyti

⁵⁵ Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyrius 2010 m. liepos 23 d. nutartis civilinėje byloje *A. V. v. A. T.*, Nr. 2A-659-623/2010, kat.30.9.1, 121 (S).

šeimos namų ūkį ir užtikrinti vaikų auklėjimą bei švietimą ir iš tokių sandorių atsiradusios prievolės išieškojimas vykdomas iš bendro turto, išskyrus atvejus, kai sandorio kaina aiškiai yra per didelė. Tokius sandorių būtinumą kiekvienu atveju sprendžia teismas, kadangi būtų sunku nustatyti kriterijus ar pateikti išsamų sąrašą. Būtinumą nulemia daug veiksnių, teismai sprenddami tokio pobūdžio ginčus, skiria tokius požymius: šeimos gaunamų pajamų, turinės bei socialinės padėties ir kitų veiksnių, lemiančių kiekvienos šeimos poreikius bei jų tenkinimo galimybę⁵⁶.

Tačiau kyla pagrįstas klausimas ar solidarioji prievolės institutas padeda geriau sureguliuoti šeimos santykius, kadangi CK ir kiti įstatymai numato sutuoktiniams įpareigojimus, kurie yra bendri ir įgyvendinami iš bendrų lėšų, todėl yra jų bendros pareigos ir joks papildomas solidarumas čia nereikalingas. Juk, keistai skamba, kad tėvai solidariai atsako už jų nepilnamečių vaikų padarytą žalą. Juk ir taip akivaizdu, kad tėvo ir motinos teisės ir pareigos savo vaikams yra lygios (CK 3.156 str. 1 d.) ir tėvų pareiga vaikus iki pilnametystės ar emancipacijos prižiūrėti (CK 3.155 str. 1 d.), todėl natūralu, kad turėdami tokias įstatyme numatytas pareigas tėvai jas bendrai įgyvendina, tuo pačiu ir bendrai ir atsako. Tokių prievolių priskyrimas solidarioms tik labiau apsaugo kreditorių, nes jiems suteikiam galimybė pasirinkti prievolės vykdymo būdą bei subjektą. Taip pat reikia pažymėti, kad įstatyme nenumatyta sąlyga, kad mažiau kaltas sutuoktinis dėl atsiradusios žalos, kuri priskiriama bendrai, turėtų teisę į regresinį reikalavimą, kadangi jis mano, kad dėl atsiradusios žalos yra mažiau kaltas.

Visgi, įstatymas numatė bendraskolių tarpusavio atgręžtinio reikalavimo teisę. Tokia situacija galima kai sutuoktinių bendro turto neužtenka ir kreditorius išieškojo iš vieno sutuoktinio asmeninės nuosavybės esančio turto, tokiu atveju solidariąją pareigą įvykdęs skolininkas turi teisę regreso tvarka reikalauti iš visų bendraskolių lygiomis dalimis to, ką jis įvykdė, atskaičiuos jam pačiam tenkančią dalį (CK 6.9 str. 1 d.).

Solidarios prievolės sąvokos nėra nei RŠK, nei VCK, tačiau reguliuojamų santykių panašumų galima rasti, tačiau tokių santykių reguliavimas kildinamas ne iš solidarumo, o iš bendrumo principo. Pagal RŠK 45 straipsnio normas sutuoktiniai bendrai atsako pagal prievolės kilusias dėl jų vaikų padarytos žalos, taip pat dėl delspinigių ar kitų prievolių susijusių su bendru sutuoktinių turtu, išskyrus atvejus, kai bendras turtas padidintas vieno sutuoktinio nusikalstamais veiksmais. VCK taip nėra solidariosios prievolės instituto, tačiau sutuoktiniai privalo bendrai rūpintis šeimos interesams ir iš tokių santykių atsiradusios prievolės yra laikomos bendromis (VCK 1360 str.)

Solidarių prievolių praktinius klausimu Lietuvos Aukščiausiasis teismas nagrinėjo bei detalizavo keliuose savo nutarimuose. 2008 spalio 13 d. nutartyje teismas konstatavo, kad

⁵⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinio bylų skyriaus 2009 m. liepos 3 d. nutartis civilinėje byloje *O. T. v. K. R.*, Nr. 3K-7-242/2009, kat.75.7, 116.10.3,128.17 (S).

tarpusavio turtiniams santykiams reguliuoti, todėl sutuoktiniai turi sutartyje pasirinkti savo turto teisinį režimą, kurias tenkintų jų poreikius. Vedybų sutartis yra specifinė sutartis dėl sutarties subjektų bei reguliavimo dalykų ir metodų. Šios sutarties subjektai yra sutuoktiniai, kurių socialinė ir ekonominė padėtis nėra lygiavertė, todėl privalu šia sutartimi užtikrinti, kad vedybų sutartimi nebūtų pažeistas sutuoktinių lygiateisiškumo principas, jų teisės ir interesai. Taip pat būtina užtikrinti, kad vedybų sutartimi nebūtų pažeidžiami sutuoktinių nepilnamečių vaikų ir trečiųjų asmenų, pavyzdžiui, sutuoktinio ar sutuoktinių kreditorių, interesai.⁵⁷ Įstatymo leidejas CK 3.104 straipsnyje pasiūlė keletą sutuoktinių turto teisinių režimų, kuriuos jie galėtų pasirinkti, kaip optimalų variantą reguliuoti jų tarpusavio turtinius santykius. Viena iš pasiūlytų variantų, kai sutuoktiniai pasirenka asmeninį turto teisinį režimą tiek iki santuokos, tiek po jos sudarymo, jau aptarėme šiame darbe. Kiti CK 3.104 straipsnio 1 dalies punkte numatyti turto teisiniai režimai: a) turtas, kiekvieno sutuoktinio įgytas iki santuokos ir esantis jų asmeninė nuosavybė, po santuokos sudarymo tampa jų bendrąja jungtine nuosavybe; b) turtas, įgytas susituokus, yra bendroji dalinė sutuoktinių nuosavybė. Analizuojant pateiktus pavyzdžius reikia pažymėti, kad turto bendrumo režimas, nors įstatyme nurodytas, kad toks turto teisinis režimas apimti asmeninį turtą įgytą iki santuokos sudarymo. Tačiau remiantis teisės doktrinos autorių bei sistemiškai analizuojant CK Trečios knygos normas galime daryti išvadą, kad po santuokos įgytam turtui taip pat galios toks turto teisinis režimas, nes natūralu, kad jei sutartyje nereglamentuojami turto teisinio režimo po santuokos sudarymo santykiai, tokiu atveju taikomas įstatymo nustatytos imperatyviai teisės normos. Kitas pasiūlytas turto teisinis režimas yra bendrosios dalinės sutuoktinių nuosavybės režimas, kuriuo nustatoma, kad visam turtui įgytam po santuokos sudarymo bus taikomas dalinės nuosavybės režimas. Tokiam turto režimui bus taikomos CK ketvirtosios knygos normos. Tačiau pasirinkę tokį nuosavybės teisinį režimą turi aiškiai nurodyti, kokiam turtui (visam ar tam tikrų rūšių) jis bus taikomas, ir numatyti aiškias dalis ar bent jų nustatymo taisykles⁵⁸.

Taip pat sutuoktiniai sutartimi gali pasirinkti tiek esamam turtui, tiek būsimam turtui vieną iš siūlomų turto teisinių režimų, taip pat nustatyti režimą konkrečiam turtui ar susitarti dėl kitų tarpusavio teisių ir pareigų, tokiu atveju neaptartam turtui bus taikomas įstatymo nustatytas teisinis turto režimas. Tačiau toks susitarimas negali prieštarauti imperatyvioms CK normoms. Analizuojant teismų praktiką pastebėta, kad sutuoktiniai pasirinkdami turto režimą esamam turtui ne visada būna sąžiningi ir tokiais susitarimai tikėdavosi apsunkinti prievolių tenkinimą. Pavyzdžiui, 2008 vasario 15 d. Lietuvos aukščiausiasis teismas nagrinėjamoje byloje pasisakė,

⁵⁷ Mikelėnas, V. *Šeimos teisė*. Vilnius: 2009, Justitia, p. 292.

⁵⁸ Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso komentaras. Trečioji knyga. Šeimos teisė. Vilnius: Justitia, 2002, p. 220.

straipsnio 1 dalis). Visos sutarties sąlygos turi būti aiškinamos atsižvelgiant į jų tarpusavio ryšį, sutarties esmę ir tikslą bei jos sudarymo aplinkybes (CK 6.193 straipsnio 2 dalis). Taigi, teismai, vertindami ir aiškindami sutartis, visada turi nustatyti tikruosius sandoryje dalyvaujančių civilinių teisinių santykių subjektų ketinimus ir pagal juos kvalifikuoti konkrečią sutartį. Nagrinėjamo ginčo atveju atsakovas pasirašė kreditavimo ir kredito vartojimo sutartis. Sudarytos sutartys yra konsensualinės, nes pagal jas šalių teisės ir pareigos atsirado nuo sutarčių sudarymo momento (CK 6.881 straipsnio 1 dalis, 6.886 straipsnio 1 dalis). Taip pat nurodytos sutartys yra dvišaliai sandoriai, nes joms sudaryti buvo būtina dviejų šalių (kreditoriaus ir skolininko) priešpriešinė valia (CK 1.63 straipsnio 6 dalis, 6.154 straipsnio 1, 2 dalys, 6.160 straipsnio 1 dalis). Vertinant atsakovo – skolininko pagal kreditavimo ir kredito vartojimo sutartis – bei kasatorės ketinimus sudarant kreditavimo ir laidavimo sutartis matyti, kad iš esmės atsakovų valia buvo tokia pat, t. y. bendra – gauti kreditus, už kuriuos jie galėtų kaip sutuoktiniai bendrosios jungtinės nuosavybės teise įsigyti gyvenamąją patalpą ir ją susitvarkyti taip, kad galėtų tinkamai joje gyventi, t. y. ją pagerinti. Taigi, pasirašydami sutartinius dokumentus (tiek kreditavimo, tiek laidavimo sutartis) atsakovai išreiškė bendrą, vieną ir tą patį norą, todėl laikytina, kad jie abu bendrai vienos iš sutarties šalių pusėje (kredito gavėjo pusėje) sudarė kreditavimo ir kredito vartojimo sutartis ir tapo kredito davėjo bendraskoliais pagal iš nurodytų sutarčių atsiradusią prievolę grąžinti kreditus. Šiuo atveju neturi reikšmės tai, kad kasatorės pasirašytos sutartys pavadintos laidavimo sutartimis, nes sudarytos sutartys iš esmės atitinka kreditavimo sutartims būdingus elementus – jomis kasatorė išreiškė tikrąją valią ne laiduoti už savo sutuoktinio prievolę, bet prisiimti jo prievolę, t. y. joje dalyvauti kaip pagrindinė skolininkė bendrai su atsakovu (kitu pagrindiniu skolininku), bet ne kaip šalutinė, papildoma skolininkė pagal aksesorinę (šalutinę) laidavimo prievolę. Sutarties šalies sutikimas sudaryti sutartį turi būti aiškinamas plačiai. Jis gali būti išreikštas ne tik viename, bet keliuose dokumentuose. Be to, asmens valią išreiškia ir asmens elgesys tam tikromis aplinkybėmis ir situacijoje (konkliudentiniai veiksmai) (CK 1.65 straipsnio 2 dalis, 1.67 straipsnis). Kasatorės pasirašytos laidavimo sutartys nagrinėjamo ginčo atveju neišreiškė jos, kaip laiduotojos, valios, bet išreiškė jos, kaip pagrindinės bendraskolės, valią, todėl „laidavimo sutartys“ buvo sudėtinė kreditavimo ir vartojimo kredito sutarčių dalis. Taigi kasatorė savo veiksmais ir elgesiu išreiškė sutikimą ir valią būti ieškovo solidariaja bendraskole kartu su atsakovu, kaip kredito gavėjai, ir jiems sutarčių sudarymo metu atsirado solidariosios sutuoktinių prievolės (CK 3.109 straipsnio 1 dalies 6 punktas). Teismai teisingai nustatė atsakovų pasyvų solidarumą prievolėje, bet neteisingai jį motyvavo ir kvalifikavo, nes turėjo solidarumą aiškinti per CK 6.193 straipsnį, t. y. per tikruosius sutarties šalių ketinimus.

Laidavimo teisinių santykių nagrinėjamo ginčo atveju nebuvo, nes, pasirašydama banko parengtas ir pateiktas laidavimo sutartis, kasatorė sudarė ne laidavimo, bet kreditavimo sutartis, išreiškė bendrą sutuoktinių valią imti paskolą bendriems šeimos poreikiams tenkinti, t. y. jai atsirado solidarus išsipareigojimas pagal kreditavimo sutartis. Iš bylos duomenų matyti, kad kasatorė pasirašė laidavimo sutartis, kurias parengė ir pateikė jai pasirašyti bankas. Abu sutuoktiniai tapo solidariaisiais bendraskoliais pagal pagrindinę prievolę grąžinti bankui gautus kreditus. Be to, tai, kad laidavimo nebuvo, patvirtina faktas, jog kasatorė, kaip laiduotoja, kartu buvo ir pagrindinės užtikrintos prievolės solidarioji skolininkė. Kasatorė, kaip bendraskolė, negalėjo laiduoti savo kreditoriui už save, nes laidavimo sutartimi laiduotojas už atlyginimą ar neatlygintinai išsipareigoja atsakyti kito asmens kreditoriui, jeigu tas asmuo, už kurį laiduojama, neįvykdys visos ar dalies savo prievolės (CK 6.76 straipsnio 1 dalis). Taigi nuo pat pradžių buvo asmenų sutapimas prievolėje, todėl laidavimo objekto negalėjo būti – negalima laiduoti už patį save savo kreditoriui. Netoleruotina versle bankų taikoma ydinga praktika, kai sutuoktiniai, tapę solidariaisiais skolininkais, dar verčiami sudaryti „laidavimo“ sutartis, nes, minėta, negalima laiduoti už savo paties prievolę – laidavimo sutartimi laiduotojas už atlyginimą ar neatlygintinai išsipareigoja atsakyti kito asmens kreditoriui, jeigu tas asmuo, už kurį laiduojama, neįvykdys visos ar dalies savo prievolės (CK 6.76 straipsnio 1 dalis). Bankai dažniausiai nenorėdami aiškintis sutuoktinių prisiimamų prievolių prigimtį ir solidarumo, nors tai yra jų, kaip specifinio verslo sritys profesionalų, turinčių didelius ekonominius, finansinius, teisinius pajėgumus ir kuriems keliama didesni rūpestingumo, kruopštumo ir atidumo reikalavimai, pareiga, verčia sutuoktinius be pagrindo laiduoti vienas už kitą⁵⁹. Taip, siekdami geriau užsitikrinti savo interesų apsaugą, bankai sutartiniuose civiliniuose teisiniuose santykiuose sukuria priešingą efektą – sukelia sutuoktiniams abejonių dėl prisiimtų prievolių prigimtį ir nepagrįstus sutuoktinių ginčus dėl jų prievolių solidarumo. Dėl to bankų praktikoje sudaromos iš anksto jų parengtos neindividualizuojant sutarties sąlygų pagal kiekvieną konkrečią civilinių teisinių santykių situaciją šabloninės ir formalios laidavimo sutartys, kurios neatspindi sutarties šalių tikrųjų ketinimų ir valios.

Analizuojant minėtą ginčą, reikėtų išskirti dar vieną situaciją. Tarp ieškovo ir trečiojo asmens UAB „Būsto paskolų draudimas“ (toliau – draudimo įmonė) buvo sudaryta būsto kredito draudimo sutartis, todėl kyla pagrįstas klausimas kodėl solidariais skolininkais dėl šios prievolės yra laikomi sutuoktiniai ir įmonė, apdraudusi kreditavimo sutartį. Pagal CK 6. 987 straipsnį draudimo sutartimi viena šalis (draudikas) išsipareigoja už sutartyje nustatytą draudimo įmoką (premiją) sumokėti kitai šaliai (draudėjui) arba trečiam asmeniui, kurio naudai sudaryta sutartis,

⁵⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinio bylų skyriaus 2009 m. gegužės 18 d. nutartis civilinėje byloje P. B. v. D. B., AB „Hansabankas“, UAB „Būsto paskolų draudimas“, Nr. 3K-7-229/2009, kat.35.3.1,36.2., 75.7 (S)

įstatyme ar draudimo sutartyje nustatytą draudimo išmoką, apskaičiuotą įstatyme ar draudimo sutartyje nustatyta tvarka, jeigu įvyksta įstatyme ar draudimo sutartyje nustatytas draudiminis įvykis. Prievolės nevykdymas kreditavimo draudimo sutartyje turėtų būti laikomas draudžiamuoju įvykiu. Tokiu atveju, kai prievolės negali įvykdyti skolininkas, o laidavimo sutartis teismo yra laikoma solidariąja prievole, remiantis subjekto valia ir tikslais, tada prievolės išieškojimas turi būti vykdomas į civilinį subjektą, kuris turi tokį išsipareigojimą. Šiuo atveju tokiu civiliniu subjektu turėtume laikyti draudimo įmonę, nes draudimo objektu yra laikoma draudėjo prievolė grąžinti būsto kreditą jį išdavusiam bankui kreditavimo sutartyje nustatytais terminais, dydžiais ir tvarka. Draudikas draudimo sutartimi užtikrina banko neatgauto būsto kredito ar jo dalies grąžinimas šiose taisyklėse nustatyta tvarka. Draudiminis įvykis yra draudėjo prievolės grąžinti bankui būsto kreditą ar jo dalį neįvykdymas draudimo sutarties galiojimo laikotarpiu⁶⁰. Remdamiesi išvardytomis taisyklėmis galime teigti, kad draudikas privalo vykdyti prievolę, kai jos negali įvykdyti draudėjas ir apie jokią solidarią civilinę atsakomybę net nėra kalbama, todėl keista, kad teismas šiuo atveju draudėją ir draudiką laikė solidariais skolininkais pagal atsiradusią prievolę. Kai yra solidari prievolė kreditorius turi teisę pasirinkti iš kokio subjekto ir kokią dalį prievolės dalį išieškoti, todėl kreditorius pagal kreditavimo sutartį atsiradusią prievolę vykdė iš sutuoktinių bendro turto. Tačiau ar toks teisinis situacijos reguliavimas yra teisingas, nes sutarties tekstą pirmiausia vertinti šalių valią bei tikslus sukuriant tokius santykius, o neanalizuoti pažodinį sutarties tekstą. Galima teigti, kad drausdami kreditavimo sutartį sutuoktiniai tikėjosi, kad susiklosčius tam tikai situacijai draudikas perims prievolės vykdymą, tačiau tikrai ne taps solidariuoju skolininku. Jei draudikas teismo laikomas solidariuoju skolininku, tokiu atveju sutuoktiniai gali pareikšti atgręžtinį reikalavimą ir reikalauti lygiomis dalimis iš draudimo įmonės to ką jie įvykdė, atskaičius jam pačiam tenkančią dalį (CK 6.9 str. 1 d.). Tačiau tada toks teisinių santykių reguliavimas paneigtų draudimo instituto prasmę, nes draudikas atsako draudimo sutartyje nustatyta ar įstatyme apskaičiuota draudimo išmoka⁶¹. Todėl teismo pozicija, kad sutuoktiniai ir draudimo įmonė pagal prievolę atsako solidariai yra neteisinga sutuoktinių atžvilgiu.

Remiantis bendrosiomis prievolių teisės nuostatomis, solidarioji skolininko pareiga nepreziumuojama, išskyrus įstatymuose nustatytas išimtis (CK 6.6 str. 1 d.). Viena tokių išimčių įtvirtinta CK 3.109 straipsnio 2 dalyje, kur nurodyta, kad pagal prievolės, kylančias iš sandorių, būtinų šeimos namų ūkiui išlaikyti ir vaikų auklėjimui bei švietimui užtikrinti, sutuoktiniai atsako solidariai, nesvarbu koks jų turto teisinis režimas, išskyrus atvejus, kai sandorio kaina akivaizdžiai per didelė ir neprotinga. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra išaiškinęs, kad šia

⁶⁰ Būsto kreditų draudimo taisyklės Nr. 002[Žiūrėta 2011-04-03] Prieigą per internetą: http://www.bpd.lt/uploads/Taisykles_002.pdf

⁶¹ Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė. Vilnius: Justitia, 2003, p. 388.

prezumpcija siekiama palengvinti civilinę apyvartą ir apsaugoti sąžiningus trečiuosius asmenis, sudarančius sandorius su sutuoktiniais, nuo galimų ieškinių, siekiant nuginkčyti sandorius, tačiau teisės normoje nustatyta tokiam sandoriui sąlyga, kad jis būtinas šeimos poreikiams tenkinti, yra vertinamojo pobūdžio ir priklauso nuo daugelio aplinkybių: šeimos gaunamų pajamų, turtinės bei socialinės padėties ir kitų veiksnių, lemiančių kiekvienos šeimos poreikius bei jų tenkinimo galimybes⁶². Tai reiškia, kad, kilus ginčui, tik teismas pagal savo kompetenciją gali vertinti ir išspręsti, ar vieno sutuoktinio vardu sudarytas sandoris buvo būtinas šeimos poreikiams ir tik nuo vertinimo išvados priklauso, kas bus atsakingas už prievolės, kilusias iš tokio sandorio – jį sudaręs sutuoktinis ar sutuoktiniai solidariai.

Reikia pažymėti, kad sutuoktinių solidari atsakomybė neatsiranda, jeigu vienas sutuoktinis be kito sutuoktinio sutikimo ima paskolą ar perka prekių išsimokėtinai, kai šitai nėra būtina bendriems šeimos poreikiams (CK 3.109 str. 3 d.). Šia teisės norma siekiama apsaugoti sutuoktinį nuo solidarios prievolės atsiradimo dėl kito sutuoktinio sudarytų sandorių. Šiuo atveju, nesant kito sutuoktinio sutikimo, aplinkybę, kad sandoris atitinka šeimos interesus, privalės įrodyti sutuoktinis, paėmęs paskolą ar pirkęs prekių išsimokėtinai. Neįrodžius šios aplinkybės, iš sandorio kylančios prievolės bus laikomos asmeninėmis sutuoktinio prievolėmis. Tokią teisės normą sąlygą reikia vertinti sistemiškai. CK 3.28 straipsnyje įtvirtinta nuostata, jog sudarę santuoką sutuoktiniai sukuria šeimos santykius kaip bendro gyvenimo pagrindą. CK 3.5 straipsnio 3 dalis įtvirtina draudimą piktnaudžiauti šeimos teisėmis, t.y. draudžia jas įgyvendinti tokiu būdu ir priemonėmis, kurios pažeistų ar varžytų kitų asmenų teises ar įstatymų saugomus interesus ar darytų žalos kitiems. Šiais principais yra grindžiamas ir sutuoktinių civilinės atsakomybės pagal turtines prievoles teisinis reglamentavimas. Iš minėtų teisės normų ir galima daryti išvadą, kad sutuoktinis turi veikti šeimos interesais ir iš tų sandorių gauta nauda turi tenkinti išimtinai šeimos poreikius. Jei sutuoktinis ima paskolą ar perka prekių išsimokėtinai, kai to nereikalauja šeimos poreikiai, tai tokiu atveju jis veikia savo asmeniniais interesais ir atsakomybė privalo būti asmeninė.

CK 3.109 straipsnyje išvardytos prievolės, vykdomos iš bendro sutuoktinių turto, kurios yra susijusios su šeimos poreikiais, tačiau ne visos prievolės yra susijusios su šeimos ūkiu. Todėl reikėtų šioje darbo dalyje aptarti tokių prievolių ypatumus.

Šiame darbe jau aptarėme įmonės, kaip asmeninės atsakomybės institutą, tačiau jo problemiškas dar labiau išryškėja, kai iš įmonės kylančius prievolinius klausimus aptarsime sutuoktinių bendrosios atsakomybės požiūriu. Lietuvoje yra dviejų rūšių įmonės tai neribotos ir ribotos civilinės atsakomybės subjektai. Ribotos civilinės atsakomybės juridiniais asmenimis

⁶²Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinio bylų skyriaus 2008 m. vasario 15 d. nutartis, priimta civilinėje byloje V. Š. v I. Š UAB „Gabuva“, Nr. 3K-7-149/2008 kat.127.6.5 (S).

laikomos įmonės, kurios prievolės yra vykdomos tik iš juridiniam asmeniui priklausančio turto. Taigi, šiuo atveju prievolės nėra vykdomos iš juridinio asmens dalyvių turto, o tik iš tos turto dalies, kuri buvo perduota juridiniam asmeniui. Tokiu atveju sutuoktinių civilinės atsakomybės klausimas nėra keliamas, nes tam nėra jokio pagrindo. Kiek kitokia situacija yra, kai įmonė ar verslas yra neribotos civilinės atsakomybės. Tokiu atveju, jeigu prievolėms įvykdyti neužtenka neribotos civilinės atsakomybės juridinio asmens turto, už jo prievolės atsako juridinio asmens dalyvis. Prie šios kategorijos įmonių priskiriama individuali (personalinė) įmonė ir ūkinė bendrija. Jų požymiai buvo aptarti jau šiame darbe. 2006 m. balandžio 5 d. Vilniaus apygardos teismo civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija pritarė Vilniaus rajono apylinkės teismo 2005 m. gruodžio 22 d. sprendimui, kurioje teismas konstatavo, kad vienas sutuoktinis vertėsi smulkia prekyba, neįkūręs jokio juridinio asmens, o nauda gauta iš tokio verslo buvo panaudota šeimos interesais, todėl ir išieškojimo pagal tokio juridinio asmens prievolės turi būti vykdomas iš bendro sutuoktinių turto⁶³. Tokia teismų pozicija išplėtė neribotos civilinės atsakomybės įmonės sampratą, tačiau toje byloje pasisakęs Lietuvos Aukščiausiojo teismo pripažino, kad negalima taikyti analogijos ir pripažinti įmone nelegalų verslą; bylą nagrinėję teismai, nors skundžiamuose procesiniuose sprendimuose ir nurodė, kad atsakovės verslas turėjo šeiminių pobūdį ir prievolė kilo iš sutuoktinių bendro verslo, neteikė šiems teiginiams CK 3.91 straipsnyje nurodytos teisinės reikšmės ir šio straipsnio netaikė, o apelianto argumentą dėl CK 3.91 straipsnio taikymo pagrįstai laikė teisiškai nereikšmingu, atsižvelgdami į byloje nustatytas kitas reikšmingas aplinkybes. Remiantis šia teismo nutartimi, galima daryti išvadą, kad neribotos civilinės atsakomybės įmonėmis laikomos tik individuali (personalinė) įmonė bei ūkinė bendrija. Visgi yra verslo vykdymo būdų, kurie laikomi teisėtais, tačiau jų civilinės atsakomybės klausimas nėra reglamentuotas. Tokiu verslo vykdymo būdu galėtume laikyti veiklą vykdomą pagal verslo liudijimą, kuris suteikia teisę teisėtai užsiimti komercine veikla verslo liudijime numatytoje vietoje bei leidime numatytą laikotarpį. Toks verslo vykdymo būdas yra populiarus Lietuvoje, kadangi 2010 m. tokių leidimų vykdyti veiklą išduota 67 405⁶⁴. Asmenys, vykdančys veiklą pagal verslo liudijimą, privalo mokėti mokesčius, teikti garantiją už suteiktas paslaugas ar parduotas prekes, taip pat turi teisę imti paskolą savo verslui plėsti ir kitaip dalyvauti civilinėje apyvartoje. Taigi, verslo liudijimas sudaro galimybę dalyvaujant civilinei apyvartoje atsirasti ir prievolėms, tačiau nėra aiškiai apibrėžta, į kokį turtą būtų nukreipiamas išieškojimas pagal tokias prievoles ir kokia būtų atsakomybė. Vis dėlto galime teigti, kad verslo liudijimas turi daugiau

⁶³Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinio bylų skyriaus 2006 m. lapkričio 6 d. nutartis civilinėje byloje *J. S. v. I. S. antstolis G. P., P. Č.*, Nr. 3K-3-568/2006, kat.128.9 (S).

⁶⁴Valstybinė mokesčių inspekcija prie LR finansų ministerijos [Žiūrėta 2011 m. balandis 4 d.] Prieiga per internetą <http://www.vmi.lt/lt/index.aspx?itemId=10819347>

panašumų į neribotos civilinės atsakomybės juridinius asmenis, nei į ribotos, todėl išieškojimas turėtų būti vykdomas pagal individualios (asmeninės) įmonės taisykles.

Šioje darbo dalyje aptarsime neribotos civilinės atsakomybės juridinio asmens dalyvių atsakomybės klausimą. Lietuvos Aukščiausiasis teismas yra suformavęs tokią nuomonę, kai individuali įmonė įsteigta santuokos metu, iš esmės yra šeimos verslas, jei verslui yra naudojamas bendras sutuoktinių turtas, jų fizinis ir intelektualinis darbas, o iš jos veiklos gaunamos pajamos naudojamos visos šeimos poreikiams tenkinti. Dėl to ir iš individualios įmonės, įsteigtos santuokos metu, veiklos atsiradusios prievolės turi būti laikomos bendromis sutuoktinių prievolėmis ir jos turi būti tenkinamos iš sutuoktinių bendro turto⁶⁵. Būtent toks šių prievolių teisinis kvalifikavimas leidžia apsaugoti individualios įmonės kreditorių interesus. Tik įrodžius, kad verslu vertėsi tik vienas sutuoktinis be kito sutuoktinio žinios ar prieš jo valią ir verslo duodama nauda nebuvo panaudota šeimos interesais, būtų galima daryti priešingą išvadą. Kiek kitaip reguliuojami civilinės atsakomybės santykiai, jei individuali įmonė priklauso vienam sutuoktiniui asmenine nuosavybės teise, tai bendroji jungtinė nuosavybė po santuokos sudarymo yra iš įmonės veiklos ar kitokio verslo gautos pajamos ir įmonės (verslo) vertės padidėjimas. Tokiu atveju bendroji civilinė sutuoktinių atsakomybė yra tik dėl po santuokos sudarymo gautos pajamos bei verslo vertės padidėjimas. Tačiau norint taikyti tokią atsakomybę reikia, kad gautos iš verslo pajamos būtų panaudotos šeimos interesams tenkinti, kitu atveju atsakomybė bus asmeninio pobūdžio. Toks kriterijus yra vertinamasis ir teismas kiekvienu atveju privalo atsižvelgti į kokiems tikslams buvo panaudotos iš verslo gautos lėšos, kadangi nuo to priklauso atsakomybės subjektas.

Analizuojant neribotos civilinės atsakomybės instituto ypatumus privalo išnagrinėti ir juridinio asmens likvidavimo sukeltus padarinius sutuoktinių civilinei atsakomybei bei kokia apimtimi ji vykdoma. Pagal CK 6.128 straipsnio 3 dalį, kai juridinis asmuo yra likviduojamas, prievolė baigiasi, išskyrus atvejus, kai prievolę turi įvykdyti kiti asmenys. Likviduojant juridinį asmenį teisės nėra perimamos, juridinio asmens teisės ir pareigos negali pereiti kitiems asmenims, todėl jo prievolės baigiasi, išskyrus įstatyme numatytas išimtis. Tokia išimtis taikoma neribotos civilinės atsakomybės juridiniam asmeniui, kadangi likviduoto juridinio asmens prievolės pereina jo dalyviams. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato 2001 m. gruodžio 21 d. nutarimo Nr. 33 11 punkte išaiškinta teismams, kad tais atvejais, kai bankroto byla iškeliama įmonei, kurios turtas neatskirtas nuo įmonininko ar jos narių turto, teismo paskirtam bankrutuojančios įmonės administratoriui turtas natūra nėra perduodamas. Įmonės savininkas (savininkai) administratoriui privalo pateikti viso turimo turto sąrašą, įskaitant ir esančio

⁶⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinio bylų skyriaus 2005 m. rugsėjo 7 d. nutartis civilinėje byloje *J. M. v. antstolis G. P.*, Nr. 3K-3-383/2005, kat.75.7, 128.11(S).

bendraja jungtine nuosavybe. Teismas turi imtis priemonių, kad šis turtas būtų išsaugotas iki bylos išnagrinėjimo ir prireikus būtų galima į jį nukreipti išieškojimą, išskyrus tą jo dalį, į kurią išieškojimas negali būti nukreiptas pagal CPK priedėlį Nr. 2⁶⁶. Bankrutavusios įmonės savininkas turi dalyvauti byloje bendraatsakovu. Tik įvykdžius visas nurodytas sąlygas, įmonės savininko prievolės prieš įmonės kreditorius laikytinos pasibaigusiomis. Teismų praktika šiuo klausimu nėra vienoda ir tai įtakojo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2004 birželio 22 priimtoje nutartyje civilinėje byloje (AB „Ūkio bankas“ v. A. Lužas bylos Nr. 3K-7-308/2004, kategorija 21.2.2.6, 125.5, 125.6) pateiktas suformuotas teisės taikymo ir aiškinimo taisyklės. Visgi, ši nutartis įnešė painiavos reguliuojant tokius santykiu, nes teismas pasisakęs, kad likviduojamo juridinio asmens prievolės baigiasi, kai nebėra galimybės išieškoti iš juridinio asmens ar juridinio asmens dalyvio turto, tačiau toje nutartyje teismas neįvardijo, kad bankroto byloje įmonės savininkas administratoriui privalo pateikti viso turimo turto sąrašą, įskaitant ir esančio bendrąja jungtine nuosavybe ir, kad bankrutavusios įmonės savininkas turi dalyvauti byloje bendraatsakoviu, todėl kiti teismai nagrinėjantys tapačius ginčus turėjo papildyti šią nutartį⁶⁷. Tačiau teismai suformavo kituose sprendimuose nuomonę, kad visi kreditoriai savo finansinius reikalavimus turi pareikšti įmonių bankroto įstatymo nustatyta tvarka nepriklausomai nuo to, su kuo – įmone ar jos savininku (savininkais), kaip privačiu fiziniu asmeniu (privačiais fiziniais asmenimis) – buvo sudarytas sandoris, iš kurio kyla kreditoriaus reikalavimas⁶⁸. Šiuo sprendimu teismas išaiškino koku būdu yra vykdoma ši procedūra. Taip pat reikia pažymėti, kad debitorių ir kreditorių interesai vienodai ginami tiek, kai įmonė likviduojama bankroto procedūromis, tiek likviduojant be bankroto procedūros.

Solidariomis prievolėmis įstatymas pripažįsta asmenų bendrai padarytą žalą (CK 6.279 str.1 d.). Jei sutuoktiniai bendrais veiksmais padaro žalą, tai ji išieškoma iš bendro turto. Profesoriaus P. S. Vitkevičiaus nuomone tokiu atveju nėra svarbu ar tokią prievolę pavadinsime solidariąja ar bendrąja sutuoktinių skola, nes dėl to skirtingų padarinių neatsiranda, nes abejojama, kad atsirastų regresinis vieno sutuoktinio reikalavimas, dėl to, kad jis mano esąs mažiau kaltas dėl žalos nei kitas sutuoktinis.

CK trečiosios knygos normos nereguliuoja visų santykių kylančių iš bendrosios sutuoktinių nuosavybės. Dėl teisinio specifiskumo sutuoktiniai retai patenka į tokių teisinių santykių reguliavimo sritį, todėl tokie santykiai yra reguliuoja bendromis bendraturčiams

⁶⁶ Lietuvos Aukščiausiojo teismo teisėjų senato nutartis 2001 m. gruodžio 21d. Nr. 33

⁶⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinio bylų skyriaus 2004 m. spalio 6 d. nutartis civilinėje byloje *G M. v. antstolis V. S.*, Nr. 3K-3-499/2004, kat.120 (S).

⁶⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinio bylų skyriaus 2006 m. spalio 30 d. nutartis civilinėje byloje *“NORD/LB Lietuva“ v. R. K.*, Nr. 3K-3-428/2006, kat.27.3.2.5, 36.2, 126.5, 126.8 (S).

taikomoms teisės normomis. Šeimos teisės normos nenumato galimybės, kad iš sutuoktinių bendrosios jungtinės nuosavybės galima išieškoti daiktus, turtą, įgytus iš nusikalstamu būdu gautų lėšų, todėl tokiems santykiams reguliuoti bus naudojamos nuostatos reglamentuojančios išieškojimą iš bendrosios jungtinės nuosavybės, kurios savininkai nėra sutuoktiniai. CK 4.91 straipsnio 2 dalis, kurioje teigiam, kad dėl bendraturčio nusikaltimo padarytai žalai atlyginti išieškoti galima iš bendrosios jungtinės nuosavybės, jeigu teismo nuosprendžiu nustatyta, kad bendrosios jungtinės nuosavybės teisės objektu esantis daiktas įgytas iš nusikalstamu būdu gautų lėšų arba jis ar jo vertė padidėjo dėl šių lėšų. Taigi, remiantis šia norma galime daryti išvadą, kad pagrindas atlyginti žalą yra: 1) paties bendraturčio nusikaltimu padaryta žala; 2) daikto įgijimas iš nusikalstamu būdu gautų lėšų ir 3) kai bendrosios jungtinės nuosavybės teisės objektu esantis daiktas ar jo vertė padidėjo dėl šių lėšų. Tačiau nereikia pamiršti, kad tokios aplinkybės turi būti pagrįstos nuosprendžiu baudžiamojoje byloje. Tokia pačia tvarka turėtų būti vykdoma ir iš sutuoktinių bendrosios nuosavybės

Reikia nesutikti su tuo, kad skirtingiems nusikalstamiems veiksams ir jų padariniams numatoma vienoda sankcija – žalos atlyginimas. Juk savininkas, kuris yra nukentėjęs, pirmiausia turi teisę reikalauti daiktą grąžinti natūra, o ne reikalauti atlyginti žalą (CK 4.96 str.). Reikia pažymėti, kad vagystė ar kitas nusikaltimas teisės nuosavybės teisės nesukuria, todėl, kad tokiems santykiams galioja principas, kad iš neteisės negimsta teisė. Kitokia situacija susiklosto, kai daiktą valstybė paima iš savininko visuomenės poreikiams tenkinti, tokiu atveju privalo savininkui teisingai atlyginta už paimama daiktą. Tokia norma yra įtvirtina ir LR Konstitucijos 23 straipsnio 3 dalyje. Tačiau valstybė taip pat gali neatlygintinai paimti turtą, kaip sankciją už teisės pažeidimą. Toks nuosavybės paėmimas galimas tik įstatymų numatytais atvejais ir tvarka.

Išanalizavus bendrųjų sutuoktinių prievolių ypatumus privalu aptarti ir tokių prievolių išieškojimo tvarką. Prievolės atsiradimo pagrindas ir pobūdis yra esminiai kriterijai įtakojantys išieškojimo klausimą, kadangi nustačius ar prievolė asmeninė ar bendroji, bus galima nustatyti atsakomybės subjektus bei turtą į kurį bus nukreiptas prievolės vykdymas. Prievolę priskirti prie bendrų sutuoktinių prievolių ir tuo pačiu nukreipti išieškojimą bendrą sutuoktinių turtą galima, jei prievolės atsirado po santuokos sudarymo ir ja buvo tenkinami šeimos interesai. Tokiu atveju išieškojimas bus vykdomas iš bendro sutuoktinių turto, o jo nepakankant išieškojimas bus nukreiptas ir į asmeninį kiekvieno sutuoktinio turtą (CK 3.113 str.).

Sutuoktinių išieškojimas pagal bendras jų prievoles yra sprendžiamas dviem būdais. Pirmas – ikiteisminis, kurio esmė, kad prievoliniai santykiai išsprendžiami taikai. Tokiais būdais laikomi prievolės savanoriškas įvykdymas arba mediacija (CPK 231). Antras – teisminis ginčo nagrinėjimas ir šio sprendimo įgyvendinimas.

Žinoma, kad pirmasis būdas nesukelia tiek teisinių problemų, nes tiek skolininkas, tiek kreditorius išsprendę ginčą geranoriškai, stengiasi ir vykdant susitarimą kooperuotis tuo palengvinamas prievolės išieškojimas. Tačiau, teisminis ginčo nagrinėjimas vis dar populiariesnis ginčų sprendimo būdas. Teismo sprendimo vykdymas yra laikomas civilinio proceso baigiamąja stadija, kadangi šioje stadijoje yra vykdomi jau įsiteisėję teismo sprendimai, nuosprendžiai, nutartys, nutarimai (CPK 588 str. 1 d.). Jos metu asmuo, įgyvendinęs savo teisę į teisminę gynybą ir turėdamas galutinį teismo sprendimą (*res judicata*), turi teisę reikalauti šį sprendimą įvykdyti. Imperatyviai reikalaujama, kad vykdant išieškojimo procedūrą reikia privalu laikytis įstatymo nustatytų reikalavimų, kad nebūtų pažeistos nei vienos iš prievolės santykio šalių teisės. Išieškojimą iš fizinio asmens turto ypatybės numato CPK 666 straipsnio 1 dalies norma, kuri nurodo, kad išieškojimas iš fizinių asmenų nukreipiamas į turtą, jo dalį bendrojoje dalinėje nuosavybėje, taip pat jo dalį jungtinėje nuosavybėje. Šios normos taikymą reikia taikyti kartu su CPK 667 straipsnio 1 dalimi, kuri aptaria situacijas, kai nuosavybės dalis bendrojoje nuosavybėje nėra nustatyta. Tokiu atveju, teismo antstolis aprašo ir areštuoja bendrąjį turtą ir pasiūlo išieškotojui, o reikiama is atvejais ir bendrosios nuosavybės dalyviams, kreiptis su prašymu į teismą dėl skolininko turto dalies, esančios bendra su kitais asmenimis nuosavybe, nustatymo. Visgi reikia pažymėti, kad pagal CPK 667 straipsnį paduotą pareiškimą vyksta ne turto padalijimas, kai jis paskirstomas keliems asmenims, bet individualizuojama skolininko turto dalis bendrojoje nuosavybėje, iš kurios turi būti vykdomas išieškojimas. Pagal CPK 667 straipsnį nevykdomas sutuoktinių bendrosios jungtinės nuosavybės padalijimas, nes tai daroma ginčo teisenos tvarka. Tačiau, kai vykdoma bendra sutuoktinių prievolė, turto dalių nustatyti nereikia, išskyrus atvejus, kai reikia nustatyti bendrą sutuoktinių dalį bendrojoje nuosavybėje. Bendrosios jungtinės sutuoktinių prievolės išieškojimo vykdymas yra vykdomas iš bendrosios jungtinės nuosavybės turto, kadangi prievolės atsiradimas yra laikomas šeimos poreikių tenkinimu, todėl ir prievolė vykdoma iš bendro sutuoktinių turto, išskyrus įstatyme numatytus išieškojimo ribojimus. Pagal įstatymą išieškojimas negali būti nukreiptas į būtinus namų apyvokos ir namų apstatymo reikmenis, skolininko šeimos pragyvenimui reikalingus maisto produktus, pinigų sumą, neviršijančią Vyriausybės nustatytos vienos minimalios mėnesinės algos (CPK 668 str. 1d.).

Teisingumą Lietuvos Respublikoje vykdo teismai (LR Konstitucija 109 str.), tačiau teismai tik priima sprendimus, o jų vykdymą užtikrina kitos institucijos. Įsiteisėjęs teismo sprendimas yra privalomas ir turi būti vykdomas (CPK 18 str.). Šaliai, dėl kurios sprendimas priimtas, nevykdant sprendimo geranoriškai, jis įvykdomas priverstinai, vadovaujantis CPK VI dalies normomis. Vykdomo procese išieškojimą iš skolininkui priklausančio turto atlieka specialus viešosios teisės subjektas – antstolis, kuriam valstybė suteikia vykdomųjų dokumentų

vykdymo faktinių aplinkybių konstatavimo, dokumentų perdavimo ir kitas įstatymų numatytas funkcijas⁶⁹. Antstolis vykdydamas savo funkcijas privalo vadovautis antstolių veiklos teisėtumo, kooperacijos ir demokratiškumo, taip pat civilinio proceso principais. Reikėtų pažymėti, kad teismas atlieka antstolio procesinės veiklos kontrolę (CPK 594 str. 1 d.). Vykdydamas išieškojimus pagal vykdomuosius dokumentus, antstolis privalo imtis visų tiesėtų priemonių tinkamai apginti išieškotojo interesus, nepažeisdamas kitų vykdymo proceso dalyvių ir teisių. Taigi, antstolio vykdymo pagrindu yra laikomas nustatyta tvarka pateiktas vykdyti vykdomasis dokumentas, be tokio dokumento atlikti veiksmus yra draudžiama (CPK 586 str. 1 – 2 d.). CPK 587 straipsnyje pateiktas sąrašas, kuriame vykdomieji raštai, išduoti teismo sprendimų, nuosprendžių, nutarimų, nutarčių pagrindu yra priskiriami vykdomiesiems dokumentams. Vykdomojo dokumento keliami reikalavimai numatyti CPK 648 straipsnyje, tarp bendrų reikalavimų keliamų oficialiems dokumentams yra įtraukti reikalavimai, kad jame būtų su išieškojimu susijusi rezoliucinė sprendimo dalis pažodžiui (CPK 648 str. 1 d. 4 p.), taip pat reikalaujam pilno išieškotojo bei skolininko pavadinimo, jų adresai, asmens kodas (CPK 648 str. 1d. 7 p.).

Teismų praktikoje problemų kyla tada, kai išieškojimas vykdomas pagal solidarią prievolę iš bendro sutuoktinių turto, bet vykdomuosiuose dokumentuose yra įtrauktas tik vienas sutuoktinis. Šiuo klausimu Lietuvos Aukščiausiojo Teismo yra pasisakęs kelis kartus, tačiau kai kurie pasisakymai prieštaravo vienas kitam ir įnešė painiavos nagrinėjant tokio pobūdžio ginčus. Visgi, reguliuojant tokius santykius yra įtvirtintas bendro pobūdžio taisyklė, kad prieš vykdant išieškojimą pagal vykdomąjį dokumentą, kuriame skolininku nurodytas vienas iš sutuoktinių, antstoliui privalu išsiaiškinti prievolės prigimtį bei nusistatyti iš kokio turto bus vykdomas išieškojimas. Jeigu vykdomajame dokumente skolininku nurodytas tik vienas iš sutuoktinių, tai nėra pakankamas pagrindas išvada, kad tik šis sutuoktinis yra skolininkas, o kitas – ne⁷⁰. Kiek kitokia situacija susiklosto, kai sutuoktinių bendro turto nepakanka jų solidariai prievolei visiškai įvykdyti ir tenka išieškojimą nukreipti į asmeninį sutuoktinio turtą (CK 3.113 str.). Teismas aiškindamas šios išieškojimo vykdymo ypatumus pirmiausia laikėsi nuomonės, kad neužtenkant bendrųjų sutuoktinių lėšų prievolei visiškai įvykdyti, antstolis pagal CK 3.113 turėjo teisę išieškojimo vykdymą nukreipti į vieno sutuoktinio asmeninį turtą. Tačiau tokia teismų praktika buvo ydinga, kadangi antstoliui buvo suteikta teisė pakeisti teisingumo aktą ir taip perimti teismo funkciją.

⁶⁹ Lietuvos Respublikos antstolių įstatymas. [žiūrėta 2011-03-25] prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=332317

⁷⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. birželio 21 d. nutartis civilinėje byloje S. B., I. B., H. Ž. v. P. A., K. Ž., L. K., G. A., Vilniaus miesto savivaldybės administracijos Sveikatos ir socialinės apsaugos departamento vaikų teisių apsaugos tarnyba, antstolė Janina Gančierienė, Nr. 3k-3-423/2006, kat.75.7, 129.1 (S).

c) dispozityviškumas įgyjant bei įgyvendinant civilinės teisės subjektams priklausančias teises; d) turtinė subjektinių civilinių teisių pažeidėjo atsakomybė, siekiant atstatyti pažeistas subjektines teises; e) ieškininė pažeistų teisių ar ginčijamų teisių gynimo tvarka⁷¹.

Asmens iki santuokos ir po santuokos asmeninės turtinės prievolės reguliavimo metodai ir ypatumai skiriasi todėl privalu nagrinėjant šią temą skirstyti į dvi dalis: 1) asmeninės turtinės prievolės iki santuokos sudarymo reguliavimo metodai; 2) asmeninės turtinės prievolės po santuokos sudarymo reguliavimo metodai.

Asmeninių turtinių prievolių iki santuokos sudarymo reguliavimo metodai. CK numato, kad civiliniai santykius reglamentuojami vadovaujantis jų subjektų lygiateisiškumo, nuosavybės neliečiamumo, sutarties laisvės, nesikišimo į privačius santykius, teisinio apibrėžtumo, proporcingumo ir teisėtų lūkesčių, neleistinumo piktnaudžiauti teise ir visokeriopos civilinių teisių teisminės gynybos principais (CK 1.2 str. 1d.). Civilines teises gali apriboti tik įstatymai ar įstatymu pagrindu – teismas, jeigu toks apribojimas būtinas viešajai tvarkai, geros moralės principams, žmonių sveikatai ir gyvybei, asmenų turtui, jų teisėms ir teisėtiems interesams apsaugoti (CK 1.2 str. 2 d.). Taigi, čia aptarti grindiniai civilinės teisės principai. Kiekviena civilinės teisės šaka privalo šių principų laikytis ir jų nepažeidinėti. Tačiau kiekviena šaka turi ir tik savo savitus civilinius reglamentavimo principus, kurie glaudžiai susiję su toje šakoje reguliuojamais teisiniais santykiais.

Fiziniai asmenys vadovaudamiesi įstatymais gali turėti turtą kaip privačios nuosavybės objektą, teisę verstis ūkine komercine veikla, steigti įmones ar kitokius juridinius asmenis, paveldėti turtą ir palikti jį testamentu, pasirinkti veiklos rūšį ir gyvenamąją vietą, turėti išradimo, pramoninio pavyzdžio autoriaus teises, taip pat turėti kitokias turtines ir civilinės teisės saugomas asmenines neturtines teises (CK 2.4 str. 1 d.). Įstatymas suteikia asmeniui teisę dalyvauti civilinėje apyvartoje tiek kiek jo veikimas neprieštarauja įstatymams, viešajai tvarkai bei atitinka geros moralės principus. Kiekvienas asmuo turi teisę sudaryti įvairiausio pobūdžio sandorius bei atlikti kitus civilinei teisei reikšmingus veiksmus, kuriais siekiama naudoti sau ar kitiems subjektams. Dalyvaujant tokiuose santykiuose subjektai sukuria vienas kitam tam tikrus įsipareigojimus, kuriuos privalės tinkamai įvykdyti kitai prievolės šaliai, kuri turi teisę reikalauti, kad tokie veiksmai būtų įvykdyti. Šiuose santykiuose dalyvaujančių dalyviai turi lygias teises ir pareigas. Jie yra nepriklausomi vienas nuo kito ir nepavaldūs vienas kitam. Taip pat jų teisiniam statusui šiuose santykiuose įtakos nedaro vieno iš jų turtinė padėtis ar kiti aspektai. Žinoma, toks santykių teisinis konstatavimas tėra tik tų teisinių santykių dalyvių bendra pradinė teisinė lygybė, kadangi susiklosčius tam tikriems civiliniams teisiniais santykiams padėtis gali kisti ir vienas iš jų gali turėti tik teisę, o kitas tik pareigą. Patys civilinio teisinio santykio dalyviai savo ieškinio

⁷¹ Mikelėnas, V. *Civilinė teisė*. Vilnius: Justitia, 1994, p. 19.

bendro sutuoktinių verslo poreikių užtikrinimu. Išnykus nušalinimo pagrindams sutuoktinis gali kreiptis į teismą ir reikalauti, kad jam vėl būtų leista tvarkyti bendrą sutuoktinių turtą (CK 3.95 str. 2 d.).

Aptarus bendrosios jungtinės sutuoktinių nuosavybės turto tvarkymo specialiąsias normas, kurios papildo bei išgrynina bendrosiomis normomis reguliuojamus santykius, taip pat privalu aptarti ir teisės normas, kurios nustato tam tikras sutuoktinio teisių apsaugą, kai vienas sutuoktinis netinkamai tvarko bendrą sutuoktinių nuosavybe esantį turtą. Netinkamais laikomi tokie veiksmai, kai vienas sutuoktinis sudaro sandorius be kito sutuoktinio sutikimo, švaisto bendrą turtą ar kitaip kenkia šeimos turtiniams interesams. Pirma, nuginkijamą sandorį, sudarytą be kito sutuoktinio sutikimo ir vėliau jo nepatvirtintą, sutikimo nedavęs sutuoktinis turi teisę ginčyti (CK 3.96 str. 1 d.). Tačiau siekiant užtikrinti civilinės apyvartos stabilumą ir sąžiningumą trečiųjų asmenų interesus yra nustatyti du tokių sandorių ginčijimo ribojimai. Pirmasis ribojimas, kad reikalavimas dėl tokių sandorių pripažinimo negaliojančiais yra nustatyta sutrumpinta vienu metų ieškinio senatis. Šis terminas skaičiuojamas nuo tos dienos, kai sutikimo nedavęs sutuoktinis sužinojo ar turėjo sužinoti apie tokį sandorį (CK 1.127 str.). Antrasis ribojimas, kad sutuoktinis, ginčijantis tokį sandorį, t. y. ieškovas, turi įrodyti, jog kita sandorio šalis buvo nesąžininga (CK 3.96 str. 1 d.), t. y. sudarydama sandorį žinojo ar turėjo žinoti kitą sutuoktinį nedavus sutikimo jį sudaryti⁷². Antra, sutikimo nedavusio sutuoktinio turtinės teisės labiau ginamos, kai sandoriui sudaryti buvo būtinas jo rašytinis sutikimas ir kai yra pažeistos imperatyvios normos. Pagal CK 3.96 straipsnio 2 dalį sandoriai, kuriems sudaryti buvo būtinas rašytinis kito sutuoktinio sutikimas arba kurie galėjo būti sudaryti tik abiejų sutuoktinių, gali būti pripažinti negaliojančiais, nesvarbu, kita sandorio šalis yra sąžininga ar panaudojo apgaulę arba kai jie valstybės registrus tvarkančioms ar kitoms institucijoms ar pareigūnams pateikė neteisingų duomenų⁷³. Tokiais atvejais sandoris gali būti pripažintas negaliojančiu tik jeigu kita sandorio šalis yra nesąžininga.

Reikia pažymėti, kad įstatyme yra daugiau prievolių atsiradimo pagrindų, nei vien tik iš bendro sutuoktinių turto kildinamos prievolės. Bendromis sutuoktinių laikomos prievolės kylančios iš šeimos interesų tenkinimo bei solidarios sutuoktinių prievolės, kurios gali kilti tik iš susitarimo bei įstatymo pagrindų. Tačiau reikia pažymėti, kad bendroje sutuoktinių prievolėje yra skolininkų (abiejų sutuoktinių) daugetas. Tokios prievolės gali būti solidariosios arba dalinės. Solidarioji skolininkų prievolė geriau užtikrina kreditorių teisių įgyvendinimą, nes, esant solidariajai prievolei, kreditorius turi teisę reikalauti, kad prievolę įvykdytų tiek visi skolininkai

⁷² Mikelėnas, V. *Šeimos teisė*. Vilnius: Justitia, 2009, p. 280.

⁷³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinio bylų skyriaus 2007 m. lapkričio 26 d. nutartis civilinėje byloje A. B. v. Z. B., Nr. 3K-3-509/2007, kat. 75.8 (S).

teisėmis įrodinėdamas, kad reikalavimui tenkinti iš bendro sutuoktinių turto nėra CK 3.109 straipsnyje nustatytų pagrindų. Šiomis teisėmis asmuo visa apimtimi galės pasinaudoti tik tuo atveju, jeigu byla nagrinėjama ginčo teisenos tvarka kreditoriui pateikus ieškinį abiem sutuoktiniams kaip atsakovas bei įrodinėjant CK 3.109 straipsnio taikymo sąlygas. Tuo atveju, kai bylos nagrinėjimo metu kitas sutuoktinis nebuvo įtrauktas atsakovu, kreditorius turi teisę pareikšti savarankišką ieškinį šiam sutuoktiniui įrodinėdamas CK 3.109 straipsnio taikymo pagrindus, jeigu tai leidžia prievolės prigimtis⁷⁴.

Apibendrinat sutuoktinių civilinę atsakomybę reikia pažymėti, kad pagrindinės prievolės kyla iš bendros sutuoktinių turto išlaikymu bei iš sandorių, kurie reikalingi šeimos poreikiams tenkinti. Solidari atsakomybė padeda užtikrinti civilinę apyvartą, bet saugo ne šeimos interesus, o kreditoriaus, nors turėtų būti kiek kitaip. Išanalizavus teismų praktiką matyti, kad kreditorius turi teisę pasirinkti iš kokio turto ir kokia dalimi vykdys prievolę. Žinoma, kreditorius turėdamas teisę rinktis iš kokio turto vykdyti prievolę, renkasi tą variantą, kuris užtikrina greičiausią įvykdymo būdą, nors kartais toks dėl to labiau nukenčia šeimos interesai, nei tai būtų buvę, jei prievolė būtų ne solidari. Visgi, reikia pripažinti, kad trečiosios knygos normos reguliuoja daugelį šeimos teisinių santykių, nėra daug teisės spragų, taip teisės normos yra detalizuotos. Tokią išvadą galima padaryti lyginant su kitų šalių teisės normomis. Taip pat verta pažymėti, kad įstatymo leidėjo siekimai tikslai sukuriant teisės normą, dažnai nesutampa su praktiniu jos panaudojimu.

⁷⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2010 m. gegužės 20 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *A. A. v. A. J., AB „SEB bankas“, AB „Danske bankas“*, bylos Nr. 3K-P-186/2010, kat.75.7, 75.8, 78.2.1 (S).

7. NUOSTOLIŲ ATsiradusių iš PRIevolių ATlyginimas BENDRAM SUTUOKTINIŲ TURTUI.

7.1. Nuostolių atsiradusių iš asmeninių prievolių atlyginimas bendram sutuoktinių turtui.

Sutuoktinis turi teisę reikalauti kompensuoti bendrosios jungtinės sutuoktinių nuosavybės sumažėjimą, jeigu iš bendro sutuoktinių turto buvo sumokėtos baudos už kito sutuoktinio padarytus teisės pažeidimus, taip pat atlyginta asmeniniais veiksmais padaryta žala (CK 3.115 str.1 d.). Ši teisės norma taikoma tik tuo atveju, kai sutuoktinis iš bendrų lėšų padengia savo asmenines prievoles atsiradusiais dėl teisės pažeidimo ar žalos, o kitas sutuoktinis gali prašyti kompensuoti bendrosios jungtinės nuosavybės sumažėjimą. Lietuvoje galiojantis riboto bendro turto režimas yra nepalankus tokioms prievolėms reguliuoti, nes sutuoktinis po santuokos sudarymo beveik neturi galimybės turėti asmeninio turto, iš kurio galėtų įvykdyti tokias prievoles. Sistemiškai aiškinant CK normas galima teigti, kad sutuoktiniai bendru susitarimu iš bendro turto gali įvykdyti tokio pobūdžio prievoles. Tokiais, atvejais sutuoktinis, kurio asmeninė prievolė buvo įvykdyta bendro turto sąskaita, privalo kompensuoti bendrosios jungtinės nuosavybės sumažėjimą ir kompensavimo klausimas bus sprendžiamas dalijant bendrą sutuoktinių turtą kai baigiasi bendrosios jungtinės nuosavybės teisės režimas (CK 3. 98 str. 4d.). CK 3.100 straipsnyje numatyti pagrindai, kada baigiasi sutuoktinių bendroji jungtinė nuosavybė, tada sutuoktinis dalinant bendrą turtą gali reikalauti nukrypti nuo lygių dalių principo (CK 123 str. 3 d) ir reikalauti kompensuoti, tai kas buvo sumokėta iš bendro turto pagal asmenines prievoles. Ši norma apima ir atvejus, kai bendroji jungtinė nuosavybė baigiasi teismo sprendimu padalijus turtą, nors santuoka išlieka ir separacija nepatvirtinama (CK 3.100 str. 1 d. 6 p.). Tokį prašymą gali pateikti, bet kuris sutuoktinis ar jų kreditorius. Tačiau reikia pažymėti, kad teismo sprendimas dėl bendro turto padalijimo taikomas tik konkrečiam dalijamam turtui ir baigiasi tik jo bendrosios jungtinės nuosavybės teisė. Visas toliau gyvenant santuokoje įgytas turtas bus laikomas bendrąja jungtine sutuoktinių nuosavybe⁷⁵. Tačiau teismo praktika nagrinėjant šį institutą gana paini. Pavyzdžiui, Kauno miesto apylinkės teismas 2007 m. gruodžio 17 d. nutarime nurodė, kad CK 3.109 straipsnio nuostatos nenumato galimybės išieškoti iš bendro sutuoktinių turto asmeninių kito sutuoktinio baudų, todėl, jeigu sutuoktinių atlyginimus laikyti kaip bendrą sutuoktinių turtą, iš jų pagal CK 3.109 str. nuostatas nebūtų galima reikalauti atlyginti asmeninių vieno iš sutuoktinių prievolių. Baudų išieškojimo teisinė prigimtis yra ne iš sutuoktinių turtinių santykių, o iš administracinių teisinių santykių, todėl ji negali būti taip pat tapatinama su CK 3.112 str. numatyta atsakomybės forma, kai pagal vieno iš sutuoktinių prievoles galima išieškoti iš bendro sutuoktinių turto dalies, jeigu kreditorių reikalavimams

⁷⁵ Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso komentaras. Trečioji knyga. Šeimos teisė. Vilnius: Justitia, 2002, p. 212.

patenkinti nepakanka turto, kuris yra asmeninė sutuoktinio nuosavybė⁷⁶. Toks teismo sprendimas yra absurdiškas, kadangi visiškai nėra įvertinta aplinkybė, kad sutuoktiniai turi teisę iš bendro turto apmokėti tokias asmenines prievoles, o poto reikalauti kompensacijos dėl bendro turto sumažėjimo. Kitas kelias yra kreditoriui ar antstoliui kreiptis į teismą dėl turto dalies bendrojoje jungtinėje nuosavybėje nustatymo. Taigi, galime teigti, kad teismas netinkamai aiškino materialinės teisės normas tuo sukurdami atvejus, kai asmeninių lėšų neturintis asmuo, bet susituokęs ir jų santykius reguliuoja įstatymo numatytas teisinis režimas, gali išvengti prievolių vykdymo. Žinoma, toks teismo sprendimas buvo panaikintas aukštesnės instancijos teismo.

Kiek kitokia nuomonę pateikė Klaipėdos apygardos teismas 2009 m. balandžio 8 d. nagrinėtoje byloje, kur teigė, kad nors CK 3.115 straipsnio 1 dalis nustato, kad jeigu iš bendro sutuoktinių turto buvo sumokėtos baudos už vieno sutuoktinio padarytus teisės pažeidimus, taip pat atlyginta žala, padaryta vieno sutuoktinio veiksmais, tai kaltas sutuoktinis privalo kompensuoti bendrosios jungtinės nuosavybės sumažėjimą. Tačiau šioje byloje nustatyta, kad A. D. jokio kito turto neturi, todėl akivaizdu, kad L. D. nebūtų kompensuotas atitinkamas jos turto sumažėjimas, o tai pažeistų jos ir nepilnamečio vaiko interesus, todėl konstatuotina, kad pirmosios instancijos teismas pagrįstai netenkino pareiškėjos pareiškimo dėl skolininko A. D. turto dalies nustatymo bendrojoje jungtinėje sutuoktinių nuosavybėje⁷⁷. Toks teismo sprendimas apsaugo šeimos interesus, tačiau ar teismas nusprendęs, kad sutuoktinei įvykdžiusi iš bendro turto asmeninę sutuoktinio prievolę neturės galimybės gauti bendrosios jungtinės nuosavybės sumažėjimo kompensacijos? Juk teisę į turtą, esantį bendrąja jungtine sutuoktinių nuosavybe, turi abu sutuoktiniai, nesvarbu koks yra jų asmeninis indėlis sukuriant bendrą turtą. Todėl, teismui teigti, kad vienas sutuoktinis įvykdęs kito sutuoktinio prievolę iš bendro sutuoktinio turto negaus kompensacijos, negalima. Nes sutuoktinis prie bendro ūkio gali prisidėti augindamas vaikus, prižiūrėdamas šeimos ūkį ar prie bendro turto neprisidėjo dėl objektyvių priežasčių. Tačiau neatsižvelgiant į šias aplinkybes, tokio sutuoktinio teisės į turtą, kuris yra bendroji jungtinė sutuoktinių nuosavybė, yra lygios⁷⁸.

Reikia pažymėti, kad sutrumpintas trejų metų ieškinio senaties terminas taikomas reikalavimams dėl padarytos žalos atlyginimo (CK 1.125 str. 8 d.).

Taigi, apibendrinant reikėtų pažymėti, kad įstatymo leidėjas pakankamai nustatė, kompensacijos mechanizmo veikimą, tačiau teismai nagrinėjantys tokius ginčus remiasi vidiniu savo įsitikimu, o ne teisės doktrinos autorių išdėstytomis mintimis. Šio instituto tinkamą reglamentavimą padėtų išspręsti Lietuvos Aukščiausiojo teismo išaiškinimas.

⁷⁶ Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyrius. 2008 m. vasario 21 d. nutartis priimta civilinėje byloje *I. S. v. antstolis R. V.*, bylos Nr. 2S-315-153/2008, kat. 122.1, 122.3, 122.5, 128.11, 113.8, 113.9 (S).

⁷⁷ Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyrius. 2009 m. balandžio 8 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *A. D. v. antstolė A. T.*, Klaipėdos apsk. VMI, bylos Nr. 2A-217-538/2009, kat 30.9.2. 122.1.2. (S).

⁷⁸ Mikelėnas, V. *Šeimos teisė*. Vilnius: Justitia, 2009, p. 273.

7.2 Nuostolių atsiradusių iš bendrų prievolių atlyginimas bendram sutuoktinių turtui.

Bendromis prievolės bei vykdymo ypatumai jau aptarti šiame darbe. Tačiau kyla pagrįstas klausimas, kada iš bendrų prievolių yra kompensuojama bendram turtui padaryta žala. Juk sutuoktiniai bendru susitarimu tvarko savo turtą, todėl ir gautas pelnas bei nuostoliai yra laikomi bendrais. CK 3.109 straipsnio 4 dalis įpareigoja sutuoktinį, prisiimant ir vykdant prievoles, susijusias su šeimos poreikių tenkinimu, elgtis lygiai taip pat apdariai ir rūpestingai, kaip ir priimant ir vykdant savo asmenines prievoles. Tačiau jei sutuoktinis bendrąja jungtine nuosavybe esantį turtą naudojo tikslams nesusijusiems su CK 3.109 straipsnyje numatytų prievolių vykdymu, išskyrus atvejus, kai jis įrodo, kad turtas buvo panaudotas šeimos poreikiams tenkinti, tada sutuoktinis privalo kompensuoti bendrosios jungtinės sutuoktinių nuosavybės sumažėjimą (CK 3.98 str. 3 d.). Tokiu atveju, kai bendrąja jungtine nuosavybe esantis turtas buvo panaudotas ne šeimos poreikiams ar bendroms prievolėms tenkinti, tada tokios prievolės bus priskirtos asmeninėms ir sutuoktinis tokiu būdu panaudojęs bendrą nuosavybę turės kompensuoti bendrosios jungtinės nuosavybės sumažėjimą (CK 3.115 str. 2 d.). Pagrindinis kriterijus taikant kompensacijos institutą yra tas, kad turtas panaudotas ne šeimos interesais. Tokią išvadą galime pagrįsti 2010 m. gegužės 27 dienos Kauno apygardos teisme nagrinėtu ginču bei teismo pateikta argumentacija, kad jei vienas sutuoktinis be kito sutikimo perdavė bendrąja jungtine sutuoktinių nuosavybe esantį turtą, tačiau gautas lėšas panaudojo šeimos poreikiams tenkinti, tada apie bendrosios jungtinės nuosavybės sumažėjimą dėl sutuoktinio veiklos negalima teigti, nes įgyta nauda už turtą buvo panaudota ne asmeninims poreikiams tenkinti⁷⁹. Visgi, aptarus vykdymo sąlygas reikia aptarti ir kaip vykdomas toks kompensacinis institutas praktikoje. 2010 m. kovo 29 d. Šiaulių apygardos teismas nagrinėjamoje byloje, pagal byloje nustatytus faktus, pateikė sutuoktinių kompensacijos detalizuotą taisyklę pagal, kurią lėšos gautas už automobilį Audi A6 kolegija taiko CK 3.115 straipsnio 2 dalies nuostatas, kai kitas sutuoktinis sudaro sandorį tik asmeniniais interesais naudodamasis bendru turtu, jis privalo kompensuoti bendrosios jungtinės nuosavybės sumažėjimą. Pirmosios instancijos teismas konstatavo, kad automobilis įgytas iš bendrų šeimos lėšų už 30 000 Lt 2008 m. balandžio mėnesį, šią aplinkybę šalys pripažino ir patvirtino liudytojas E. R. Preliminari automobilio vertė 2009 m. vasario 9 diena yra 18 000 Lt, nors atsakovas G. R. ir nesutinka su šia verte. Kolegija taikydama CK 1.5 str. reglamentuojamus protingumo ir teisingumo kriterijus mažina pusiau automobilio įvertinimą iki 9000 Lt ir nustato, kad atsakovas parduodamas automobilį tik už 5000 Lt sumažino bendrąją jungtinę nuosavybę 4000 litų, todėl ieškovei 2500 Lt turėtų būti gražinti

⁷⁹ Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyrius. 2010 m. gegužės 27 d. nutartis, priimta civilinėje byloje R. A. v. antistolė V. A., bylos Nr. 2A-255-109/2010, kat 75.4.3. 12.18 (S).

kaip ½ dalis gautos sumos ir 2000 litų atsakovas turi kompensuoti sumažintą vertę⁸⁰. Šis teismo išaiškinimas labai palengvina tokių teisės normų taikymą, kadangi yra puikus pavyzdys, kaip praktikoje yra taikomas kompensacijos institutas pagal bendras prievolės iš bendro sutuoktinių turto.

Apibendrinant reikia pažymėti, kad buvo labai įdomu nagrinėti šią temą tiek teoriniu, tiek ir praktiniu atžvilgiu. Teisės doktrinos autorių nuomonė dažniausiai buvo panaši, kaip įstatymo leidėjo, tačiau teismai tuo pačiu klausimu pasisakydavo įvairiai ir dažnai jų sprendimai prieštaraudavo vienas kitam. Tokia praktika teisinėje sistemoje nėra toleruojama, tačiau atleistina, kai skirtingi sprendimai priimami pirmosios ar apeliacinės instancijos teismuose. Tačiau negalima leisti, kad Lietuvos Aukščiausiasis teismas per kelis metus skirtingai aiškintų tą patį teisinį santykį, juk šio teismo prerogatyva yra sisteminti ir aiškinti teisės normas, o ne pačiam daryti klaidas.

⁸⁰ Šiaulių apygardos teismo Civilinių bylų skyrius. 2010 m. kovo 29 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *G. R. v. V. R.* bylos Nr. 2A-174-357/2010, kat.75. 4. 3., 75.8, 77. 4. 2, 78. 2.1, 121.18 (S).

IŠVADOS

1. Sutuoktinių turtinis režimas nustatomas įstatymu ar sutartimi. Sutuoktiniais sutartimi nepasirinkus turto teisinio režimo automatiškai bus taikomas įstatymo nustatytas režimas. Sutuoktiniai net ir pasirinkę sutartinį teisinį režimą neturi absoliučios sutarties sąlygų laisvės, nes turi rinktis iš įstatyme numatytų režimų, kurie yra apribojami imperatyviomis įstatymo normomis. Būtent dėl mažo teisinio režimo pasirinkimo variantų bei didelių apribojimų sutuoktiniai ir nesirenka savo turtinius santykius reguliuoti sutartimi.

2. Sutuoktinių prievolių skirstymas prie asmeninių ir bendrų priklauso nuo atsiradimo momento bei pagrindo. Tokiu atveju asmeninėmis reikia laikyti prievoles atsiradusias iki santuokos, taip pat ir po santuokos, tačiau išimtinai susijusi su asmeniniu vienos sutuoktinio turtu ar interesais, todėl ir išieškojimo vykdymas privalo būti nukreiptas į asmeninį sutuoktinio turtą arba dalį bendrojoje jungtinėje nuosavybėje. Nustatyti turto dalį bendrojoje nuosavybėje yra išimtinai teismo prerogatyva, kai įvykdoma CPK numatyta procedūra. Antstolis pirmiausia turi nusistatyti prievolės pobūdį, nes to neatlikęs negalės tinkamai ir nepažeisdamas kitų interesų išieškoti pagal tokią prievolę. Antstolis savo patvarkymu negali nuspręsti į kokią turtą turi būti nukreiptas vykdymas.

3. Teismai savo praktikoje laikosi nuomonės, kad sudarant paskolos ar vekselio sutartį kito sutuoktinio sutikimas yra preziumuojamas. Todėl iš tokio sandorio kylančios prievolės tampa bendromis, išskyrus atvejus, kai kitas sutuoktinis įrodys, kad lėšos buvo panaudotos ne šeimos tikslais tenkinti. Norint išvengti tokio pobūdžio ginčų nagrinėjimo teismuose, įstatymo leidėjas turėtų aiškiai nustatyti sandorio sumos dydį, kuriam taikoma ši prezumpcija, o viršijus nustatyta sumą reikalauti rašytinio sutuoktinio sutikimo. Tokiu atveju sutuoktinis negalės gauti paskolos didelei sumai be kito sutuoktinio sutikimo. Tokiu būdu bus geriau apsaugoti ne tik kreditoriaus interesai, nes bus aišku, kad sandoris sudarytas abiejų sutuoktinių sutikimu, bet ir šeimos interesai, kadangi sutuoktinis detaliau žinos kiek pasiskolintų lėšų, kiek jų buvo panaudota šeimos tikslams, o kiek ne.

4. Laidavimo sutartys, kai vienas sutuoktinis įsipareigoja laiduoti už kito sutuoktinio paimtą paskolą, kuri naudojama šeimos poreikiams tenkinti, yra niekinės, nes tokios prievolės pagal pagrindą solidarios ir vykdomos iš bendro sutuoktinių turto. Tokiu atveju sutuoktinis įsipareigoja sutartimi laiduoti, nors automatiškai yra laikomas solidariu skolininku, tai sudaro situaciją, kai laiduotojas laiduoja už save. Tokia situacija panaikina laidavimo institutą prasmę. Įstatymas leidžia sutuoktiniais laiduoti tik už kito sutuoktinio asmenines prievoles. Taip pat reikia bankus įpareigoti, kad jie atsisakytų laidavimo sutarčių naudojimo, kai prievolė laikoma solidari. Laidavusiam sutuoktiniui sukeliamos iliuzijos, kad jis tėra laiduotojas, o pagrindinis

prievolės vykdytojas yra kitas sutuoktinis, nors ištiktųjų jis tampa bendru atsakovu. Tokiu atveju sukuriama teisiniai santykiai, kurie realiai neegzistuoja, nes sutuoktinis išreiškia valią sukurti visai kitokius santykius.

5. Sutuoktinių solidariosios prievolės institutas buvo sukurtas siekiant efektyviau apsaugoti kreditoriaus interesus, tuo pačiu ir palengvinti civilinę apyvartą. Teismai solidariaisiais skolininkais pagal kredito sutartį laiko ne tik sutuoktinius, bet ir šią kreditavimo sutartį apdraudusį draudiką. Tokių atveju, kreditorius gali pasirinkti kas atlygins atsiradusią prievolę, nors pagal draudimo sampratą negali būti jokio solidarumo tarp draudiko ir draudėjo. Todėl Lietuvos Aukščiausiasis Teismas turi pasisakyti šiuo klausimu ir pateikti tokio santykio vertinimo gaires.

6. Sutuoktinių civilinės atsakomybės institutas yra vienas svarbiausių ir kartu opiausių institutų. Nors teisės normos reguliuojančios šį institutą yra plačiai detalizuotos, tačiau tai nesumažina tokio pobūdžio ginčų teisme. Todėl įstatymo leidėjas turėtų ne tik užsiimti įstatymų leidimu, bet ir šių teisės normų skleidimu bei aiškinimu. Šiuo atveju geru pavyzdžiu galime laikyti bažnyčios rengiamus mokymo kursus, kuriuose asmenys siekiantys sudaryti santuoką bažnytine tvarka privalo išklausti 12 paskaitų po 2 akademines valandas. Tuose kursuose mokoma apie santarvę šeimoje, pakantumą ir kitus dalykus. Todėl civilinės metrikacijos skyrius galėtų organizuoti civilinės teisės kursus, kuriuose asmenys norintys sudaryti santuoką galėtų gauti informacijos, kuri padėtų geriau įgyvendinti savo civilines teises jau sudarius santuoką. Paskaitų tikslas galėtų būti supažindinimas su šeimos sąvoka, taip apimtų sutuoktinių teises ir pareigas bei atsakomybę.

NAUDOTA LITERATŪRA

Teisės aktai:

- 1) Lietuvos Respublikos Konstitucija. Vilnius: Mūsų Saulužė, 2004;
- 2) Lietuvos Respublikos Civilinis kodeksas Vilnius: Mūsų Saulužė, 2007;
- 3) Lietuvos Respublikos Civilinio Proceso kodeksas Vilnius: Mūsų Saulužė, 2003;
- 4) Vokietijos civilinis kodeksas. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-03-22]. Prieiga per internetą: http://www.gesetze-im-internet.de/englisch_bgb/englisch_bgb.html [Žiūrėta 2011-03-22];
- 5) Vertybinių popierių įstatymas. Žinios. 2001, Nr. 112 – 4074;
- 6) Lietuvos Respublikos nekilnojamojo turto registro įstatymas.[interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-03-22]. Prieiga per internetą:< http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=139534&p_query=&p_tr2=> [Žiūrėta 2011-03-22];
- 7) Rusijos Federacijos civilinio proceso kodeksas. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-03-22]. Prieiga per internetą :< <http://www.garweb.ru/project/law/doc/10064072/>> [Žiūrėta 2011-03-22];
- 8) Lietuvos Respublikos ūkinių bendrijų įstatymas. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-03-22]. Prieiga per internetą http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=222539 [Žiūrėta 2011-03-22];
- 9) Būsto kreditų draudimo taisyklės Nr. 002 [Žiūrėta 2011-04-03] Prieigą per internetą: < http://www.bpd.lt/uploads/Taisykles_002.pdf> [Žiūrėta 2011-04-03];
- 10) Lietuvos Respublikos antstolių įstatymas. [žiūrėta 2011-03-25] prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=332317 [žiūrėta 2011-03-25];
- 11) Rusijos šeimos kodeksas. [interaktyvus] [žiūrėta 2011-01-25] prieiga per internetą: <http://www.jafbase.fr/docEstEurope/RussianFamilyCode1995.pdf> [žiūrėta 2011-01-25];
- 12) LTSR Santuokos ir šeimos kodeksas [interaktyvus] [žiūrėta 2011-01-25] prieiga per internetą: <http://tar.tic.lt/Default.aspx?id=2&item=results&aktoid=824DBAEC-9EE0-4BCD-A9F9-24AE999C1EDD> [žiūrėta 2011-01-25]

Specialioji literatūra:

Monografijos, vadovėliai:

- 1) Mikelėnas, V. *Civilinė teisė*. Vilnius: Justitia,1994;

- 2) Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Trečioji knyga. Šeimos teisė. Vilnius: Justitia, 2002;
- 3) Mikelėnas, V. *Šeimos teisė*. Vilnius: Justitia, 2009
- 4) Mikelėnas, V. *Prievolių teisė*. Vilnius: Justitia, 2002
- 5) Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė. Vilnius: Justitia, 2003,
- 6) Vaitkevičius, P. S. *Šeimos narių turtiniai teisiniai santykiai*. Vilnius: Justitia, 2006.

Teismų sprendimų:

- 1) Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyrius 2010 m. liepos 23 d. nutartis civilinėje byloje *A. V. v. A. T.*, Nr. 2A-659-623/2010, kat.30.9.1, 121;
- 2) Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyrius 2008 m. gruodžio 23 d. nutartis civilinėje byloje *R. S. v. K. S.*, Nr. 2A-739-527/2008, kat.77.4.2, 75.4.3,121.1.5, 121.21;
- 3) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinio bylų skyriaus 2011 m. vasario 15 d. nutartis civilinėje byloje *K. P. v. E. Š., UAB „Septynios mylios“*, Nr. 3K-3-50/2011, kat.22.5, 27.3.2.5,75.7;
- 4) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinio bylų skyriaus 2008 m. vasario 15 d. nutartis civilinėje byloje *V. Š. v. I. Š., antstolis M. Petrovskis*, Nr. 3K-7-149/2008, kat.75.7, 93.2.1, 95.4,129.17;
- 5) Klaipėdos apygardos Teismo civilinių bylų skyriaus 2011 m. vasario 24 d. nutartis civilinėje byloje *M. K. v. J. K.*, Nr. 2A-88-125/2011, kat. 75.6.1, 75.8;
- 6) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinio bylų skyriaus 2008 m. sausio 28 d. nutartis civilinėje byloje *A. B. v. J. B., P. J.*, Nr. 3K-3-14/2008, kat.75.4.3, 75.8, 78. 2.1;
- 7) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinio bylų skyriaus 2010 m. gruodžio 27 d. nutartis civilinėje byloje *V. V. v. I. V., UAB „Snoro lizingas“, AB „Sampo bankas“*, Nr. 3K-3-561/2010, kat.75.6.2, 21.4.2.6, 21.4.2.7,114.9.3.2;
- 8) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. spalio 15 d. nutartis civilinėje byloje *I. Š. v. R. Š.*, Nr. 3K-3-424/2009, kat.76.2.3;
- 9) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. rugsėjo 29 d. nutartis civilinėje byloje *D. R. B. v. S. B. ir kt.*, Nr. 3K-3-422/2008 kat.75.6.2, 21.4.2.6, 21.4.2.7;
- 10) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinio bylų skyriaus 2006 m. vasario 15 d. nutartis civilinėje byloje *V. S. v. A. S.*, Nr. 3K-3-126/2006, kat.75.6.2; 75.8;

- 11) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinio bylų skyriaus 2005 m. balandžio 15 d. nutartis civilinėje byloje *Ž. K. v. V. V.*, Nr. 3K-3-193/2005, kat.75.8;
- 12) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. sausio 30 d. nutartis civilinėje byloje *M. Š. v. K. Š.*, Nr. 3K-3-25/2007, kat.75.8;
- 13) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. kovo 29 d. nutartis civilinėje byloje *A. M. v. S. M.*, Nr. 3K-3-232/2006, kat.75,7, 75.8;
- 14) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinio bylų skyriaus 2007 m. lapkričio 26 d. nutartis civilinėje byloje *A. B. v. Z. B.*, Nr. 3K-3-509/2007, kat.75.8;
- 15) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinio bylų skyriaus 2008 m. spalio 13 d. nutartis civilinėje byloje *S. J. v. A. J., AB bankas „Hansabankas“, AB bankas „DnB Nord“*, Nr. 3K-3-482/2008, kat.75,7, 75.8;
- 16) Kauno miesto eismo Civilinio bylų skyriaus 2010 m. lapkričio 26 d. nutartis civilinėje byloje *B. P. V. P. v. Kauno miesto antstolis Saulius Užkuraitis*, Nr. 3K-3-352/2010, kat.75,7, 75.8;
- 17) Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. kovo 22 d. nutartis civilinėje byloje *K. S. v. Z. S., VĮ Registrų centras*, Nr. 2A-179-456/2009, kat. 75.5;
- 18) Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. gruodžio 1 d. nutartis civilinėje byloje *V. Š. v. K. K., UAB „Stiklas“*, Nr. 2-621/2008, kat.75.8;
- 19) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinio bylų skyriaus 2009 m. gruodžio 23 d. nutartis civilinėje byloje *E. G. R. v. M. R.*, Nr. 3K-3-603/2009, kat. 104.8, 121.20;
- 20) Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyrius 2011 m. vasario 10 d. nutartis civilinėje byloje *V. S. , J. S. v. Ž. K.*, Nr. 2S-473-622/2011, 122.4, 129.17;
- 21) Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyrius 2011 m. vasario 8 d. nutartis civilinėje byloje *V. M. v. antstolis M. K.*, Nr. 2SA-16-340/11, 122.4,128.11;
- 22) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinio bylų skyriaus 2009 m. gruodžio 23 d. nutartis civilinėje byloje *I. B. H., N. M. H v antstolis Dainius Šidlauskas*, Nr. 3K-3-567/2009, kat. 75.7,129.17;
- 23) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinio bylų skyriaus 2009 m. liepos 3 d. nutartis civilinėje byloje *O. T. v. K. R.*, Nr. 3K-7-242/2009, kat. 75.7, 116.10.3,128.17;
- 24) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinio bylų skyriaus 2009 m. liepos 3 d. nutartis civilinėje byloje *O. T. v. K. R.*, Nr. 3K-7-242/2009, kat. 75.7, 116.10.3,128.17;
- 25) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinio bylų skyriaus 2008 m. spalio 13 d. nutartis civilinėje byloje *S. J. v. A. J., AB „Hansabankas“, AB DnB NORD“*, Nr. 3K-3-482/2008, kat.75.7, 75.8;

- 26) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinio bylų skyriaus 2009 m. gegužės 18 d. nutartis civilinėje byloje *P. B. v. D. B., AB „Hansabankas“, UAB „Būsto paskolų draudimas“*, Nr. 3K-7-229/2009, kat. 35.3.1, 36.2, 75.7;
- 27) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinio bylų skyriaus 2008 m. vasario 15 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *V. Š. v. I. Š. UAB „Gabuva“*, Nr. 3K-7-149/2008 kat.127.6.5;
- 28) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinio bylų skyriaus 2006 m. lapkričio 6 d. nutartis civilinėje byloje *J. S. v. I. S. antstolis G. P., P. Č.*, Nr. 3K-3-568/2006, kat.128.9;
- 29) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinio bylų skyriaus 2005 m. rugsėjo 7 d. nutartis civilinėje byloje *J. M. v. antstolis G. P.*, Nr. 3K-3-383/2005, kat. 75.7,128.11;
- 30) Lietuvos Aukščiausiojo teismo teisėjų senato nutartis 2001 m. gruodžio 21d. Nr. 33;
- 31) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinio bylų skyriaus 2004 m. spalio 6 d. nutartis civilinėje byloje *G M. v. antstolis G. M. antstolis V. S.*, Nr. 3K-3-499/2004, kat.120;
- 32) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinio bylų skyriaus 2006 m. spalio30 d. nutartis civilinėje byloje *“NORD/LB Lietuva“ v .R. K.*, Nr. 3K-3-428/2006, kat.27.3.2.5, 36.2, 126.5,126.8 (S);
- 33) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. birželio 21 d. nutartis civilinėje byloje *S. B., I. B., H. Ž. v. P. A., K. Ž., L. K., G. A., Vilniaus miesto savivaldybės administracijos Sveikatos ir socialinės apsaugos departamento vaikų teisių apsaugos tarnyba, antstolė Janina Gančierienė*, Nr. 3k-3-423/2006, kat.75.7, 129.1;
- 34) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinio bylų skyriaus 2008 m. sausio 7 d. nutartis civilinėje byloje *A V., V. V., v. antstolis Artūras Bložė, AB „Hansabankas“, UAB „Agrokoncernas“, UAB DK „PZU Lietuva“, UAB „Snoro lizingas“, UAB „Linas Agro“, UAB „Kemira Growhow“*, Nr. 3K-7-114/2008, kat.129.17;
- 35) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. gruodžio 29 d. nutartis civilinėje byloje *S. V. v. V. R.*, Nr. 3K-3-607/2007, kat.75.7,.
- 36) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos 2010 m. gegužės 20 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *A. A. v. A. J., AB „SEB bankas“, AB „Danske bankas“*, kat.75.7,75.8, 78.2.1;
- 37) Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyrius. 2008 m. vasario 21 d. nutartis priimta civilinėje byloje *I. S. v. antstolis R. V.*, Nr. 2S-315-153/2008, kat.122.1.,122.3,122.5, 128.11,113.8, 113.9;
- 38) Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyrius. 2009 m. balandžio 8 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *A. D. v. antstolę A. T., Klaipėdos apsk. VMI*, Nr. 2A-217-538/2009, kat.30.9.2. 122.1.2;

39) Šiaulių apygardos teismo Civilinių bylų skyrius. 2010 m. kovo 29 d. nutartis civilinėje byloje *G. R. v. V. R.*, Nr. 2A-174-357/2010, kat.75. 4. 3, 75.8, 77. 4. 2, 78. 2.1, 121.18;

Elektroninių dokumentų:

- 1) Statistikos departamentas [žiūrėta 2011 m. sausio 12 d.] Prieiga per internetą: <http://www.stat.gov.lt/lt/news/view/?id=2306> [žiūrėta 2011 m. sausio 12 d.];
- 2) Valstybinė mokesčių inspekcija prie LR finansų ministerijos [Žiūrėta 2011 m. balandis 4 d.] Prieiga per internetą <http://www.vmi.lt/lt/index.aspx?itemId=10819347m>

SANTRAUKA

Šio darbo tema yra sutuoktinių civilinė atsakomybė pagal turtines prievoles. Nagrinėjamos tema įdomi ir jautri, nes apima tiek tarpusavio sutuoktinių santykius, tiek ir naujo civilinio subjekto ir trečiųjų šalių – kreditorių interesus. Šeima yra laikoma valstybės pagrindu, todėl jos interesai yra labiau saugomi imperatyvių teisės normų. Darbe aptariamos sutuoktinių asmeninės ir bendros prievolės bei jų reguliavimo metodai. Čia svarbu paminėti, kad lyginami įstatymo bei sutartinio teisinio režimo skirtumai, taip pat privalumai ir trūkumai, tačiau reikia pažymėti, kad sutartiniam turtiniam režimui didelę įtaką daro imperatyvios įstatymo normos. Kitose darbo dalyse aptariami sutuoktinių asmeninių bei bendrų prievolių skirtumai bei veiksniai įtakojantys dėl kokių priežasčių vienos prievolės laikomos asmeninėmis, o kitos bendromis. Atlikus tyrimą galima daryti išvadą, kad prievolės laikomos asmeninėmis pagal atsiradimo momentą (iki santuokos sudarymo) bei įgijimo pagrindą (asmeniniais tiksliais), o bendros laikomos prievolėmis atsiradusios po santuokos sudarymo (atsiradimo momentas) bei iš bendrų šeimos poreikių. Visgi, nagrinėjant šį institutą ne viskas buvo taip paprasta. Civilinės atsakomybė yra dviejų rūšių – sutartinė ir deliktinė. Pagal prievolės pobūdį priklausys ir civilinės atsakomybės rūšis. Jei prievolė asmeninio pobūdžio, tai ir atsakomybė bus asmeninė, ir vykdoma iš asmeninio sutuoktinio turto, o jo nepakankant iš sutuoktinio dalies bendrojoje nuosavybėje. Jei prievolė bendro pobūdžio, tokiu atveju reikia nustatyti koki ji. Šiuo atveju gali būti solidari ir dalinė, nuo to priklausys, koku būdu ji bus vykdoma, kadangi dalinės prievolės atveju, sutuoktiniai atsako tokiomis dalimis, kokios jiems priklauso, o esant solidariajai kreditorius gali pats nuspręsti kas bei koku turtu atsakys už tokio pobūdžio prievolę. Visgi, tik įstatymas bei sutartis numato, kokios prievolės gali būti solidariomis, tokiomis laikomos prievolės kylančios iš šeimos poreikių tenkinimo, šeimos būsto, taip kitais įstatyme numatytais atvejais. Visgi, teismų praktika ir teisės doktrina šioje vietoje yra labai įvairi ir skirtinga, todėl darbe analizuota daug teismų sprendimų, kurie ne visada pasižymėdavo nuoseklumu bei logika. Tam įtakos turėjo net ir Lietuvos Aukščiausiojo teismo nutarimai, kurie prieštaravo vienas kitam. Taip pat civilinės atsakomybės temoje buvo aptariamos iš asmeninio bei bendro turto kylanti atsakomybė, taip pat kaip reguliuojama atsakomybė dėl neribotos atsakomybės juridinio asmens atsakomybės įtaka jos dalyviams, taip pat kiti civilinės atsakomybės instituto ypatumai. Paskutinėje darbo dalyje buvo aptariama galimybė sutuoktiniui gauti kompensaciją dėl bendro turto sumažėjimo dėl vieno sutuoktinio asmeninių prievolių, taip pat ir kitais įstatyme numatytais atvejais. Šios temos nagrinėjimas tiek teoriniu, tiek praktiniu požiūriu buvo labai įdomus.

SUMMARY

This work is matrimonial property under the liability obligations. Issue in an interesting and sensitive topic, because it includes relationship between spouses, as well as a new civil entity and third parties - creditors' interests. The family is considered to be public, and thus they are more protected the interests of mandatory rules. The paper deals with matrimonial and personal obligations, and their overall regulatory approach. Here it is important to note that the comparison of contractual law and legal system differences, as well as the advantages and disadvantages, but it should be noted that the contractual property regime strongly influenced by the mandatory norms of the law. In other parts of the working spouses discussed personal and general obligations of the factors influencing the differences and the reasons why the obligation as one individual, while others are shared. The investigation can be concluded that personal liability shall be incurred under the time (before marriage) and the basis for the acquisition of (private), and total obligations as a result of the marriage (occurrence of torque) and the total household needs. However, in the context of this institution was not all that simple. Civil liabilities are two types - contract and tort. According to the nature of the obligation will depend on the type of liability. If the obligation of a personal nature, and it will be a personal responsibility, and place of spouse's personal property, and his spouse from of common equity. If the obligation of a general nature, in which case it is necessary to have. In this case, may be jointly and severally, and partial, since it depends on how it will be because of partial liability cases, spouses are liable in the proportions in which they belong, and at the joint and several creditor can choose what and how the property will be responsible for such obligations. However, only the law and the contract provides for what may be joint and several liability, such as obligations arising from the needs of the family, family housing, and other cases provided by law. However, case law and legal doctrine in this place are very diverse and fragmented, and analyzed the work of many court decisions have not always been characterized by consistency and logic. This effect was even in the Lithuanian Supreme Court rulings that conflict with one another. Also, the civil liability of the topic was discussed in private and public assets resulting from liability, as well as adjustable unlimited liability for the legal liability of the person influence the participants, as well as other features of the civil liability of the Institute. The last part of this work has been discussing the possibility of a spouse to receive compensation for the decrease in total assets of one spouse's personal obligations, as well as in other cases provided by law.